

Postoje rodičů k vybraným tématům sexuální výchovy na prvním stupni základní školy

Diplomová práce

Studijní program:

M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce:

Štěpánka Vaisová

Vedoucí práce:

PhDr. Jitka Josífková, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání diplomové práce

Postoje rodičů k vybraným tématům sexuální výchovy na prvním stupni základní školy

Jméno a příjmení: Štěpánka Vaisová
Osobní číslo: P16000105
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Zadávající katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: 2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cíl: Provést analýzu postojů rodičů žáků prvního stupně základní školy k vybraným tématům sexuální výchovy.

Požadavky:

1. Rešerše odborné literatury
2. Příprava výzkumné části - explorativními metodami
3. Realizace výzkumné části
4. Vyhodnocení průzkumu

Metody: explorativní metody

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P., 2011. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. 1. vyd. Praha: Maxdorf. ISBN 978-80-7345-238-4.
- KAŇÁK, J., aj., 2014. *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-0290-9.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, z. s.: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [vid. 31. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/>
- FIFKOVÁ, H., aj., 2009. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA – vybraná témata. In: *Zkola.cz* [online]. [vid. 31. 10. 2019]. Dostupné z: file:///C:/Users/pc/Downloads/Sexualni_vychova_vybrana_temata.pdf

Vedoucí práce:

PhDr. Jitka Josífková, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

1. prosince 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

1. května 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

6. května 2021

Štěpánka Vaisová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí práce PhDr. Jitce Josífkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a konzultace, které přispěly ke zpracování mé diplomové práce. Další poděkování patří ZŠ a MŠ Byšice, která mi umožnila provést praktickou část této diplomové práce. Také děkuji své rodině a blízkým za podporu a pochopení po celou dobu mého studia i při realizaci této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou sexuální výchovy na základní škole, konkrétně na prvním stupni základní školy. Teoretická část vymezuje pojem sexuální výchova, její cíle, principy a obsah. Také je zde popsán mladší školní věk se zaměřením na sexuální chování a psychosexuální vztahy v tomto věku. Pojednává též o úloze rodiny a školy a o zařazení sexuální výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání s orientací na první stupeň. Praktická část je založena na smíšeném výzkumu, který byl proveden pomocí dotazníkového šetření a polostrukturovaného rozhovoru. Jeho cílem je analyzovat postoje rodičů na prvním stupni vybrané základní školy k vybraným tématům sexuální výchovy. Výzkumné šetření se orientuje také na zjištění míry souhlasu/nesouhlasu s výukou sexuální výchovy na základní škole, na hodnocení sexuální výchovy probíhající ve vybrané základní škole a na míru ochoty rodičů spolupracovat se školou při sexuální výchově.

Klíčová slova

sexuální výchova, rodina, první stupeň základní školy, mladší školní věk, postoje rodičů k sexuální výchově, spolupráce

Annotation

The subject of the diploma theses is sex education in primary school, specifically in the first degree of primary school. The theoretical part defines the concept of sex education, its aims, principles and content. The first degree age is described with focus on sexual behavior and psychosexual relationships in this age. It concerns the family and school role and integration of sex education in the framework educational program for primary schools with focus on the first degree. The empirical part is based on mixed research, which was demonstrated through questionnaire survey and semi-structured interview. The aim is to analyze the attitude of the parents in the first degree of selected primary school to selected topics of sex education. The research focuses on determining the degree of agreement/disagreement with the sex education in primary school, with the evaluation of ongoing sex education in selected primary school and with the degree of parent's willingness to cooperate with the school in sex education.

Keywords

sex education, family, first degree of the primary school, younger school-age, parent's attitude towards sex education, cooperation

Obsah

ÚVOD	12
1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	14
1.1 Pojem sexuální výchova.....	14
1.2 Cíle sexuální výchovy	16
1.3 Principy sexuální výchovy	18
1.4 Obsah sexuální výchovy	21
2 CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	25
2.1 Psychický vývoj v mladším školním věku.....	26
2.2 Sexuální chování v mladším školním věku.....	27
2.3 Psychosexuální vztahy v mladším školním věku.....	28
3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ A VE ŠKOLE	31
3.1 Sexuální výchova v rodině	31
3.1.1 Faktory sexuální výchovy v rodině	34
3.2 Sexuální výchova ve škole	35
3.2.1 Sexuální výchova v RVP ZV	37
3.2.2 Role učitele v sexuální výchově.....	40
3.3 Spolupráce rodiny a školy	41
4 POSTOJE A JEJICH UTVÁŘENÍ.....	43
4.1 Utváření postojů	45
5 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	47
5.1 Cíl výzkumného šetření.....	47
5.2 Výzkumné otázky.....	47
5.3 Metody získávání dat	48

5.4	Charakteristika výzkumného vzorku.....	49
5.4.1	Charakteristika rodičovského vzorku.....	49
5.5	Realizace výzkumného šetření.....	52
5.6	Zpracování a vyhodnocení výzkumného šetření.....	53
5.6.1	Dotazník pro rodiče.....	54
5.6.2	Rozhovory s rodiči.....	69
6	DISKUSE.....	73
6.1	Návrhy na změnu situace.....	78
7	ZÁVĚR.....	80
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	82
	SEZNAM PŘÍLOH.....	86

Seznam grafů

Graf 1: Věkové složení rodičů.....	50
Graf 2: Složení pohlaví rodičů.....	50
Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů.....	51
Graf 4: Otázka víry respondentů.....	51
Graf 5: Zastoupení tříd u dětí rodičů	52
Graf 6: Mluvíte se svým dítětem doma o sexuálních tématech?	54
Graf 7: Ptalo se Vás někdy dítě na otázky o sexuálních tématech, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?	55
Graf 8: Kdo by podle Vás měl být hlavním zdrojem informací o sexuální výchově? ...	56
Graf 9: Myslíte si, že by se základní škola měla podílet na sexuální výchově?.....	56
Graf 10: Kdo by podle Vás měl vést sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ?	57
Graf 11: Kdy je V RODINĚ vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?.....	58
Graf 12: Kdy je VE ŠKOLE vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?.....	60
Graf 13: Porovnání otázek č. 7 a č. 8.....	61
Graf 14: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni ZŠ Z HLEDISKA VOLBY TÉMAT?.....	64
Graf 15: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni ZŠ Z HLEDISKA PŮSOBENÍ UČITELE?	65
Graf 16: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni ZŠ Z HLEDISKA ZNALOSTÍ DĚTÍ?.....	66
Graf 17: Byli byste ochotni spolupracovat se školou ohledně výuky sexuální výchovy?	68
Graf 18: Myslíte si, že jsou Vaše postoje k otázkám sexuality, partnerství / manželství / rodičovství ovlivněny Vaší vírou?	69

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zdůvodnění odpovědí respondentů na otázku č. 6a	59
Tabulka 2: Přehled odpovědí respondentů na otázku č. 9	63

Seznam použitých zkratk a symbolů

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome (syndrom získaného selhání imunity)
BZgA	Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (Federální centrum pro zdravotní výchovu)
HIV	Human Immunodeficiency Virus (virus lidské imunitní nedostatečnosti)
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
VORP	Výbor na obranu rodičovských práv
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)
ZŠ	základní škola

ÚVOD

Pojem sexuální výchova si každý může vyložit jinak. Nelze však odepřít fakt, že sexualita je všude kolem nás a zasahuje do života každého z nás. Již od mladého věku mají děti snadný přístup k různým informacím hlavně z médií, ať už z televize, z internetu, sociálních sítí a podobně. Není však zcela jasné, že se zde děti dozvědí pravdivé informace. Často se spíše mohou setkat se zkreslenými informacemi či dezinformacemi. Proto je velmi důležité, věnovat se sexuální výchově již od útlého věku dítěte a tím předejít dezinformacím nebo různým předsudkům. Důležitou roli v sexuální výchově proto hraje rodina, která má za úkol nepředávat dítěti zkreslený obraz o sexualitě a dalších věcech s ní spojených. Další významnou roli však sehrává také škola, která by informace z rodiny měla podpořit, navázat na ně, doplňovat a prohlubovat je. Rodina a škola by na sexuální výchově měli vzájemně zodpovědně a systematicky spolupracovat. Dítě by tak mělo možnost získat pravdivé a ucelené informace týkající se sexuální výchovy a může tak získat i sebedůvěru nebo toleranci k druhým.

Téma diplomové práce bylo vybráno z důvodu zájmu o toto téma, zájmu o postoje rodičů k sexuální výchově na prvním stupni základní školy, protože z různých zdrojů je patrné, že ne všichni rodiče se sexuální výchovou na základní škole souhlasí. Společnost se dělí na dvě skupiny, kdy jedna podporuje sexuální výchovu na školách již od první třídy ZŠ. Prvotně mají děti získat informace z rodiny, avšak ne vždy se tomu dítěti dostane, proto by mělo mít možnost získat informace i z jiného důvěryhodného zdroje jako je například škola. Druhá skupina zastává názor, že by sexuální výchova měla být záležitostí pouze rodiny, která má právo se rozhodovat o tom, co se jejich dítě dozví a co ne. Téma diplomové práce bylo rovněž zvoleno z důvodu velmi nízkého počtu výzkumů, které se zabývají postoji rodičů k sexuální výchově ve škole, přitom se následující téma jeví jako důležitý předmět zkoumání a je třeba o něm mluvit.

Cílem této diplomové práce je objasnit problematiku sexuální výchovy a na základě těchto znalostí pomocí výzkumného šetření provést analýzu postojů rodičů k sexuální výchově na prvním stupni základní školy. Při zpracování diplomové práce, konkrétně výzkumného šetření, byly položeny následující výzkumné otázky, kterým se bude práce blíže věnovat a hledat na ně odpovědi pomocí dotazníku a rozhovoru:

1. Souhlasí rodiče s výukou sexuální výchovy na základní škole nebo preferují sexuální výchovu pouze v rodině?
2. Jaká témata rodiče preferují, aby se vyučovala na prvním stupni ZŠ a jaká jsou pro ně naopak přijatelná pouze v domácím prostředí?
3. Jak rodiče hodnotí sexuální výchovu na prvním stupni základní školy (z hlediska volby témat, působení učitelů, znalostí dětí apod.)?
4. Byli by rodiče ochotni spolupracovat se školou ohledně sexuální výchovy?

Teoretická část této práce bude zaměřena na objasnění pojmu sexuální výchova, jejích cílů, principů a obsahu. Následně bude charakterizován mladší školní věk zejména z hlediska sexuálního chování dětí a psychosexuálních vztahů v tomto věku. Také budou uvedeny kapitoly o úloze rodiny, základní školy i o jejich spolupráci. Důležitou částí bude také zařazení sexuální výchovy v RVP ZV. Zmíněno bude rovněž to, jak se utvářejí postoje, a jaké jsou postoje rodičů k sexuální výchově v primární škole zjištěné z již proběhlých výzkumů. Praktická část bude založena na výzkumném šetření, které bylo provedeno pomocí dotazníku a rozhovoru. Na základě sběru dat bude ukázáno vyhodnocení výsledků výzkumného šetření.

1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

1.1 Pojem sexuální výchova

Sexuální výchova je předmětem bádání sexuální pedagogiky, což je vědecká teoretická pedagogická disciplína, avšak má také úzký vztah například s obecnou pedagogikou, pedagogickou psychologií a dalšími pedagogickými disciplínami. Sexuální výchova tvoří nedílnou součást výchovy a základní předpoklad pro celkový a vyvážený rozvoj osobnosti žáka či studenta, kteří se připravují na dospělý život (Janiš, Täubner 1999, s. 6, 7).

Definováním pojmu sexuální výchova a daným tématem obecně se zabývá mnoho odborníků. Janiš a Täubner (1999, s. 8) uvádějí: *„Sexuální výchova je záměrná formativní, plánovitá a dlouhodobě cílevědomá činnost, kterou aplikuje vychovatel (učitel, rodič aj.) na objekt výchovy (žák, dítě, chovanec apod.) a v součinnosti s ním, ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování.“*

Uzel (2006, s. 21) představuje sexuální výchovu jako: *„nejen přípravu na sexuální život, ale vychovává i k mezilidským a rodinným vztahům. Klade důraz na antikoncepci a prevenci sexuálně přenosných nemocí, ale řeší i psychologické a psychosexuální problémy spojené s každým partnerským soužitím.“*

Podle WHO Regional Office for Europe and BZgA (2017, s. 25) znamená sexuální výchova: *„učení se o kognitivních, emocionálních, sociálních, interakčních a fyzických aspektech sexuality.“*

Sexuální výchova tedy nezahrnuje pouze výchovu k mezilidským vztahům či pouze poznatky z fyziologické a biologické sféry člověka. Musí se pojímat jako výchova komplexní, která neobsahuje pouze vštěpování faktů, ale také utváření postojů k sexuální morálce a napomáhá osobnostní autonomii. Je důležitá pro současný život dětí, ale i pro jejich budoucí život, který by vedly spokojeně v partnerské, manželské a rodičovské oblasti, a zároveň aby souzněly s normami a principy společnosti. Důležitým faktorem sexuální výchovy je utváření pozitivního vlivu na dítě (Rašková 2008, 2007).

V dnešní době je mnoho rozličných názorů na sexuální výchovu. WHO Regional Office for Europe and BZgA (2017) se zmiňuje o tom, že se její realizace prolíná do všech oblastí života člověka. Začíná tedy již v raném dětství, a to zejména v rodině, následně by měla být i v mateřské škole a základní škole, přetrvávat v období adolescence až do dospělosti. Uzel (2006, s. 21, 22) poukazuje na sexuální výchovu jako na širší pojem, než je rodinná výchova. Sexuální výchova zahrnuje rodinnou výchovu, protože některá témata nemůžeme jednoznačně zařadit pouze do výchovy rodinné už jen kvůli existenci dysfunkčních či neúplných rodin. Poslání školní výchovy je proto v tomto směru velmi důležité. Výzkumy z oblasti sexuální výchovy ukázaly, že poučení má hodnotný vliv na nižší výskyt sexuálně přenosných nemocí, na předčasná těhotenství apod. Ve školství je často sexuální výchova zařazena naopak do rodinné výchovy, avšak to se jeví jako ne příliš dobré řešení. Mnoho pedagogů pak často témata redukuje na minimum a tabuizují je. Je proto vhodné, aby obsahovala jak informace, tak i budování postojů, které by zajišťoval školený pedagogický pracovník, který by měl zabezpečovat i to, aby témata postupovala zároveň se sexuální výchovou v rodině, aby se vzájemně obohacovala i doplňovala.

Koliba (2019, s. 12) pohlíží na sexuální výchovu jako na školní předmět základních a středních škol. Cílem předmětu by pak mělo být seznámit žáky a studenty s fakty lidské sexuality a přípravou na uvážlivý sexuální život. Všechny informace je důležité žákům a studentům předávat pravdivě a nezaújatě, náboženské hledisko by mělo být podáno pouze jako jedna z možností. Obsahem jsou otázky nebezpečnosti pohlavních chorob a jejich řešení či dopady a s tím spojená bezpečnost sexuálního života, možnosti ochrany před pohlavními nemocemi i nechtěným otěhotněním, psychické připravenosti na sex, ale také otázky mezilidských a rodinných vztahů.

Výchova sexuální jde ruku v ruce s výchovou citovou. Nad podávanými informacemi v oblasti sexuální musí být zároveň výchova citová, aby to člověka vedlo k radosti a uspokojení, aby byl společnosti prospěšný, a ne ke škodě ba i ponížení. Proto sexuální výchova probíhá ve třech rovinách, a to v rovině vztahu, vzoru a poučení. **Rovina vztahu**, citového vztahu, je základní a nejdůležitější rovinou, protože z ní vychází vše další. To, jak je dítě přijímáno, s jakou citovostí a citlivostí se setkává již od prenatálního období, se projeví i v jeho pozdějším sexuálním a citovém životě, neboť vždy dítě sexuálně vychováváme (málo/hodně, vědomě/nevědomě apod.) i na rovině

citových vztahů. Každé dítě je však individuální, a proto nelze dát rodičům jasný návod, jak dítě vychovávat citově a citlivě. Pokud se ale sami chovají k dítěti citově a citlivě, vychovávají tím své dítě k citovosti a citlivosti nejvíce. Další rovinou je **rovina vzoru**, která úzce souvisí s rovinou vztahu, která pro ni tvoří základnu. Dítě se přirozeně učí nápodobou. Pokud má dítě v rodině vhodné vzory a modely, kteří se k sobě chovají s úctou, v sexuálním chování jemně, cudně a čistě, je to dobrý předpoklad toho, že takové chování bude uplatňovat i ve svém pozdějším životě. Dítě tyto vzory přirozeně přebírá, a ne pouze ty, které mu jsou předávány záměrně, ale zejména spontánní sociální a sociosexuální modely z jeho blízkého okolí pro něj hrají významnou roli. To, čeho se dítě účastní a samo prožívá na něj působí silněji než to, co je mu vysvětlováno, o čem pouze slyší. Třetí a poslední rovinou je **rovina poučení**, která zahrnuje vědomosti, znalosti, informace a techniky. První dvě roviny jsou věcí zejména rodiny, avšak poučení je úlohou také školy, která má vzdělávat. Vysvětlení je pro dítě důležité, jelikož mu napomáhá porozumět a orientovat se v prostředí, které je kolem něj. Všechny tři roviny jsou společně provázané a jedna bez druhé nemůže zcela dobře fungovat (Matějček 2013, s. 89–94).

1.2 Cíle sexuální výchovy

Podle Wynnyczuka má školní výchova připravit žáky na život v dospělosti a pro role, které budou zaujímat ve společnosti, a pokud sexualita, manželství a rodičovství jsou v životě každého důležitým prvkem, poté je logickou a nutnou součástí školy připravit žáky i pro tuto oblast. Sexuální výchovu je proto nutné zařazovat jako součást celkové školní výchovy, aby názory, úsudky i postoje žáka mohly být správně vytvořené (Wynnyczuk in Janiš, Täubner 1999, s. 9).

Jsou dány tři základní roviny cílů sexuální výchovy. Kognitivními cíli jsou předávány poznatky z oblasti sexuality. Cíle postojové a emocionální se specializují na hodnoty a postoje ve zmíněné oblasti, na jejich utváření. V poslední rovině jsou cíle skutečných dovedností a činností, které se zaměřují na odpovídající způsoby reagování a chování v lidské sexualitě (Šulová 2011, s. 387).

Janiš, Täubner (1999, s. 9) zmiňují: „*Obecný ideální cíl sexuální výchovy je kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je v něm obsažena harmonie sociální, etická, psychická a biologická.*“

Pro dosažení či přiblížení se k ideálnímu cíli, je třeba zohlednit **dílčí cíle**. Tyto cíle ovlivňují tři základní roviny cílů sexuální výchovy a ve smyslu pedagogických principů jsou realizovány ve školní praxi. Jsou ovlivněny věkovou úrovní dítěte. Předpokládá se, že konkrétní úroveň vědomostí, dovedností i návyků, chování a postojů náleží konkrétní věkové skupině. Jejich obsah je ontogeneticky koncipován. K hlavním dílčím cílům sexuální výchovy patří pochopení pestrosti projevů a rozvoje lidské sexuality, přiměřené a správné vyjadřování, utváření žákovy sexuální individuality, mravních a lidských hodnot i přípravy na partnerský, manželský a rodičovský život prostřednictvím různých výchovných podnětů, poskytování poučení potřebného k ochraně před nemocemi a dalším nebezpečím (např. pohlavně přenosné choroby, návykové látky, nežádoucí těhotenství apod.). Dále vedou k respektování zvláštností pohlavní identity a k jejich pochopení a k odstranění bariér mezi běžným životem a představami.

K základním cílům sexuální výchovy můžeme zařadit zajištění znalostí přiměřených věku a mentálním schopnostem o psychologii, etice, anatomii a fyziologii sexuality, vytvářet předpoklady pro vytváření postojů, hodnot a také učit děti, že sexualita je nedílnou součástí života. Stanovené cíle vycházejí z individuálních zvláštností dětí daného věku. Vedle obecných cílů stojí také etické zásady sexuální výchovy, do kterých můžeme zařadit například vzájemný respekt mezi lidmi, respektování homosexuality či odlišné rasy, odmítání tolerance k psychickým či fyzickým nátlakům a agresí a další etické zásady (Rašková 2007, s. 11). Propojení sexuální výchovy s etikou se realizuje v sociálním a osobnostním rozvoji žáků a je při tom nutné respektovat mravní i etické hodnoty, které dítě přejímá z rodiny, a které vyplývají z etnické či náboženské příslušnosti, z čehož vyplývá také nezbytná spolupráce s rodinou. Dále učit žáky umět říct svůj názor, ale zároveň přijmout názor druhého, vyjadřovat se k různým tématům a řešit je. Jde zejména o to, naučit žáky společenským pravidlům a normám, rozvinout jejich vlastnosti tak, aby dokázali vzít zodpovědnost za zdraví své i ostatních a dokázali vést plnohodnotný život. K tomu všemu přispívá právě i sexuální výchova (Kubrichtová 2009, s. 5, 6).

1.3 Principy sexuální výchovy

Obecná výchova vychází z principů obecných. Specifičnost sexuální výchovy však potřebuje své specifické principy. Výsledkem vědeckého poznávání psychologie a pedagogiky jsou principy sexuální výchovy, které představují také historickou a společenskou zkušenost výchovných systémů u nás i v zahraničí. Pokud jsou principy sexuální výchovy aplikovány, zvyšují efektivitu celkové výchovy. Sexuální výchova v sobě zahrnuje také principy didaktické (např. princip názornosti apod.) a principy mravní výchovy (Janiš, Täubner 1999, s. 11, 12). Základní principy sexuální výchovy, určitá pravidla, se uplatňují při její realizaci a nelze je přehlížet ani podceňovat.

Základními principy sexuální výchovy podle mnohých autorů jako Rašková (2008) nebo Täubner (1996) a dalších jsou:

- **Princip spolupráce rodiny a školy** spočívá v nutnosti informovat rodiče o metodách a obsahu sexuální výchovy, které učitel zařazuje. Právo rodiče je na podílení se na sexuální výchově svých dětí, proto se může zapojit i do školní sexuální výuky. Primární úlohu zastává rodina, proto učitel bere v úvahu připomínky a postoje rodičů, případně je s nimi konzultuje a uplatňuje individuální přístup.
- **Princip začlenění sexuální výchovy do všeobecné výchovy** zahrnuje to, že vychovatel (učitel, rodič aj.) neodděluje sexuální výchovu z obecného výchovného působení, ale vzájemně všechny složky prolíná. I přes to, že cílem vychovatele zrovna není přímo sexuální výchova, vychovává sexuálně. Například tím, jaký má postoj k návykovým látkám, interrupci nebo jak vyjadřuje úctu k mateřství. Sexuální výchova proto není pouze působením specializovaných pedagogů a rodičů, ale je každodenním záměrným i nezáměrným výchovným působením všech vychovatelů. V sexuální výchově tedy musejí být obecně vzděláni všichni vychovatelé.
- **Princip vědeckosti a stupně rozvoje společnosti v sexuální výchově** zajišťuje, aby byly informace předávány pomocí metod a prostředků přiměřeně věku dítěte a pravdivě. Pedagogicky transformované informace jsou v souladu se zákonnou aktuální společenskou normou a vědeckým

poznáním. Učitel užívá vhodných pomůcek a vše nazývá správnými názvy s ohledem úrovně dítěte a jeho poznání.

- **Princip důvěry** patří ve škole k jednomu ze základních principů sexuální výchovy. Základem jsou informace, chování, postoje a dovednosti, které jsou intimní záležitostí, proto žáci mohou projevovat určitý stud. Děti musí mít k učiteli vybudovanou velkou důvěru, aby se mu mohly svěřovat, klást dotazy či přijímat rady a samozřejmě přijímat pravdivé a smysluplné výchovné působení. Učitel v sexuální výchově nesmí dítě ponižovat nebo podceňovat jeho vědomosti či postoje. Pokud jsou informace, postoje i chování žáků mylné či chybné, musí je vhodně transformovat do přijatelné pedagogické roviny. Některé informace, postoje nebo dovednosti mají v sexuální výchově latentní charakter, což znamená, že žáci informaci správně aplikují až v případě potřeby. Například při prevenci sexuálního násilí nebo zneužívání. I když se žákovi mohou zdát informace jako neúčinné nebo i nepochopitelné, pouze na principu důvěry bude ochotno tyto informace přijímat.
- **Princip koedukovanosti sexuální výchovy** znamená, že dívky a chlapci mají být v tématech vychovávání společně, nemají být rozdělováni podle pohlaví, má to být záležitost přirozená. Pouze některé výjimky (intimní dotazy, osobní problémy, porady apod.) se aplikují odděleně. Koedukovaná sexuální výchova vede k praktické výchově partnerského chování mezi ženou a mužem, a také umožňuje nácvik asertivity, etikety, mravních dovedností a respektu k názorům a postojům druhých.
- **Princip etičnosti sexuální výchovy** zahrnuje to, že sexuální výchova není pouze o biologické stránce, ale nabízí také společenské a mezilidské vztahy. Uplatňují se v ní pojmy jako city, vztahy, přátelství, láska nebo odpovědnost. Tento princip tvoří rovnováhu mezi biologickými tématy sexuální výchovy a principy etiky, mravnosti apod. Učitel vede žáky k odpovědnosti v mateřství, k odpovědnosti jednoho za druhého, k pohlavní zdrženlivosti, ale i k úctě k otci, matce, ke stáří nebo k sexuálním menšinám a dalším. Princip etičnosti se uskutečňuje zejména při tvorbě postojů, chování a mravních dovedností.

- **Princip komplexnosti a harmonie** závisí na tom, aby všechny oblasti byly rozvíjeny závisle na sobě a současně. Nelze rozvíjet pouze jednu část sexuální výchovy na úkor druhé. Vše se musí rozvíjet komplexně a v harmonii. To znamená, že jsou vyvážena témata biologická s etickými, a že vychovatel nevytváří pouze vědomosti, ale také postoje, hodnoty, dovednosti a chování. Při tom je brán ohled na psychické, sociální a biologické zrání, kdy se jednotlivá témata spirálovitě rozvíjejí do šíře i hloubky s ohledem na věk dětí.
- **Princip aktivity dítěte a spolupráce s ním** stojí zejména na aktivizačních metodách výuky a výchovy, na vhodných prostředcích, které volí učitel. K osvojení poznatků dochází kreativním způsobem a žák si musí uvědomovat funkčnost a smysl vědomostí, chování a postojů. Jsou při tom využívány učitelovy i žakovy zkušenosti. Žákův postoj musí být trvalý a použitelný, což ve většině případů trvá delší dobu, proto je velmi důležitá aktivizace žáka a jeho spolupráce s učitelem. Tento princip je nejobtížněji zařaditelným principem ve školní výchově.
- **Princip osobnosti vychovatele (učitele)** staví na roli odborníka. Zvolený pedagog pro sexuální výchovu musí mít odpovídající vzdělání v pedagogice, psychologii a dalších potřebných disciplínách. Pro sexuální výchovu je důležité zvolit učitele, který svou osobností i pedagogickými dovednostmi získal důvěru žáků, ale i rodičů. Tento učitel má pak odpovědnost za sexuální výchovu na celé škole a plní i konzultační a poradenskou funkci.
- **Princip přiměřenosti a individuálního přístupu** má v sexuální výchově svůj specifický výraz. Přiměřenost se váže zejména na zralost biologickou, sociální a psychickou. Avšak v sexuální výchově se tento princip váže i k sociální skupině, k regionu, jeho tradicím, k rodině a jejich světovému názoru a způsobu života. Proto je důležité také volit individuální přístup. Jedná se o přiměřenost v rovině metod, prostředků, obsahu a cílů.

K dalším podstatným principům patří i princip přátelskosti a laskavosti ve výuce, princip zbavování strachu a schopnosti empatie, princip propagování ochrany a posilování odpovědnosti za sebe i druhého, princip práva na omyl, na individuální

přístup a princip tolerance k názorům a právům druhého. Pro pedagogy jsou zmíněné principy důležité a je nutné je dodržovat, protože pouze při jejich aplikaci může být dosaženo cílů sexuální výchovy (Sielert, aj. 1994, s. 7).

Podle Pondělíčkové-Mašlové (1990, s. 29–31) vedou k dobré sexuální výchově základní principy zdravé a správné sexuální výchovy. Princip spontánnosti předpokládá vychovatele (rodič, učitel apod.), který je přesvědčen o potřebnosti a správnosti sexuální výchovy. Jen tehdy může být sexuální výchova účinná. Princip přiměřenosti vychází z věku a zralosti dítěte, kdy přiměřeně k tomu volí vychovatel vhodné pojmy a množství poskytovaných informací. Princip aktivní imunizace spočívá v důležitosti přenosu informací od dospělých na děti, kdy vycházejí z jejich zkušeností, ze získaných znalostí. Vysvětlováním a prohlubováním těchto informací bude dítě imunizováno vůči budoucím negativním vlivům, bude na ně připraveno. Princip důvěry je založený na vzájemné důvěře mezi dítětem a rodičem, aby nebyla důvěra pouze jednostranná. U principu pravdivosti je nutné odpovídat na otázky dětí pravdivě bez zamlčování. Princip návaznosti znamená, že ve vzdělávání je dětské poznávání rozvíjeno postupně, poznatky se postupně přidávají, a to platí i v sexuální výchově. Jako poslední princip uvádí autorka princip otevřenosti, který zdůrazňuje, že o intimních věcech se hovoří v soukromí s nejbližšími, ale i v kolektivu. Děti a mládež tím získají zkušenosti a možnost otevřeně mluvit o sexuálních otázkách.

Aplikace všech zmíněných principů velmi zefektivňuje proces výchovy a vzdělávání učitele a zároveň umožňuje užívat žákovi osvojené vědomosti, chování i postoje v jeho současném životě, ale i pro jeho budoucí individuální a společenský život (Janiš, Täubner 1999, s. 17).

1.4 Obsah sexuální výchovy

Sexuální výchova má své kořeny už v 19. století. Po první světové válce byla u nás tzv. výchova pohlavní, kterou docházel do škol učit lékař a k prvnímu poučení mělo docházet před 12. rokem života. Měla obsahovat zejména biologickou stránku poučení. Po druhé světové válce byla postupně začleňována sexuální výchova do českého i zahraničního systému školství, zdůrazňoval se její význam. Také se v průběhu let hledal adekvátní název pro sexuální výchovu v zahraničí i u nás, kdy se v českém školství

objevilo hned několik názvů (např. výchova k manželství a rodičovství, výchova k rodičovství, rodinná výchova aj.). V 60. letech 20. století se realizovaly besedy nebo přednášky zejména pro poslední ročníky tehdejších základních škol, které byly určeny pouze pro dívky nebo pouze pro chlapce. V 70. letech 20. století nastaly změny v obsahu výchovy k rodičovství, ve využití metod a forem práce a tato výchova se poprvé týkala i žáků 1. stupně základní školy. V 90. letech 20. století byla rodinná a sexuální výchova aplikována do primárního vzdělávání jako součást výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu a její realizace měla probíhat od 1. ročníku ZŠ prostřednictvím učebních osnov v předmětech prvouka, přírodověda a vlastivěda. V průběhu 20. století se měnily názory na to, kdy zahájit sexuální výchovu u dětí. Prioritní postavení v sexuální výchově měla rodina, ale svou pozici získal v této době také učitel, který zaujal místo lékařů a zdravotníků. Sexuální výchova byla začleňována u konce 20. století do primárního vzdělávání prostřednictvím metodických pokynů, zákonů a vyhlášek a stala se tak nedílnou součástí výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu (Rašková 2008, s. 23–28).

Cíle školní výchovy se promítají do vyučovacího obsahu. Vyučování je hlavním prostředkem školní výchovy, tedy i sexuální výchovy a aplikace jejího obsahu. Při řešení obsahu sexuální výchovy vycházíme z potřeb jedince, z výchovného procesu a z požadavků společnosti. Obsah sexuální výchovy tvoří vědomosti, dovednosti, návyky, postoje a chování, které žák získává během sexuální výchovy. Na základě určitých podmínek a vlivů je konstruován obsah sexuální výchovy. Je třeba zohlednit aktuální společenskou potřebu (podmíněno objevem či růstem negativních vlivů), tradice a kulturu společnosti, aktuální normy, zákony a pravidla společnosti, oponentní postoje či rozvoj vědeckého poznání. Obsah je konkrétní program, který vychovatel aplikuje na vychovávaného a dosahuje tím cílů sexuální výchovy (Janiš, Täubner 1999, s. 30–33).

Realizace obsahu sexuální výchovy probíhá:

- a) v rámci samostatného výchovně vzdělávacího předmětu nebo v předmětech, které byly pověřeny sexuální výchovou,
- b) v rámci obecného výchovně vzdělávacího procesu,
- c) v rámci rodiny každého žáka,
- d) v rámci výchovy mimoškolní (Janiš, Täubner 1999, s. 33).

Názory mnoha odborníků na obsah sexuální výchovy se liší, existuje však určitá podoba, kterou lze akceptovat u dítěte v určitém věkovém období. Obsah musí vycházet ze života dítěte, z jeho dosavadních zkušeností a poznatků, které je třeba dále prohlubovat a doplňovat. Děti v mladším školním věku by se měly naučit mít zodpovědnost za své chování, rozpoznat nebezpečí a osvojovat si formy bezpečného chování. Také by měly znát význam rodiny, domova a základní pravidla chování ve společnosti. Vytvářet si etické postoje k sexualitě, mít přehled o částech lidského těla, reprodukčních orgánech, ale i se umět vyvarovat rizikovému sexuálnímu chování (Rašková 2007, s. 22, 23).

K vhodným tématům pro děti mladšího školního věku patří například rodina, projevy citu a lásky, vztahy mezi lidmi, přátelství, kulturní slovník, rozdíly mezi pohlavími, zamilovanost, úcta, sexuální chování mezi lidmi, ochrana před zneužíváním sexuálním a jiným, lidské tělo, tělesná a duševní hygiena, puberta a změny v pubertě, základy lidské reprodukce, početí, těhotenství a další (Rašková 2007, s. 23).

Děti mladšího školního věku dle Trojana (2009, s. 77) by se měly ve škole o sexu dozvědět, že:

- onen „pind’ourek, šulínek atd.“ se nazývá penis a „buchtička, pipinka atd.“ vulva,
- chlapci mají penis a varlata a dívky vulvu a v břiše pochvu, vaječníky a dělohu,
- u neznámého dospělého člověka není v pořádku, když by je chtěl hladit nebo žádal o dotyky od nich,
- ani od známého člověka (vyjma např. lékaře při vyšetření či rodičů při mytí) není v pořádku, když žádá o dotyky na svém těle či se dotýká jejich genitálií,
- pokud se jim některé dotyky či situace nelíbí, mohou se obrátit na někoho dospělého, komu důvěřují,
- mohou využít také linek důvěry, pokud by neměly nikoho, komu by se chtěly svěřit,
- pokud se mají dospělí lidé rádi, mohou si to projevovat různými dotyky jako je hlazení, polibky, objímání a mohou tak projevovat lásku i jim,

- dospělí se mohou rozhodnout, že budou mít dítě, pokud se milují, a to vznikne tak, že z těla muže přejdou spermie do těla ženy a tam oplodní vajíčko,
- jinak dáváme pusu babičce na návštěvě (asi na tvář), jinak rodičům (spíše na rty) a jinak se líbají milenci,
- z oplozeného vajíčka se v těle ženy vyvíjí 9 měsíců plod, poté se narodí dítě, toto období se nazývá těhotenství.

2 CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Za mladší školní věk se považuje doba od 6 (7) let do 11 (12) let, tedy období od nástupu do základní školy až po období začínající prvními známkami pohlavního dospívání. Toto období rozhodujícím způsobem výrazně poznamenává svět školy. V této životní etapě se může zdát, že se s osobností dítěte zase tolik neděje, že to je nezajímavé období. Psychoanalýza tento věk nazvala obdobím latentním, jelikož se změny nezdají být tak velké jako v období předcházejícím (rané dětství a předškolní věk) i následujícím (pubescence). Období latence je tedy etapa, kdy jedna část psychosexuálního vývoje je ukončena a emoční i pudová složka je utlumena až do nástupu pubescence. Avšak četné studie ukazují, že to není úplná pravda. Vývoj samozřejmě plynule a trvale pokračuje a dítě nabývá výrazných pokroků ve všech směrech, které jsou důležité pro jeho budoucnost (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 117, 118).

Již Sigmund Freud přišel s pojmem dětská sexualita. Zdůrazňoval její podstatu a poukazoval také na to, že aktivity a prožívání dítěte orientované na slast nejsou primárně spojovány s rozmnožováním, jde pouze o získávání různých druhů pocitů slasti. Jeho teorie se setkala s mnoha odpůrci, avšak následně na jeho psychoanalytickou práci navazovalo spousta odborníků jako například Erik H. Erikson¹ či Donald W. Winnicott². Spor vyvolaný Freudem trvá v určité míře i dodnes, jelikož stále není sjednocený názor na to, kdy s dětmi začít mluvit o jejich sexualitě. Někteří odborníci zastávají názor, že dítě je zralé na otázky sexuality, když se na ně samo začne ptát, ale musíme mu dát odpověď přiměřenou jeho věku. Taktéž se různí názory na zařazení sexuální výchovy do škol (Stretti, Kaňák 2014, s. 165, 166).

Formování sexuality je procesem, který je založený na psychologických, biologických i sociálních determinantech, které jsou ve vzájemné součinnosti. Psychosexuální vývoj jedince zahrnuje procesy sexuální identifikace, formování sexuálních preferencí, vytváření sexuální role a sexuálního chování. Jeho základy jsou určeny modifikací vlivů učení a výchovy a také genetickými faktory (Weiss 2011, s. 71).

¹ Erikson navázal na Freudovu rozpracovanou dětskou sexualitu, kterou zahrnul i do raných fází vývoje.

² Winnicott navazuje na Freuda tím, že například uvádí, že je přirozené pro čtyřleté dítě nacházet se v interpersonálních vztazích se zapojenými pudy a sexualitou.

2.1 Psychický vývoj v mladším školním věku

Celé období mladšího školního věku lze nazvat jako věk střízlivého realismu. Jedinec je v tomto věku zaměřen na to, co je a jak to je. Snaží se pochopit svět takový, jaký je doopravdy. Tento rys můžeme u školáka pozorovat v jeho mluvě, v písemných projevech, ve čtenářských zájmech, v kresbách i ve hře. Jedinec rozšiřuje vlastní poznání velkým zájmem o knihy, které ho určitým způsobem poučují o lidech, zemích i věcech a tím také získává zkušenosti. V jeho hře se snaží realisticky napodobit skutečnost a v knihách dává přednost realistickým ilustracím. Dítě má zájem o prozkoumávání věcí hlavně skutečnou činností (například na rozdíl od puberty, kdy jedinec prozkoumává ve své mysli), proto jsou v tomto věku tak oblíbené různorodé pokusy (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 118).

Zpočátku se objevuje naivní realismus, kdy dítě poznává okolní svět prostřednictvím dospělých, je závislý na tom, co mu autority sdělí. Později se naivní realismus mění na kritický realismus, kdy se dítě stává kritičtější a poznává svět prostřednictvím učebnic, médií apod. Také se velmi rozvíjejí formální myšlenkové operace, jedinec operuje s obecnými pojmy a představami, zvládá abstrakci a generalizaci. Morální vývoj se postupně individualizuje v návaznosti na poznání a období, kdy dítě považuje všechny příkazy, zákazy i názory dospělých za správné se mění na morální autonomii (Janiš, Täubner 1999, s. 22, 23).

Významným předělem je pro dítě vstup do školy. Setkává se s určitým režimem, povinnostmi, pravidelností a s kladenými novými nároky. Uvědomuje si větší autoritu učitele, se kterou se musí vyrovnat. Také získává nový sociální status, a to status školáka. Od 6 asi do 8 let jsou mezi jednotlivými dětmi patrné rozdíly v tělesném i duševním vývoji. Zhruba do 12 let je poměrně klidové období, kdy děti začínají vnímat odlišnosti od normy a zakládají se u nich pocity méněcennosti (zejména u dívek). Také se objevuje vůči mladším (předškolním) dětem ochranné či rodičovské chování. Jsou také dost chytré na to, aby dokázaly poznat přetvářku a citlivě vnímaly změny v chování rodičů a poznaly tak kvalitu vztahu mezi rodiči (Trojan 2009, s. 64, 65).

Celkový vývoj dětí ovlivňuje i vývoj sexuality a zkušenosti a zážitky s tím spojené. Ovlivňuje to naše vztahy k lidem, to, jak vnímáme sami sebe a jací jsme, zda si

věříme, zda se bojíme druhých nebo jak se hodnotíme ve vztazích s druhými atd. V průběhu dětství je důležité, aby si dítě vytvořilo důvěru k rodičům, aby vědělo, že se může zeptat na cokoli, a aby vědělo, že sexualita a tělesnost nejsou tabu nebo něco špatného, protože pokud nabydou tohoto dojmu, může to vést k problémům v komunikaci a v partnerských vztazích. Sexualita také pomáhá k vytvoření mravních hodnot každého jednotlivce, ale podporuje i postupné osamostatňování, a to zejména psychické (Šilerová 2003, s. 56).

2.2 Sexuální chování v mladším školním věku

Při vstupu do školy dochází z fyziologického hlediska k první přeměně tvaru těla. Po 8. roce začínají děvčata převyšovat chlapce. Typickým rysem je také velká pohybová vitalita zaměřená na rychlost, obratnost, sílu a přesnost. Také se zlepšuje motorika. Dalším rysem je pohlavní diferenciací, kdy se začínají projevovat odlišné somatické a psychické znaky ženy a muže. U chlapců začíná první růst penisu a varlat, u děvčat začínají růst pánevní kosti a kolem 10. roku se zvedá základ prsní žlázy, tzv. poupě. Rozmnožovací ústrojí roste v tomto období výrazně pomaleji než ostatní orgány v těle. Disproporce u každého jedince se však objevují individuálně, proto je v sexuální výchově důležité odpovídajícím způsobem reagovat na daný stav (Janiš, Täubner 1999, s. 18).

O sexuální témata se dítě v tomto věku tolik nezajímá, avšak mohou se objevovat otázky na významy různých slov, které dítě slyšelo zejména ve škole či od starších přátel. Děti se nejčastěji ptají rodičů, protože k nim mají nejbližší a věří jim. Reakce dospělých pak velmi ovlivňuje vztah dítěte k sexualitě a důvěru v toho, koho se ptá (Stretti, Kaňák 2014, s. 183, 184).

Ve věku nástupu do školy se děti více baví o sexuálních otázkách, a pokud o nich nemají dostatek informací, vznikají dětské teorie o porodu a těhotenství, o které se v tomto věku zajímají nejvíce. Mohou vznikat přátelství mezi chlapcem a dívkou, avšak není to tak častý jev. Mezi 9. a 10. rokem si chlapci a dívky mohou dávat najevo svou náklonnost. Děti již znají, že miminko se může narodit vdaným, ale ne starým ženám. Začíná se také projevovat zájem o sexualitu, vyprávějí si mezi sebou sexuální příběhy. U chlapců se mohou objevit první pokusy o onanii. V 11 letech pozorují vlastní dospívání a zneklidňuje je, pokud se odchyľují od průměru. Chlapci nezačleňují do svých her dívky,

mohou na ně nahlížet jako na hloupé, avšak mohou tím také zastírat již probuzený zájem o opačné pohlaví. Obě pohlaví se v tomto věku zajímají o úlohu otce, zajímá je akt plození. Prohlížíjí si také knihy s ilustracemi o sexuálních tématech s přáteli. Chlapci začínají pošťuchovat dívky s cílený dotknutím se jich (Pondělíčková-Mašlová 1990, s. 26).

WHO Regional Office for Europe and BZgA (2017, s. 32, 33) nazývá stádium 7 až 9 let jako stud a plachost. Děti v tomto období již mohou pociťovat nepohodlí, pokud jsou nazí před dospělými. Také se ptají na méně otázek, protože zjistily, že není vhodné mluvit na toto téma na veřejnosti, avšak neznamena to, že by se o sexualitu nezajímaly. Děti fantazírují o tom, co vidí kolem sebe, často mísí realitu s fantazií. Chlapci se přáteli s chlapci a dívky s dívkami. Ve skupině přátel často chtějí ukázat svou dospělost tím, že užívají sexuální jazyk (např. vtipy o sexu), avšak většinou nerozumí významům slov. Mezi 10. a 11. rokem začíná příchod puberty. Pohlavní hormony se začínají projevovat v chování a fyzické oblasti. V tomto období se zajímají o sexualitu z knih, internetu či televize, avšak při mluvení může být jejich reakce odtažitá či přehnaná. V průběhu se mohou objevovat první pocity zamilovanosti, opatrně se sbližují, což se může projevovat držením za ruce či polibky na tvář.

V tomto období dochází také k prohloubení sexuální identity a k upevnění sexuálních rolí. Sexuální role znamená určité mužské či ženské chování, a to zejména úpravou vnější stránky osoby typické pro ženu či muže apod. Pohlavní identita je naopak vnitřní stránka osoby, kdy dochází až po 8. roce věku k uvědomění, pochopení a přijetí příslušnosti k jednomu z pohlaví. Například když si dívka hraje s autíčkem neznamena to, že se stává chlapcem a naopak. O něco později pak dochází k pochopení, že dominantním znakem, který odlišuje chlapce a dívku jsou pohlavní znaky (Šilerová 2003, s. 52).

2.3 Psychosexuální vztahy v mladším školním věku

Sociální vztahy v rodině jsou stejně důležité jako vztahy s vrstevníky, které v období mladšího školního věku rostou na významu. Dítě je soutěživé, avšak umí také spolupracovat, umí se podřídít, ale i vést. Snadno podléhá vlivu svých vrstevníků, což v sobě skrývá i různá nebezpečí (např. může se nechat snadno svést k šikaně). Děti

v tomto věku dokáží být zlé a odhánět ze skupiny jiné děti, což jsou děti například s brýlemi, s vadou řeči, příliš chytré děti, prostě takové, které se nějakým způsobem odlišují od normy. Záleží pak na výchově rodiny a na působení autorit v institucích. Děti se v tomto věku také často porovnávají s ostatními, čímž se mohou utvářet buď pocity méněcennosti nebo naopak přiměřené sebevědomí. Dítě by mělo pochopit, že výkon není vše.

Děti v mladším školní věku vytvářejí izosexuální skupiny, což může být projevem utváření vlastní pohlavní identity. Typické je, že chlapci se chovají výrazně jako chlapci (hrdinské kousky, chlubí se, perou se apod.) a dívky výrazně žensky (pokřikují, upravují se, nosí ozdoby, chichotají se apod.), ověřují si svou ženskost i známkami flirtování. Následně se tyto skupiny mění v izosexuální dyadické vztahy, kdy se spolu důvěrně přátelí například pouze dvě dívky, které si vše svěřují, radí si, jsou neustále spolu, kdežto chlapci se spíše scházejí za nějakým účelem jako je jízda na kole.

Na konci mladšího školního věku se objevuje u dětí péče o mladší děti. Dívky se rády starají o mladší sourozence či o děti v sousedství. Podobné chování se projevuje také u chlapců, kteří rádi něco učí mladší děti, doučují je apod. Předpokládá se, že probíhá období důležité pro pozdější rodičovské chování (Šulová 2011, s. 88, 89).

V životě dětí se uplatňuje značný vliv vrstevníků. Dítě se učí se prosazovat, získávat určité postavení ve skupině, vycházet s vrstevníky, vyjednávat a navazovat přátelské vztahy. Se svými přáteli probírají i otázky lidské sexuality, z čehož však nemusí být zcela spolehlivé a pravdivé informace, což v dětech může vyvolat až hrůzu z různých témat sexuality (nejčastěji porod nebo menstruace). Dítě se také naučí výrazy, které jsou nevhodné, a kterým často ani nerozumí. Je proto důležité poskytovat informace dětem včas a ve vhodně upravené formě přiměřené jejich věku a úrovni (Šilerová 2003, s. 52, 53).

Vrstevnické vztahy se nejpřirozeněji rozvíjejí v prostředí školy či na akcích realizovaných školou, v zájmových kroužcích, ve školních družinách či při dalších aktivitách jako jsou besedy, různé videoprogramy apod. Sociální podmínky jsou nejvíce variabilními v sexuální výchově a společně s psychickými a biologickými podmínkami mají být základem pro budování modelu sexuální výchovy. Školní klima, které má značný

vliv také na sociální chování žáků, a který spoluvytvářejí i pedagogové, je jedním z determinantů efektivní sexuální výchovy (Janiš, Täubner 1999, s. 28).

3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ A VE ŠKOLE

„Úkolem učitelů není vysvětlovat rodičům, jak mají vychovávat své dítě, ani trvat na tom, že k výchově nebo vzdělávání se musí přistupovat jen jediným možným způsobem – tím jejich, školním. Avšak stejně potřebují znát úmysly a zájmy dítěte, aby na nich mohli stavět svou práci, aby byla efektivní, musejí také zjistit, jaké názory na vzdělávání mají rodiče daného dítěte a co si myslí o roli učitele, aby s ním mohli navázat úspěšné pracovní partnerství. Rodiče potřebují vědět a rozumět tomu, o co učitelé usilují, na druhé straně učitelé zase potřebují znát, co rodiče považují za důležité“ (Bruce in Rašková 2007, s. 25).

Dítě již v předškolním věku je velmi zvědavé, proto se ptá na všelijaké otázky bez ostychu v první řadě rodičů, následně i učitelů. Stejně tak děti mladšího školního věku. Pokud však dítě nedostane odpověď, která ho uspokojí, začne se ptát někoho jiného, povětšinou svých vrstevníků nebo starších kamarádů. Tyto odpovědi jsou ale většinou nepravdivé či zkreslené nebo dítě nemusí zcela rozumět a chápat význam slov. Proto je důležité odpovídat na dětské otázky otevřeně a přiměřeně jejich věku (Rašková 2007, s. 25).

Obecně lze říci, že děti komunikují o sexualitě v rodině i ve škole spíše s ženským pohlavím, tedy spíše s matkou a učitelkou než s otcem a učitelem. Dle odhadu až dvakrát častěji, což však může zapříčiňovat mnoho faktorů. Je zajímavé, že dospělé ženy mluví s chlapci i s dívkami stejně často, avšak dospělí muži mluví častěji s chlapci než s dívkami. Nelze ale říci, že by to platilo vždy, protože každý je jiný. Lze předpokládat, že pokud by se téma sexuality stalo normálním v rodinách, ve školách i jinde, bude vzrůstat vstřícnost bavit se o sexualitě a nebudou předsudky o tom, s jakým pohlavím se o tom budou děti bavit, aniž by to „bylo divné“ (Kaňák, Stretti 2014, s. 116).

3.1 Sexuální výchova v rodině

Rodina je biosociální institucionalizovaná skupina, kterou tvoří nejméně dva lidé bez pokrevních pout a jejich děti. Jako významná se v rodině bere soudržnost s ohledem na autonomii jednotlivých osob v ní. Zdravá rodina dává možnost samostatnosti, nezávislosti v myšlení, hodnocení, osobní zodpovědnosti, avšak poskytuje i pocit sounáležitosti či emoční blízkosti. Důležitou složkou je také rodinná adaptabilita,

schopnost řešit situace a adekvátně na ně reagovat, měnit vztahy rolí a pravidel apod. Podstatné je také vyjádření zájmu a zaujetí při společných rozhovorech a vyjádření podpory. Tím je systém rodiny zároveň stabilní, ale i adaptabilní, což je nesmírně cenné (Šulová 2011, s. 176, 177).

V sexuální výchově hraje velkou úlohu rodina, jelikož za výchovu svých dětí mají hlavní odpovědnost rodiče. Primární i mateřská škola má za úkol pouze obohacovat, rozvíjet či doplňovat výchovné působení rodiny, které má nesmírný vliv na budoucí život dítěte. Problematika sexuální výchovy a její řešení je záležitostí svobodné volby dospělých (vychovávajících), avšak děti nemají možnost rozhodnout, kdy a jak mají být poučeny a seznámeny se sexuálními tématy. Proto je důležité, aby měl každý vychovatel na mysli, že dítě žije ve společnosti, kde by neměly být nikomu upírány přiměřené a pravdivé informace. Rodičům nelze sexuální výchovu nařizovat, avšak lze na ně apelovat, aby se této výchově v zájmu jejich dětí nevyhýbali, aby ji nepodceňovali, protože v otázkách sexuální výchovy by rodinu neměl primárně zastupovat nikdo jiný (Rašová 2007, s. 26).

Cílem sexuální výchovy, jak již bylo zmíněno v kapitole 1.2 této práce, je utváření různorodých vztahů a postojů k sexualitě. Základem toho je zejména představa o rodině, která se utváří u dítěte již od útlého věku. Představu a zkušenosti získá dítě především ze života vlastní rodiny, které následně spontánně přenesení i do rodiny, kterou v dospělosti samo založí. Tuto představu a zkušenosti mohou v první řadě přirozeně nejlépe ovlivnit rodiče. Na nich tedy spočívají hlavní úkoly sexuální výchovy. Rodina může nejlépe uspokojovat citové potřeby dítěte, předávat mu vzory sociálních rolí (role ženské, mateřské, mužské či otcovské), být vzorem pro budoucí partnerské, manželské či rodičovské vztahy a způsoby chování apod. Žena a muž se chovají odlišně, každý předává dítěti něco jiného, proto je v sociosexuální výchově stejně důležitá role mužská i ženská (Smolíková, Hajnová 1997, s. 12).

Sexuální výchovu lze považovat za rodinnou záležitost také z důvodu toho, že otevřená komunikace o sexualitě je záležitost celé rodiny, obou rodičů. Není pravidlem, že matka by měla mluvit pouze s dcerou a otec pouze se synem. Obě pohlaví potřebují oba vzory, aby si v pozdějším životě mohli s opačným pohlavím navzájem porozumět. Například pro chlapce je vhodné znát anatomii a fyziologii ženského těla, pochopit

a porozumět ženám a stejně tak naopak. Rodiče jsou pro dítě největším vzorem, proto je důležité, aby si mezi sebou dokázali projevit náklonnost. Obejmout se, políbit se, vyjádřit, že se mají rádi, to vše přináší dítěti pocit jistoty a může si tak přebírat vhodné vzory i do svého budoucího života a bude se i lépe vyrovnávat s problémy života, včetně sexuálních otázek (Trojan 2009, s. 15, 42 a 62).

Pokud je dítěti první vysvětlení o lidské sexualitě podáno ve správné formě, je to dobrý základ pro další vývoj hodnot a postojů, dítě se dokáže orientovat v problematice a ví, co je správné. Pokud jsou však tyto informace negativní či nesprávné, je následně velmi obtížné je zcela odstranit, lze je pouze eliminovat. Proto je důležité, aby rodiče na dětské otázky, které vznikají již od raného věku, odpovídali pravdivě a přirozeně, aby následně děti nevnímaly sexualitu jako něco špatného či nepřirozeného. Někteří rodiče se obávají témat o sexualitě a vyhledávají pomoc odborníka až když nastane nějaký problém v oblasti sexuality. Hovořit o sexualitě až v pubertě je příliš pozdě. Sexuální výchova je i součástí výchovy ve škole, avšak role rodiny je v sexuální výchově nezastupitelná. Bohužel existují i rodiny nefunkční, kdy škola zastupuje primární funkci sexuální výchovy, ač by měla být pouze doplňkovou funkcí (Kaláčková 2015, s. 54).

Je důležité uvědomění rodičů o významu komunikace o sexualitě v rodině, a také význam toho pro vzájemný vztah mezi rodiči a dětmi a zároveň pro děti samotné. Je také pro rodiče důležité si uvědomit hodnoty, které vyznávají v oblasti sexuality. Starší děti (mladší a střední školní věk, pubescence) zajímá zejména názor rodičů na určitá témata a chtějí vést diskusi ohledně témat, která slyšely v okolí, která jsou pro ně momentálně zajímavá (např. homosexualita, potrat apod.). Důležité je také uvědomění si toho, že když se dítě neptá na otázky sexuální výchovy, neznamená to, že se o ně nezajímá. Je proto dobré začít takový rozhovor s dítětem i sami při vhodné příležitosti. V současnosti existuje mnoho literatury, která může rodičům pomoci s otázkami sexuální výchovy či pomoci s tím, jak ji předat svým dětem. Lze také využít pomoc odborníků, získat informace ve škole nebo se věřící rodiče mohou obrátit pro podporu u dalších věřících či faráře. Toto všechno jsou předpoklady úspěšné sexuální výchovy, což je taková sexuální výchova, která má pozitivní vliv na citový a sexuální vývoj dítěte a je přínosná pro dítě, pro rodiče i pro jejich vzájemný vztah (Šilerová 2003, s. 28).

3.1.1 Faktory sexuální výchovy v rodině

Dle Šilerové (2015, s. 120–125) je základním prvkem celkové sexuální výchovy sexuální výchova v rodině. Existuje několik občas obtížně odlišitelných faktorů, které ovlivňují sexuální výchovu.

Prvním faktorem jsou **charakteristiky rodičů**, jejich osobnostní, temperamentové a volní vlastnosti, úroveň introverze/extroverze, pasivity/aktivity, schopnosti komunikovat apod., což ovlivňuje i celkovou výchovu, nejen sexuální. Záleží také na intelektové úrovni rodičů, roli hraje jejich vzdělání. Důležitým se také jeví postoj rodičů k sexualitě, její postavení v žebříčku hodnot, ale také spokojenost s ní. Pokud je sexualita vnímána jako přirozená součást života, lze předpokládat, že rodiče nebudou mít problém se snahou a komunikací o sexualitě. Svou roli hraje také pohlaví, kdy z mnoha výzkumů vyplývá, že se těmto tématům věnují více matky. Současní rodiče očekávají sexuální výchovu i ve škole, ale najdou se i tací, kteří se sexuální výchovou na školách nesouhlasí a chtějí, aby to byla pouze záležitost rodiny.

Druhým faktorem jsou **charakteristiky dětí**, podle kterých se také rodiče řídí a přizpůsobují se jim. Lze říci, že rodiče komunikativních, zajímavějších se dětí mají snazší úlohu než rodiče dětí spíše introvertních a málomluvných. Vývoj zájmu o sexualitu či okolní prostředí dítěte hraje také svou roli. Pohlaví dítěte ovlivňuje obsah, způsob i témata sexuální výchovy, avšak vzájemná informovanost obou pohlaví je velice přínosná k lepšímu pochopení druhého pohlaví.

Třetím faktorem jsou **rodinní příslušníci**, kteří mohou sexuální výchovu dále obohacovat jako například prarodiče, ke kterým může dítě vzhlížet, mohou přispívat jako rádci či důvěrníci. Děti v některých případech prarodiče vyhledávají i více než rodiče z důvodu většího množství času či tolerance. Důležitým faktorem jsou sourozenci a pořadí dítěte mezi nimi. Výzkumy ukazují, že významný vliv mají starší sestry.

Čtvrtým faktorem jsou **rodinné vztahy**, kdy se vztah rodičů k dítěti tvoří již od prenatálního období. Klíčovými faktory jsou citová blízkost, důvěra a láska. Dobrý vztah rodičů s dítětem však ještě nemusí znamenat kvalitní sexuální výchovu. Dalším důležitým aspektem je vzájemný vztah rodičů, který dítěti slouží jako vzor a model chování.

Pátým faktorem je **výchovný styl**, kterým zejména rodiče působí na své děti. Výchovný styl zahrnuje také citové a emoční vztahy, které jsou pro sexuální výchovu velmi důležité. Pozitivní emoční vztah vede k emoční stabilitě, kooperaci, svědomitosti, vytrvalosti apod. Jakým způsobem se rodiče postaví například ke hře na doktora s kamarády (Rodič dítě potrestá nebo naopak reaguje chápavě a laskavě.), tak odlišný bude dopad i vliv na psychiku dítěte v oblasti sexuální výchovy. Výchovný styl v rodině, očekávání a požadavky kladené na děti jsou významné i pro ovlivnění dětí hodnotami a názory rodičů, pro formování gender rolí a dětských postojů.

Šestáým a posledním faktorem je **postojová a hodnotová orientace rodiny**, která předává hodnoty nejrůznějšího charakteru, tedy i hodnoty vztahující se k sexualitě. Dítě přejímá hodnoty zvláště pomocí mechanismů sociálního učení. Zda bude dítě v budoucím životě akceptovat hodnoty rodiny závisí na tom, jak jsou hodnoty předávány. V rámci rodiny ve vztahu k sexuální výchově lze popsat 3 hodnotové orientace. Pragmatickou orientaci, která má jako hlavní hodnotu vyhnout se negativním dopadům sexuality a zároveň sexualitu pozitivně prožívat. Humanistickou orientaci, kde má sexualita kultivovat a prohlubovat partnerský vztah, její hodnoty jsou neměnné, ale je možné o nich diskutovat. A křesťanskou orientaci, kde jsou hodnoty dané a neměnné a sexualita je uznávána až v manželství. Tyto orientace se však mohou i vzájemně prolínat. Ideálním způsobem by bylo, kdyby rodiče nabídli dětem celou šíři hodnot a postojů a nechat je si vybrat, ovšem se zodpovědností a úctě k druhým (Šilerová 2015, s. 120–125).

3.2 Sexuální výchova ve škole

Škola, stejně jako rodiče a rodina, má nezastupitelnou roli a velký význam v oblasti sexuální výchovy. Informace o sexualitě jsou dětem předávány systematicky a jsou součástí vzdělávání na školách. Na českých základních školách není sexuální výchova jako samostatný předmět, ale je součástí několika předmětů. Na prvním stupni ZŠ to jsou zejména předměty prvouka a přírodověda. Některé školy také doplňují sexuální výchovu různými besedami s odborníky, což je prospěšné, ale ne příliš systematické. Někde se lze setkat i se speciálními kroužky pro oblast sexuální výchovy, které jsou zaměřené zvláště na potřebné informace a rozvíjení názorů či postojů dětí v dané oblasti (Šilerová 2003, s. 23, 24).

Sexuální výchova v primární škole má navazovat na výchovu v rodině a případně na výchovu v MŠ. Sexuální výchova ve škole má svůj obecný cíl a také konkrétní cíle, které musí vycházet z věkových a individuálních zvláštností dítěte. Aby byla sexuální výchova úspěšná, je třeba využívat různých forem, prostředků a specifických metod, do kterých lze zahrnout dramatizaci, hry situační, stimulační nebo interakční, řešení modelových situací, vyjadřování zážitku slovem, kresbou i pohybem, využití stavebnic, hádanek, kvízů apod. Důležitá je diskuse o sexuálních tématech, jelikož dítě si již dokáže utřídit představy a poznatky a uvědomit si i širší souvislosti při správném vedení. Důležité je také dodržovat principy zmíněné v kapitole 1.3 této práce. Ve škole je sexuální výchova součástí komplexní výchovy a její složky (etická, vztahová, biologická, emocionální a sociální) musí být vyvážené (Rašková 2007, s. 28–36).

Škola má v sexuální výchově pouze suplovat nefunkční rodinu. Působí na žáky institucionálně, odborně a kontinuálně v případě sexuální výchovy, kdy někteří žáci již informace slyší opakovaně a někteří je slyší prvně. Snaží se o výchovu pro reálný život, chápání sexuality v širších souvislostech a klade důraz na aplikaci získaných poznatků. Sexuální chování a sexualitu chápe jako jednu ze složek komplexních mezilidských vztahů a propojuje psychosociální aspekty s biologickými. Témata se ve škole rozvíjejí spirálovitě, což znamená, že jsou brána v průběhu celé školní docházky i několikrát, avšak vždy na kvalitativně vyšší úrovni, tudíž s respektem k věku a psychické zralosti žáka. Je obtížné sledovat a stanovit bezprostřední efekt sexuální výchovy, jelikož učitel působí zejména na postojovou rovinu žáků, a proto je dopad této práce dlouhodobý. Není jednoduché sledovat, zda k posunu dochází pouze v kognitivní rovině nebo v rovině konativní (Šulová 2011, s. 386–390).

Z různých důvodů byla sexuální výchova začleněna do vzdělávacího programu škol. Jedním z nich byla nedostatečná rodinná edukace v oblasti sexuality. I v dnešní době je sexuální výchova v některých rodinách tabuizovaným tématem a vrstevníci, internet či sociální sítě nemohou dítěti nabídnout zcela reálný pohled na sexualitu. O to se snaží právě škola a význam sexuální výchovy je zejména v dnešní době internetu velmi důležitý. V rámci školních dokumentů mohou učitelé plánovat výuku sexuální výchovy, přičemž se doporučuje respektovat etnická, regionální, náboženská a národnostní specifika v kolektivu třídy (Němec 2019, s. 62, 63).

Existuje mnoho příznivců ale i odpůrců sexuální výchovy na školách. Například Anchell (2010, s. 31) ve své knize uvádí, že programy školní sexuální výchovy pro mladší školní věk mohou mít škodlivé důsledky. Jako první důsledek zmiňuje, že žáci jsou méně vzdělavatelni, jelikož část pohlavní energie dětí je přesměrována na získávání vědomostí a sexuální výchova tak naruší latenci. Druhým důsledkem shledává zablokovaný rozvoj schopnosti soucitu, který se má v tomto období rozvinout. Další důsledek je dle autora to, že školní sexuální výchova činí žáka bezbranným vůči násilí a perverzím, protože oslabuje duševní zábrany, které kontrolují nízkou brutalitu a sexualitu. Posledním důsledkem pro žáky v období mladšího školního věku je, že toto vyučování brzdí osobní, kulturní a sociální úspěchy dítěte. Školní programy sexuální výchovy předkládají žákům hodnoty a standardy, které jsou podávány způsobem, který podceňuje morálku a hodnoty rodičů, a i křesťanského či židovského náboženství. Rodiče vštěpují dětem do mysli svědomí, které je následně školní sexuální výchovou ničeno.

3.2.1 Sexuální výchova v RVP ZV

Rámcový vzdělávací program patří do systému kurikulárních dokumentů, které jsou vytvářeny na úrovni státní a školní. Státní úroveň představují rámcové vzdělávací programy, do kterých patří také Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV). Na školní úrovni jsou školní vzdělávací programy³ (ŠVP), podle kterých probíhá vzdělávání na jednotlivých školách. Oba dokumenty jsou veřejné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost (MŠMT 2017, s. 5). Státem stanovený a schválený dokument RVP ZV vymezuje cíle, základní učivo a očekávané výstupy, ale také pravidla a podmínky pro tvorbu ŠVP a jeho realizaci. Dále vymezuje devět vzdělávacích oblastí, průřezová témata a stanovuje úroveň klíčových kompetencí, kterých by měli žáci na konci základního vzdělávání dosáhnout (Rašková 2008, s. 31). V lednu 2021 byl vydán nově upravený RVP ZV a došlo tak k určitým změnám v tomto dokumentu.

V RVP ZV není sexuální výchova jako samostatný předmět, ale je integrována do různých předmětů a průběžně realizována již od 1. ročníku základního vzdělávání. MŠMT vydalo v roce 2009 *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na*

³ ŠVP si vytvářejí všechny školy samostatně na základě RVP a je pro školu závazným dokumentem, podle kterého se řídí při vzdělávání.

základních školách a příručku pro učitele nazvanou *Sexuální výchova – vybraná témata*. Pojetí sexuální výchovy je v těchto dokumentech ucelenou koncepcí v naší republice. Představují organizační podmínky, didaktické náměty, metody a formy práce a nároky na učitele, který předává sexuální výchovu. Sexuální výchova ve školách by podle těchto dokumentů měla prohlubovat, rozšiřovat sexuální výchovu v rodině a navazovat na ni. Pohlížejí na rodinu jako na hlavního zprostředkovatele těchto informací a kladou důraz na spolupráci školy a rodičů. Dále jsou zde faktické a přehledné informace pro učitele, zaznamenávají základní osnovy a témata a jejich rozsah a pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami určují specifika sexuální výchovy (Dibonová 2019, s. 23). Po vydání příručky byla veřejností, zejména rodiči z Aliance pro rodinu (dříve VORP) velmi kritizována.

Na základních školách je sexuální výchova realizována prostřednictvím vzdělávací oblasti *Člověk a zdraví* na druhém stupni ZŠ a na prvním stupni ZŠ prostřednictvím vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*. Také jsou propojeny s průřezovými tématy *Osobnostní a sociální výchova*, *Mediální výchova*, avšak tematicky přesahuje i do dalších průřezových témat a vzdělávacích oblastí (MŠMT 2010, s. 25). Tato diplomová práce je zaměřena na sexuální výchovu na prvním stupni základní školy, proto jsou níže uvedené informace ze vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* a pouze informace související se sexuální výchovou.

Vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět* se člení na pět tematických okruhů, do kterých je strukturováno učivo. Sexuální výchova je zahrnuta ve třech z nich, a to v tematickém okruhu *Místo, kde žijeme*, *Lidé kolem nás* a *Člověk a jeho zdraví*, kde je obsažena nejvíce (MŠMT 2017, s. 42).

V tematickém okruhu *Místo, kde žijeme* se žáci učí chápat život v rodině, v obci, ve škole, ve společnosti a bezpečně se pohybovat v každodenním životě. Učivo zahrnuté v tomto okruhu je domov, zejména prostředí domova a škola, zejména bezpečná cesta do školy (MŠMT 2017, s. 42 a 45).

V tematickém okruhu *Lidé kolem nás* si žáci osvojují a utvrzují základní pravidla chování a jednání s lidmi, znají význam slov tolerance, snášenlivost, pomoc, vzájemná úcta a solidarita k lidem a uvědomují si jejich podstatu a také chápou rovnost mužů a žen. Poznávají jejich základní práva a povinnosti a seznamují se s problémy soužití mezi

lidmi. Učivo zahrnuté v tomto okruhu je rodina, jaké je postavení jedince v rodině, život a funkce rodiny, role jednotlivých členů rodiny, ale i příbuzenské či mezigenerační vztahy. Dále soužití lidí, kam je zahrnuta komunikace a mezilidské vztahy, chování lidí, zejména lidské vlastnosti, pravidla slušného chování nebo etické zásady, ale také právo a spravedlnost, kde se učí o právech dítěte, základních lidských právech a protiprávnímu jednání (MŠMT 2017, s. 42 a 46).

V tematickém okruhu *Člověk a jeho zdraví* žáci poznávají zejména sebe jakožto živou bytost, která má své určité potřeby a funkce biologické a fyziologické. Poznávají také vývoj a změny člověka až do dospělosti nebo jaký je vhodný i nevhodný denní režim, výživa, hygiena, mezilidské vztahy apod. Učí se o zdraví a postupně si uvědomují odpovědnost za své i zdraví a bezpečnost ostatních, o nemocech, o prevenci nemocí, o tom, jak se mají bezpečně chovat v různých situacích v životě i v mimořádných událostech ohrožujících je samé i obyvatelstvo a s tím související první pomoc. Také docházejí k tomu, že zdraví je nejcennější hodnotou pro člověka. To všechno si osvojují zejména hrou, hrou rolí, názornými pomůckami nebo řešením a sledováním konkrétních modelových situací. Učivo zahrnuté v tomto okruhu je lidské tělo, jeho stavba a funkce, rozdíly mezi mužem a ženou, životní potřeby, změny v dospívání (biologické i psychické), vývoj jedince a základní informace o lidské reprodukci. Dále se do učiva zahrnuje péče o zdraví, která zahrnuje poznatky také o zdravé výživě a životním stylu, stresu, osobní, duševní i intimní hygieně, HIV/AIDS a o prevenci úrazů a nemocí. Nedílnou součástí jsou také témata ohledně osobního bezpečí, jak se chovat v rizikovém prostředí či v situaci jako je například šikana, různé formy násilí i v médiích, týrání, sexuální zneužívání a také informace o tom, na koho se mohou obrátit o pomoc. Učivo také obsahuje základy sexuální výchovy, kam spadají témata rodiny a partnerství, rodičovství, manželství, etické zásady sexuality a vztahů (MŠMT 2017, s. 43 a 50).

V lednu 2021 byl vydán nově upravený RVP ZV, který mohou školy začít používat od 1. září 2021 a nejpozději od roku 2023. Došlo tak k určitým změnám v tomto dokumentu. Byla přidána nová klíčová kompetence s názvem kompetence digitální a došlo tak ke změně ve vzdělávacích oblastech kdy Informační a komunikační technologie bude nahrazena Informatikou. V oblasti sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ se zruší učivo základů sexuální výchovy, kam patřily témata rodiny a partnerství, rodičovství, manželství, etické zásady sexuality a vztahů (MŠMT 2021).

Cíle vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* směřují k tvorbě a rozvoji klíčových kompetencí tak, že vedou žáka z hlediska sexuální výchovy k utváření pracovních návyků při samostatné i skupinové práci, k poznávání rozdílů mezi lidmi a tolerantnímu chování k nim, k jednání a vystupování co nejvíce samostatného a sebevědomého, k bezkonfliktní a efektivní komunikaci v různých situacích i v elektronických médiích, k vyjadřování pozitivních citů k sobě i okolí, k podstatě zdraví a k prevenci nemocí, úrazů i chování nebo k účelnému rozhodování v situacích ohrožujících jedince i jeho okolí, včetně mimořádných událostí (MŠMT 2017, s. 43).

3.2.2 Role učitele v sexuální výchově

Na sexuální výchově ve škole se podílejí pedagogičtí pracovníci. Osobnost učitele je významným aspektem pro efektivní výuku sexuální výchovy. Takový pedagog by měl být odborně vybavený, znát didaktiku sexuální výchovy, doplňovat si aktuální informace z této oblasti, ale měl by být také empatický, kreativní, uznávaný, respektovaný, pozitivně smýšlející a schopný vést konstruktivní diskusi. Učitel by měl být obeznámen také se sexuálními riziky daného regionu a vhodně komunikovat nejen s žáky, ale i s rodiči. Postupem doby je také třeba systematicky seznamovat žáky s pravidly bezpečného chování na internetu, čehož pedagog musí být také schopný (Němec 2019, s. 63, 64).

Při realizaci sexuální výchovy nemají učitelé snadnou pozici. Z výzkumu vyplývá, že až třetina učitelů má nevhodné osobnostní předpoklady pro realizaci sexuální výchovy například kvůli různým zábránám či špatné zkušenosti. Postoje i etické postoje učitelů hrají významnou roli, jelikož kvůli negativnímu vztahu k sexuální výchově by mohlo dojít k překrucování, zatajování či tabuizaci témat. Zjistilo se však, že učitelé mají k sexuální výchově ve většině postoje pozitivní. Učitel musí zvládnout tuto problematiku na profesionální úrovni, i přes všechna možná úskalí. Je důležité, aby učitel předával informace a dovednosti dětem v přiměřené míře, a aby je vedl k dodržování etických zásad sexuální výchovy (Rašková 2007, s. 30).

Dle Šulové (2011, s. 391) by se měl učitel při práci s žáky při sexuální výchově řídit několika pravidly: Důvěru musí mít žáci k učiteli, ale i vzájemně mezi sebou. Výuka musí být realizována na základě stupně zralosti inteligence a myšlení dětí a je důležité vhodně a v přiměřené míře předávat žákům poznatky. Související témata by měl učitel zařazovat vzhledem k věku dítěte. Témata musí být pro děti podána zajímavou formou,

aby měly zájem se aktivně účastnit výuky. Učitel by měl zařazovat a řešit otázky, které v daném věku žáky opravdu zajímají. Ve výuce je vhodné prosazovat interakční způsob, který by měl zahrnovat diskuse, společné činnosti a tvořivost. Názorné pomůcky jsou považovány v sexuální výchově za velmi účinné, proto by je měl učitel ve výuce využívat.

3.3 Spolupráce rodiny a školy

Rodiče mají právo, ale zároveň i povinnost na to, aby jako první předali základní poznatky ze sexuální oblasti svým dětem. Z psychologického hlediska je to správný a žádoucí postup. Škola by poté na tuto rodičovskou sexuální výchovu měla navazovat a dále ji rozvíjet. Rodiče předpokládají, že poznatky ze školy například o činnosti a stavbě rozmnožovacích orgánů, budou dětem předávány ve vztahu k morálním normám. Avšak ne každá rodina svou funkci plní. Často nemají rodiče na své děti čas a odbývají je nevhodnými až žádnými odpověďmi na dětské otázky. Učitel, ihned v pořadí za rodiči, je velmi důležitým člověkem, který děti seznamuje s problémy sexuality, a který je dokonale připraven na tuto práci (Pšenička 1994, s. 112–116).

Rodiče se snaží dítěti předat určité postoje a hodnotové orientace v oblasti sexuality, které se někdy mohou lišit od toho, co se dítě dozvídá ve škole a může tak nastat problém. K takovým situacím by nemělo docházet v případě, že škola nepředává dětem již hotové hodnoty a vzory chování, ale soustřeďuje se spíše na formování postojů a informace, o kterých jsou rodiče informováni. Pokud však mají rodiče zásadní problém se školní sexuální výchovou, měli by o tom s učitelem hovořit a najít společně přijatelný a vhodný kompromis. Rodiče by neměli dětem upírat poznatky z oblasti sexuality a zároveň při vyřazení dítěte ze školní sexuální výchovy ho staví před jeho spolužáky do obtížné situace (Šilerová 2015, s. 124).

Rodiče žáků by měli být informováni o průběhu, obsahu, užívaných metodách či cílech sexuální výchovy ve škole. Tyto informace by měl rodičům zprostředkovat učitel. Pokud se stane, že rodiče z různých důvodů nesouhlasí s účastí jejich dítěte na sexuální výchově, mají právo to oznámit učiteli. Učitel by měl toto sdělení respektovat, avšak většina poznatků ze sexuální výchovy tvoří neoddělitelnou část obecného a základního vzdělání každého jednotlivce, proto učitel nemusí vzít v úvahu postoj rodičů. Učitel má respektovat spíše světonázorové postoje rodičů, které nejsou ve sporu s normami

a principy společnosti. Bez spolupráce rodiny a školy a zároveň bez respektování rodinných hodnot a postojů učitelem nemohou být zcela úspěšně plněny cíle sexuální výchovy (Rašková 2008, s. 40).

4 POSTOJE A JEJICH UTVÁŘENÍ

Práce se zabývá postoji rodičů k sexuální výchově ve škole, proto je zařazena stručná kapitola o postojích, o jejich utváření. Kapitola také zahrnuje postoje rodičů k sexuální výchově z různých výzkumů a postoje Aliance pro rodinu (dříve VORP) k sexuální výchově ve škole.

Pojem postoj má široké využití a lze se s tímto pojmem setkat i v jiných vědních disciplínách než pouze v psychologii. Tvoří součást každodenní komunikace lidí a jeho popularita spočívá v jeho explanační síle při hledání příčin chování jednotlivce i sociální skupiny. Postoje vyjadřují hodnotící vztah, co jedinec upřednostňuje či naopak nemá rád, k rozličným sociálním objektům v našem okolí, nejsou tedy neutrální. Postoj je relativně stabilní charakteristika a může být i vrozený, avšak většina postojů se získává v průběhu lidského života prostřednictvím osobní zkušenosti (přímo) či prostřednictvím sociálního učení (zprostředkovaně). Lidské postoje nestojí izolovaně, proto se v literatuře užívá spíše pojmu sociální postoje než postoj, tedy spíše v množném čísle než v jednotném (Výrost 2008, s. 127, 128).

Když člověk zaujímá hodnotící stanovisko vůči čemukoli (věc, událost, bytost apod.) znamená to mít vůči něčemu postoj. Postoje jsou tedy hodnotící vztahy, což znamená, že objektům je přiřazována určitá hodnota. Objekty se mohou v určité míře jevit jako žádoucí či nežádoucí, užitečné či neužitečné, krásné či ošklivé, dobré či špatné, pravdivé či nepravdivé atd. Postoje jsou tedy produktem hodnocení, komplexního procesu, který zahrnuje emotivní, kognitivní a konativní složky psychiky. Postoje jsou ve vztahu s jednáním, postoje podmiňují způsob jednání, pokud to dovoluje situace. Jednání však naopak může mít vliv i na postoje, zejména v situacích spojených s vykonáváním určitých rolí (Nakonečný 2009, s. 240–243).

„Postoje jsou psychologické tendence, které se vyjadřují hodnocením určité entity s určitou mírou upřednostňování nebo odmítání“ (Eagly, Chaiken 1993, s. 1).

Postoje plní v životě lidí jisté funkce. Nejobecněji lze říci, že pomáhají člověku s adaptací na prostředí. Postoje mají dvě základní funkce, a to funkci poznávací a instrumentální, k nimž byly později přidány ještě funkce výrazu hodnot, sociální adjustace a funkce sebeobranná. Funkce poznávací znamená, že se zkušenosti organizují

pomocí postojů a funkcí instrumentální se rozumí, že postoje minimalizují ztráty a maximalizují zisky. To, že postoj člověk vyjadřuje, že je držitelem určitých hodnot, zastává funkce výrazu hodnot. Z funkce sociální adjustace vyplývá, že vztahy člověka k dalším lidem zprostředkovávají postoje a funkce sebeobranná zajišťuje, že postoje člověka jsou prevencí hrozeb z prostředí a umožňují lépe zvládat náročné životní situace či konflikty tím, že udržují sebeobraz jedince, jeho stabilitu (Výrost 2008, s. 127, 128).

Společnost Aliance pro rodinu usiluje o velkou podporu manželství a rodiny. Část rodičů má postoj k sexuální výchově takový, že by o ní měli poučovat především rodiče. Jejich mluvčí a zároveň předsedkyně dřívějšího VORP zastává názor, že by rodiče měli rozhodovat o tom, jak bude pojata sexuální výchova na školách. VORP (dnes Aliance pro rodinu) neusiluje o plošný zákaz sexuální výchovy na školách, pouze chce zachovat dobrovolnost v této výchově, přenechat na rodičích, jakým směrem budou své dítě vychovávat. Společnost zastává názor, že by se děti v rámci školy měly dozvědět informace o biologii lidského těla, o změnách v dospívání, o porodu apod., ale také o zákonech vztahujících se k této problematice. Další témata by měla být nepovinná a měl by je učitel konzultovat s rodiči (Perknerová 2011).

Aliance pro rodinu (v roce 2010 společnost VORP) uvedla v souvislosti s vyššími publikacemi *Doporučení k realizaci sexuální výchovy v základních školách* a metodickou příručbou *Sexuální výchova – vybraná témata* důvody, proč je třeba odmítnout sexuální výchovu ve škole. Jedním z důvodů bylo, že dle výzkumů v jiných zemích, kde byla zavedena sexuální výchova, se snížil věk pohlavní aktivity a zvýšil výskyt pohlavních chorob či předčasného těhotenství. Dalším jejich postojem k problematice bylo, že sexuální výchova na prvním stupni ZŠ ruší vývoj v klidovém období dítěte, kdy se má rozvíjet soucit, cit a altruismus. Třetím důvodem uvádějí, že ve zmíněných publikacích je sexuální výchova vyloučena z kontextu manželství a rodičovství a chybí výchova ke zdrženlivosti. Také dle postoje společnosti doporučování antikoncepce vede k nevázanému chování mladistvých z důvodu zdánlivého pocitu bezpečí. Dalším důvodem kritiky publikací bylo prezentování pohlavních odchylek a nemoci jako variant sexuálního chování. Postoj Aliance pro rodinu je takový, že sexualita patří do manželství mezi mužem a ženou, kde může vyrůstat fyzicky i psychicky vyrovnané dítě. Propagování například homosexuality na základní škole neuznávají (Redakce Světla 2010).

4.1 Utváření postojů

Postoje vyjadřují vztah k hodnotám, jejichž orientace v nich je založena na zkušenostech, tudíž jsou produktem učení. Již u dítěte raného věku se vytvářejí hodnoty při primární socializaci, kdy se pozvolna odpoutává od vrozených smyslových hodnot k hodnotám svého sociálního prostředí. Toto se učí ve dvou rovinách, kdy první je podle toho, co za dobré nebo špatné klade jeho sociální a kulturní prostředí a druhá je podle toho, co je dobré nebo špatné z hlediska jeho vlastní zkušenosti. Co je dobré nebo špatné je zejména funkcí emocionální, jelikož základními činiteli učení jsou odměny a tresty. Chování se proto odráží v závislosti na tom, aby se jedinec vyhýbal trestům a získával odměny. Jedinec si tak osvojuje určitý osobní systém apetencí a averzí, určitou síť predispozic k hodnocení objektů. U každého jedince je však tento systém jiný. Učení se postojům je v podstatě forma sociálního učení, jelikož vlivy sociálního prostředí zasahují do tohoto učení (Nakonečný 2009, s. 259–261).

Hlavními zdroji postojů jsou: specifické zkušenosti, v tomto smyslu zejména sociální zkušenosti z procesu uspokojování potřeb a sociálních interakcí; sociální komunikace, kdy postoje mohou vznikat jako důsledek komunikace s osobami a často se přebírají již hotové postoje (zejména u dětí); modely, kdy učení probíhá na základě nápodoby modelů a tím se učí postojům a institucionální faktory, kdy se lidé identifikují s různými ideologiemi církví, politických stran a dalších institucí a přebírají tak od nich různé postoje. Důležitým zdrojem postojů je také vliv primárních a sekundárních skupin jako je rodina, školní třída, skupina vrstevníků apod. Také kultura má vliv na obsah postojů, a to prostřednictvím procesu socializace nebo masmédií (Nakonečný 2013, s. 329).

Utváření postojů velmi ovlivňuje i postoje rodičů k sexuální výchově, proto jsou jejich postoje často odlišné. Z různých výzkumů vyplývá, že rodiče obecně vyjadřují souhlas s tím, že je sexuální výchova ve škole důležitá, ale že by ji primárně měla zprostředkovávat rodina. Avšak postoje k tomu, kdy začít se sexuální výchovou ve škole, zda na prvním nebo na druhém stupni ZŠ, se liší. Rodiče se často obávají témat, která by se probírala na prvním stupni ZŠ, tudíž chtějí odkládat sexuální výchovu až do pozdějších ročníků. Rodiče ve většině chtějí být informováni o obsahu sexuální výchovy ve škole, avšak ne vždy škola rodiče informuje. Pro kvalitní sexuální výchovu je vhodné, aby učitel

užíval různých aktivizačních a prožitkových metod, avšak postoje rodičů k těmto metodám v sexuální výchově na škole nejsou zcela přívětivé. Dle výzkumů se také rodiče přiklánějí nejčastěji k tomu, že by témata sexuální výchovy měl probírat s dětmi třídní učitel (Sadková 2018, s. 48–58).

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

5.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavní cílem výzkumného šetření bylo provést analýzu postojů rodičů na prvním stupni základní školy k vybraným tématům sexuální výchovy. U dotazovaných rodičů byly předpokládány jejich kulturní odlišnosti.

Úkoly výzkumného šetření:

1. Příprava výzkumné části, tzn. příprava dotazníku a polostrukturovaného rozhovoru pro rodiče žáků 4. a 5. ročníků vybrané základní školy dle cíle a stanovených výzkumných otázek.
2. Realizace výzkumné části formou online dotazníků pro rodiče a rozhovoru s vybranými rodiči žáků dané základní školy.
3. Zpracování získaných dat a vyhodnocení průzkumu.

5.2 Výzkumné otázky

1. **Souhlasí rodiče s výukou sexuální výchovy na základní škole nebo preferují sexuální výchovu pouze v rodině?**
2. **Jaká témata rodiče preferují, aby se vyučovala na prvním stupni ZŠ a jaká jsou pro ně naopak přijatelná pouze v domácím prostředí?**
3. **Jak rodiče hodnotí sexuální výchovu na prvním stupni základní školy (z hlediska volby témat, působení učitelů, znalostí dětí apod.)?**
4. **Byli by rodiče ochotni spolupracovat se školou ohledně sexuální výchovy?**

Tyto výzkumné otázky byly zvoleny z důvodu objasnění pohledu rodičů na jejich současné názory či postoje k sexuální výchově na vybrané základní škole. Tím mělo být zjištěno, zda rodiče se sexuální výchovou na základní škole souhlasí či nikoliv, jaká témata by podle nich měla být osvojována ve škole (zejména na prvním stupni ZŠ) a jaká v rodině, zda mají vůbec nějakou zkušenost se sexuální výchovou svého dítěte na prvním stupni základní školy a zda by byli ochotni případně spolupracovat se školou v oblasti

sexuální výchovy. Výzkumné otázky byly také zvoleny pro snazší tvorbu a zpracování dotazníku a následných formulací závěrů zjištění.

5.3 Metody získávání dat

Pro výzkum v této diplomové práci byly zvoleny dvě metody zjišťování požadovaných dat, a to dotazník a interview. Výzkum byl kvantitativně, ale i kvalitativně orientován, respondenti byli z vybrané základní školy, tudíž pracoval s omezeným počtem jedinců a na jednom místě a výsledky tedy nelze zobecňovat.

Dotazník je způsob kladení otázek písemnou formou se získáváním písemných odpovědí. Je to nejpoužívanější metoda pro zjišťování potřebných dat. Umožňuje získat velký počet respondentů a informací od nich v relativně krátkém čase. U dotazníku je důležité, aby měl dobře promyšlenou strukturu. Obsahuje většinou tři části, a to vstupní část, kde se respondenti dozví jméno autora, cíle dotazníku, jak dotazník vyplňovat či určitou motivaci k jeho vyplnění. Následuje druhá část, která obsahuje vlastní otázky a na konci dotazníku se objevuje poděkování respondentovi (Gavora 2010, s. 121, 122). Dotazník také umožňuje zachovat anonymitu respondentů, na kterou byl kladen důraz, jelikož tato práce obsahuje citlivé téma, o kterém mnoho lidí nerado veřejně mluví.

Dotazník pro rodiče se skládal ze tří částí. Vstupní část obsahovala představení autorky dotazníku, téma dotazníku, definici sexuální výchovy pro lepší přiblížení tohoto pojmu rodičům a pokyny pro vypracování. Druhá část obsahovala vlastní otázky a v poslední části bylo poděkování za vyplnění dotazníku. Dotazník obsahoval celkem 23 otázek (viz příloha A), z nichž bylo 5 otázek identifikačních a dalších 18 otázek se vztahovalo přímo k tématu a cílům diplomové práce. V dotazníku byly využity otázky uzavřené, polouzavřené i otevřené. Polouzavřené otázky často doplňovaly otázky uzavřené pro zdůvodnění zvolené odpovědi či pro možnost vlastního vyjádření.

Interview staví na interpersonálním kontaktu a umožňuje zachytit fakta, ale také proniknout hlouběji k postojům a do motivů respondentů. Lze také sledovat respondentovy vnější reakce, podle nichž je možné usměrňovat další průběh interview. Interview tvoří nejčastěji otevřené otázky a odpovědi. Může být strukturovaný (pevně dané otázky), polostrukturovaný (předem připravené otázky, které se však mohou v průběhu měnit) a nestrukturovaný (stanovení téma, cíl, otázky nejsou předem

připravené). V porovnání s dotazníkem lze předpokládat pravdivé a dostatečné odpovědi při kontaktu tváří v tvář s výzkumníkem (Gavora 2010, s. 136, 137).

Polostrukturované interview obsahovalo 18 připravených otázek (viz příloha B), které bylo možné v průběhu interview různě modifikovat (některé otázky nezařazovat z důvodu zodpovězení otázky již u některé předešlé apod.). Dvě otázky z osmnácti lze zařadit do identifikačních a zbylých 16 otázek se vztahovalo k cíli a tématu diplomové práce. Všechny otázky byly otevřené. Toto interview doplňovalo písemný dotazník a jeho snahou bylo zjistit další roviny pohledu rodičů na sexuální výchovu, které nebylo možné postihnout v dotazníku.

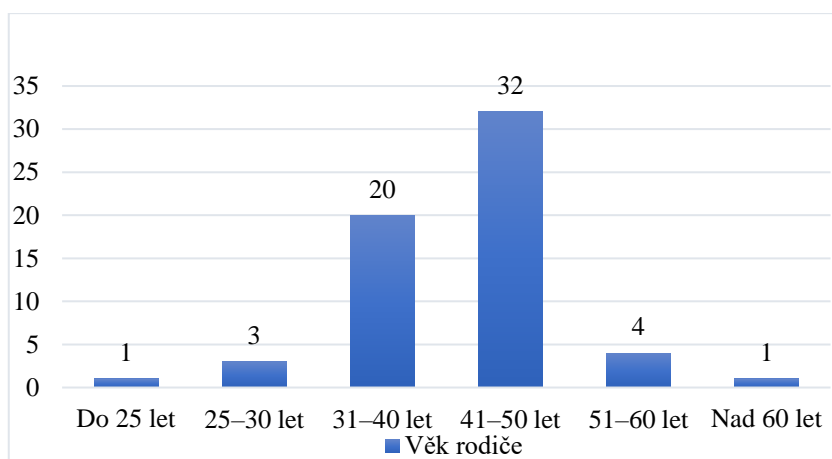
5.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumné šetření bylo provedeno v Základní škole a Mateřské škole Byšice, okres Mělník, což je vesnická devítiletá základní škola se zhruba 290 žáky, kteří jsou z Byšic a z dalších spádových obcí. V rámci výzkumného šetření byli cílovou skupinou rodiče žáků čtvrtých a pátých ročníků. Ročníky byly zvoleny z důvodu již většího zařazení témat sexuální výchovy ve čtvrtém a pátém ročníku, tudíž bylo předpokládáno, že rodiče budou mít větší zkušenost se sexuální výchovou svých dětí ve škole.

Ve školním roce 2020/2021, kdy byl výzkum prováděn, byly na uvedené základní škole dva čtvrté ročníky a jeden pátý ročník. Do obou čtvrtých ročníků docházelo dohromady 37 (20 a 17) žáků a v pátém ročníku bylo 22 žáků. Dotazník byl rozeslán jak otcům, tak i matkám. Předpokládaný počet návratnosti dotazníků mohl být tedy maximálně 118 dotazníků. Jelikož však do tříd docházely i děti cizinců, jejichž rodiče nemluví česky, mohl být maximální počet návratnosti dotazníků 110.

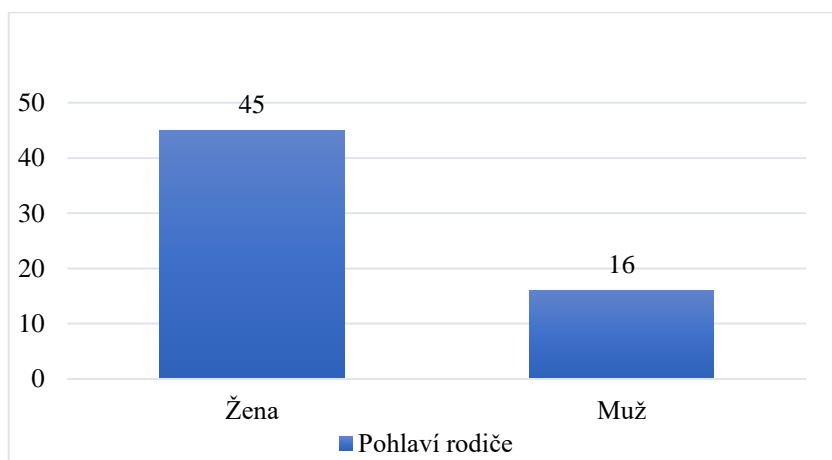
5.4.1 Charakteristika rodičovského vzorku

Otázky pro charakterizování respondentů (rodičů) v dotazníku se týkaly jejich věku, pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání, dále pak zastoupenosti náboženství u respondentů a také třídy, ve které je jejich dítě. Celkový počet respondentů, kteří dotazník vyplnili, byl 61. Procento návratnosti dotazníků bylo tedy přibližně 55 %. V následujících grafech jsou uvedeny výsledky charakteristik výzkumného vzorku.

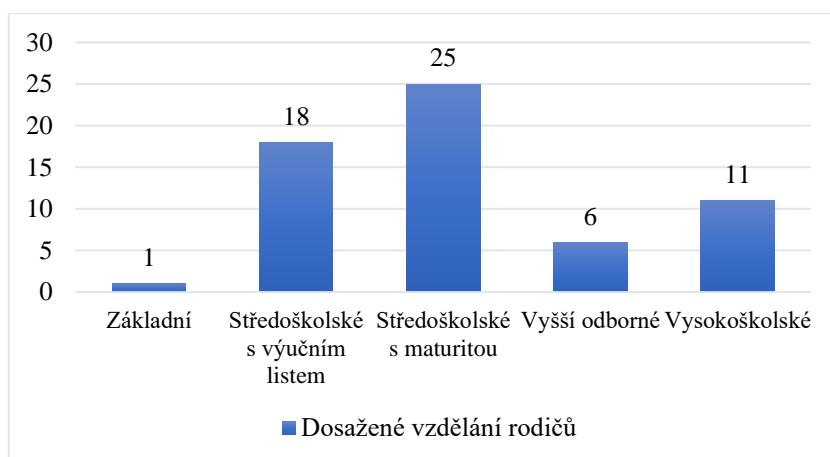
Graf 1: Věkové složení rodičů

Graf 1 ukazuje věkové rozpětí respondentů. Z grafu lze vidět, že nejpočetnější skupinou respondentů byli rodiče ve věku 41–50 let, kteří tvořili přibližně 52 % zkoumaného vzorku. Respondenti jsou zastoupeni ve všech věkových skupinách, nejmladší z rodičů je ve věku do 25 let a nejstarší je ve věku nad 60 let.

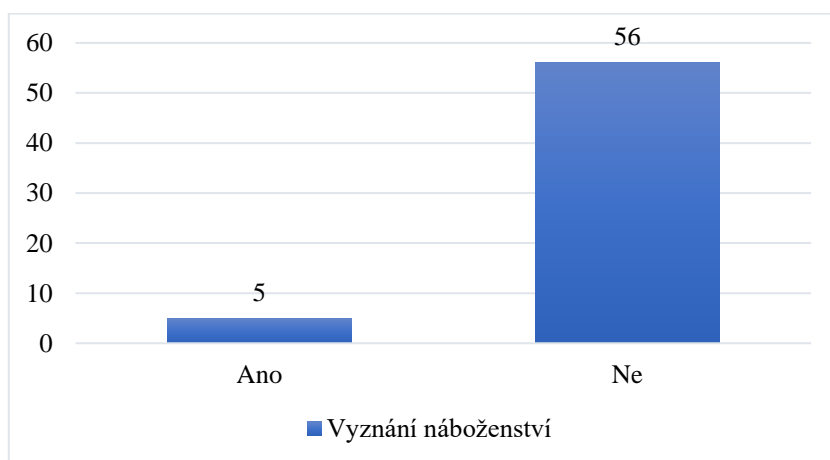
Graf 2: Složení pohlaví rodičů

Graf 2 poukazuje na složení pohlaví respondentů. Z grafu lze vidět, že odpovídaly více ženy než muži, přičemž přibližně 74 % zastupovaly ženy a 26 % muži.

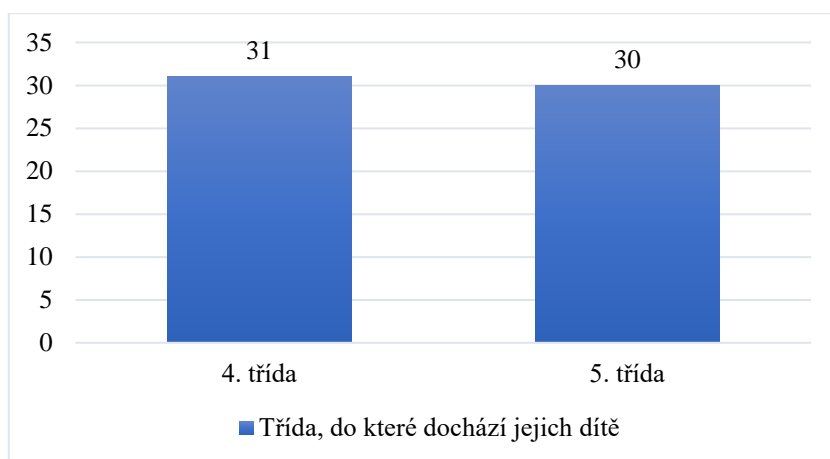
Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

Z grafu 3 je patrné, že všechny odpovědi jsou opět zastoupeny jako v grafu 1, což vypovídá o různorodosti respondentů. Graf 3 prezentuje nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Jeden respondent má nejnižší možné vzdělání, a to základní, avšak nejpočetnější je skupina se středoškolským vzděláním s maturitou, která tvoří zhruba 41 % z celkových odpovědí na otázku.

Graf 4: Otázka víry respondentů

V grafu 4 je uvedeno zastoupení náboženství u respondentů. Většina dotazovaných rodičů, přibližně 91 %, žádné náboženství nevyznává. Čtyři respondenti se řadí ke křesťanské víře a jeden zastává názor, že v něco věří, avšak k žádné církvi se neřadí.

Graf 5: Zastoupení tříd u dětí rodičů

Graf 5 představuje zastoupení tříd, do kterých docházejí děti respondentů. Z grafu lze vyčíst, že 4. i 5. třída jsou zastoupeny vcelku rovnoměrně, přestože jsou dotazovaní rodiče zahrnuti ze dvou čtvrtých tříd a z jedné páté třídy.

Výzkumného šetření se zúčastnilo 61 rodičů z vybrané základní školy v rozmezí věku pod 25 let až nad 60 let, z toho nejpočetnější skupinu představovali rodiče ve věku 41–50 let. Většinu z dotazovaných tvořily ženy, a to až 74 % žen. Jako nejvyšší dosažené vzdělání rodičů bylo nejčastěji uvedeno středoškolské s maturitou, avšak zastoupeny byly všechny skupiny, které obsahoval dotazník. Z těchto výsledků je patrné, že dotazník byl vyplňován různorodou skupinou lidí. Náboženství přes 90 % rodičů nevyznává žádné a zbylí respondenti vyznávají křesťanskou víru a jeden uvedl, že v něco věří, ale k žádné konkrétní církvi se neřadí. Zastoupení tříd, ze kterých jsou děti dotazovaných rodičů, je vyrovnané.

5.5 Realizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření probíhalo ve dvou fázích. První fáze probíhala za pomoci dotazníku, který byl rodičům předán online formou. Původně měl být dotazník předán rodičům osobně autorkou práce při třídních schůzkách, avšak z důvodu nepříznivé situace, pandemie COVID-19, musel být dotazník zpracován online formou na internetové stránce *Survio*⁴. Po souhlasu ředitele školy s výzkumným šetřením byl

⁴ Survio – internetový nástroj pro tvorbu online dotazníků, <https://www.survio.com/cs/>

následně odkaz na dotazník odeslán třídním učitelům čtvrtých ročníků a pátého ročníku s prosbou o rozeslání dotazníku e-mailem všem rodičům žáků (otcům i matkám).

Rodiče měli na vyplnění dotazníku dva týdny. Předem byli ujištěni, že dotazník je anonymní a odpovědi poslouží pouze k účelům zpracování diplomové práce. Celkem bylo rozesláno 110 dotazníků. V průběhu sběru dat bylo možné sledovat výsledky na zmíněné internetové stránce. Bylo možné vidět souhrn reakcí i jednotlivé odpovědi. Z celkového počtu bylo získáno 61 vyplněných dotazníků.

Než byl dotazník rozeslán rodičům, předcházela mu předvýzkum. Pro předvýzkum bylo zvoleno 5 nezaopatřených jedinců z řad pro mě dostupných rodičů, kteří měli dítě na prvním stupni základní školy. Dotazník jim byl rozeslán s tím, že výsledky nebudou do práce zahrnuty a s prosbou o zhodnocení připravených otázek dotazníku. Na základě zpětné vazby byly otázky mírně upraveny hlavně z hlediska srozumitelnosti a zjednodušení jejich znění.

Druhá fáze výzkumného šetření probíhala za pomoci rozhovoru, který byl vytvořen na základě dotazníku a výsledků dotazníkového šetření. Nejprve byly připraveny otázky pro polostrukturovaný rozhovor a následně byli za pomoci třídních učitelů vybráni rodiče, kteří byli ochotni se rozhovoru zúčastnit. Těmto rodičům byl zaslán e-mail s prosbou o domluvení termínu rozhovoru. Rozhovor, stejně jako dotazník, musel být realizován online způsobem z důvodu pandemie COVID-19 formou videohovoru s vybranými rodiči. Čas pro rozhovor byl stanoven na 30 minut s každým rodičem. S rozhovorem souhlasili tři matky, jejichž dítě navštěvuje čtvrtý ročník vybrané základní školy. Doslovný přepis rozhovorů lze najít v příloze C, D a E.

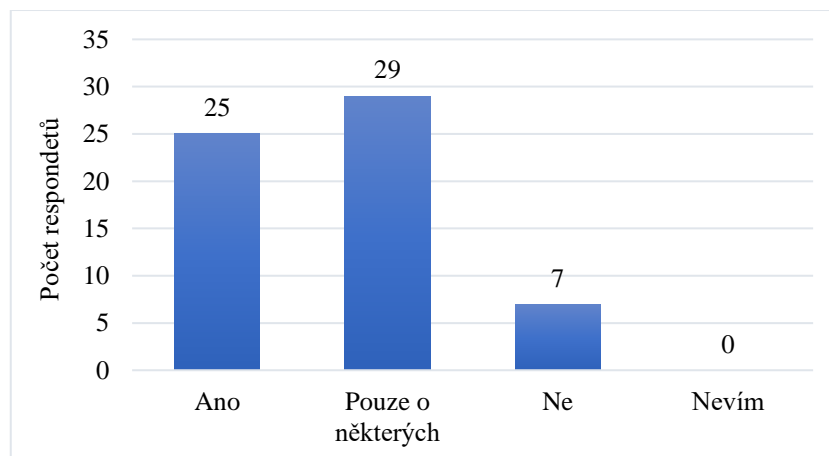
5.6 Zpracování a vyhodnocení výzkumného šetření

Jako první byly analyzovány odpovědi rodičů z dotazníkového šetření, které byly zpracovány do grafů a slovního popisu jednotlivých grafů a odpovědí. Následně byly vyhodnoceny proběhlé rozhovory s vybranými rodiči (matkami), které rozšiřovaly cíl práce a dotazníkové šetření. Na závěr výzkumného šetření je vložena diskuze, ve které jsou zmiňovány i odpovědi na výzkumné otázky této práce.

5.6.1 Dotazník pro rodiče

Dotazník obsahoval uzavřené, polouzavřené i otevřené otázky. Následující odpovědi uzavřených otázek a uzavřených otázek s polouzavřenými jsou zaznamenány do grafů i s následným slovním shrnutím. Výsledky z otevřených otázek jsou popsány slovním komentářem. Odpovědi jsou uvedeny v pořadí tak, jak byly seřazeny v dotazníku (viz příloha A). Grafy ukazují odpovědi respondentů na jednotlivé otázky z dotazníku.

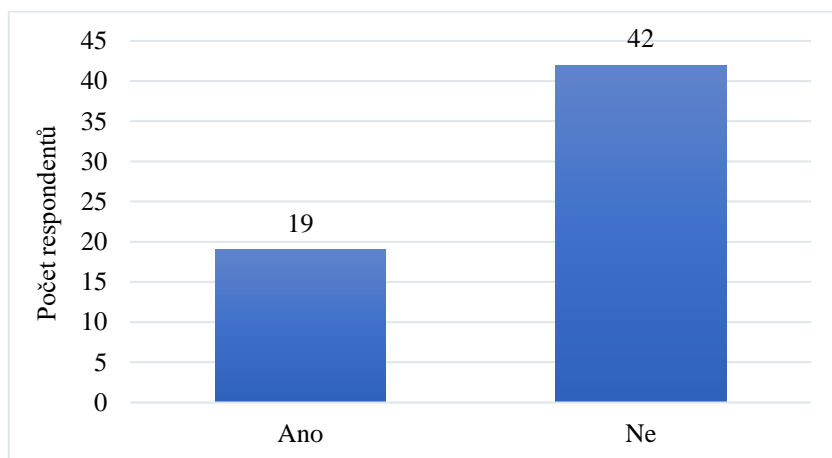
Otázka č. 1: Mluvíte se svým dítětem doma o sexuálních tématech?

Graf 6: Mluvíte se svým dítětem doma o sexuálních tématech?

Graf 6 ukazuje, že přibližně 88 % rodičů se svými dětmi hovoří o tématech sexuální výchovy. Asi 47 % z vybraných rodičů hovoří se svými dětmi pouze o některých tématech sexuální výchovy a tato skupina respondentů tvoří největší část z odpovědí na otázku č. 1. Zhruba 11 % z rodičů uvádí možnost, že se svým dítětem o těchto tématech nemluví. Nikdo z respondentů nezvolil odpověď nevím. Z výsledků vyplývá, že větší část respondentů je těmto tématům nakloněna a určitá sexuální výchova v rodině probíhá.

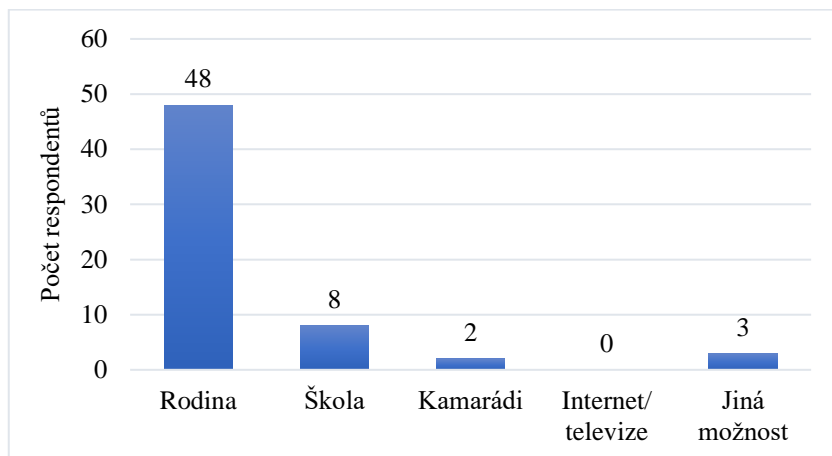
Otázka č. 2: Ptalo se Vás někdy dítě na otázky o sexuálních tématech, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?

Graf 7: Ptalo se Vás někdy dítě na otázky o sexuálních tématech, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?

Graf 7 představuje asi 69 % rodičů, kteří uvádějí, že dětské otázky o sexuálních tématech pro rodiče nebyly nepříjemné, nebylo jim nepříjemné na ně odpovědět. 31 % respondentů naopak bylo nepříjemné na ně odpovědět. Součástí otázky bylo, aby respondenti uvedli příklady takových dětských otázek, na které jim bylo nepříjemné odpovědět nebo jim to naopak nevadilo. K tomu se vyjádřilo pouze 11 rodičů. Rodiče, kteří odpověděli „ne“, uváděli otázky o příchodu dítěte na svět a jeden respondent uvedl, že odpovídat na otázky mu není nepříjemné, avšak musí hledat správná slova pro vysvětlení, aby dítě nevylekal. Tento respondent také uvedl, že jeho rodiče s ním o těchto tématech nehovořili. Příklady dětských otázek uváděli spíše respondenti s odpovědí „ano“, a to otázky týkající se vzniku dětí, sexuálního života (např. „*Jak se dělá sex? Jaké předměty se používají při sexu?*“), masturbace, názoru na homosexualitu či používání pomůcek při menstruaci. Z výsledků vyplývá, že více z vybraných rodičů nemá problém odpovídat na otázky dítěte týkající se sexuální výchovy.

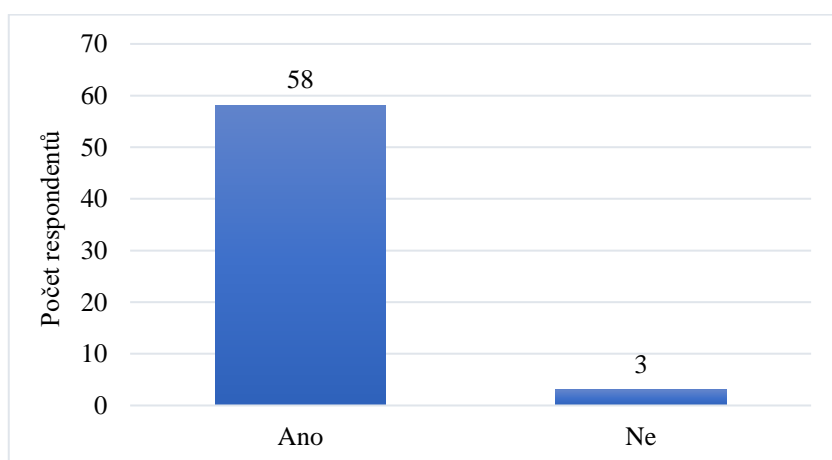
Otázka č. 3: Kdo by podle Vás měl být hlavním zdrojem informací o sexuální výchově?

Graf 8: Kdo by podle Vás měl být hlavním zdrojem informací o sexuální výchově?

Z grafu 8 je patrné většinové zastoupení rodičů, kteří zastávají názor, že hlavním zdrojem informací o sexuálních tématech by měla být rodina. Tuto část zastupuje přes 78 % rodičů. Pouhých 13 % zastává názor, že by takovým zdrojem informací měla být škola a 3 % rodičů se přiklání k možnosti získávat informace od kamarádů. Tři z respondentů uvedli možnost jinou, a to že by informace měly být předávány školou i rodinou v součinnosti a z nich jeden respondent uvedl kombinaci všech uvedených možností. Z výsledků vyplývá, že se rodiče přiklání spíše k tomu, aby byla rodina hlavním zdrojem informací o sexuální výchově stejně jako tomu je uvedeno i v teoretické části práce.

Otázka č. 4: Myslíte si, že by se základní škola měla podílet na sexuální výchově?

Graf 9: Myslíte si, že by se základní škola měla podílet na sexuální výchově?

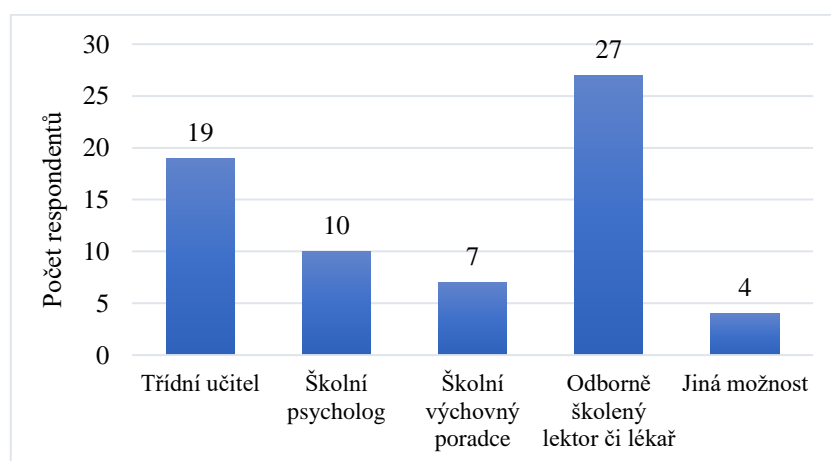
Graf 9 ukazuje většinový souhlas respondentů s tím, že by se základní škola měla podílet na sexuální výchově dětí. S tím souhlasí až 95 % rodičů. Tři rodiče zvolili možnost „ne“, čímž dali najevo, že se sexuální výchovou ve škole nesouhlasí. Rodiče měli svou odpověď v dotazníku také zdůvodnit. Svůj názor popsalo 16 rodičů, a to pouze rodiče, kteří odpověděli na otázku „ano“. Jako nejčastější důvod rodiče uváděli, že role školy je velmi důležitá, protože je na toto téma lépe připravena, učitelé by měli být profesionály a jsou to důvěryhodní lidé, předají výuku jiným pohledem než rodič a úměrně věku a je zvolen jiný přístup při vysvětlování než v rodině. Dalším důvodem bylo, že ne v každé rodině se hovoří o sexuální výchově nebo že sexuální výchova ve škole doplní či podpoří informace získané v rodině. V odpovědích se také objevovala témata, která by měla patřit na první stupeň ZŠ jako např. lidské tělo, menstruace či varování před pedofily. Dalším z uvedených důvodů bylo, aby dítě mělo možnost o tom mluvit a nebálo se, aby bylo prolomeno tabu a existovala diskuse na toto téma. Níže jsou uvedeny doslovné odpovědi některých rodičů, které nebyly uvedeny v popisu grafu:

„Sexuální výchova patří do základní sady informací, se kterou by dítě mělo ze školy odejít.“

„Domnívám se, že je lepší, pokud si dítě může celkový obraz na sexuální život vytvořit samo z několika zdrojů.“

„Sexuální výchova patří do života člověka jako jiné záležitosti.“

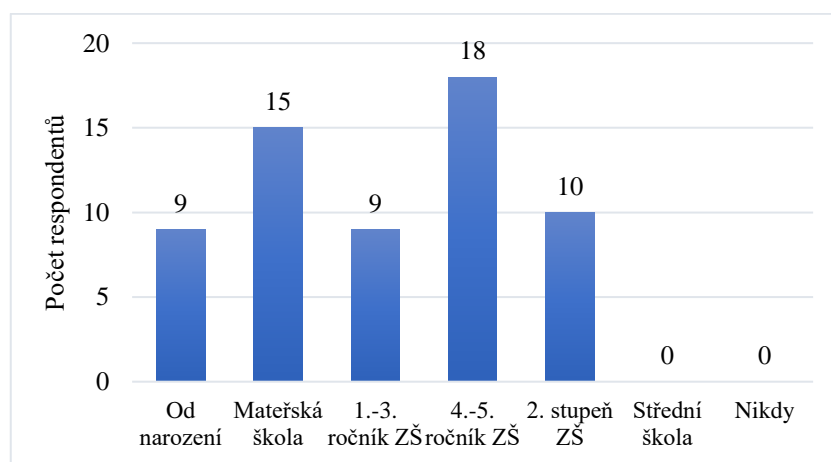
Otázka č. 5: Kdo by podle Vás měl vést sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ?

Graf 10: Kdo by podle Vás měl vést sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ?

V grafu 10 lze vidět, že odpovědi respondentů se poměrně liší a jsou zastoupeny všechny možnosti odpovědí. V této otázce bylo možné vybrat i více odpovědí. Nejčastěji zvolená možnost představuje variantu, že by dle respondentů měl vést sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ odborně školený lektor či lékař. Tuto skutečnost zastává asi 44 % rodičů. Třídní učitel je hned druhý v pořadí četnosti odpovědí, a to přibližně v 31 %. Asi 16 % rodičů se přiklání k tomu, aby sexuální výchovu vedl školní psycholog a zhruba 11 % uvádí školního výchovného poradce. Dva respondenti uvedli v odpovědi kombinaci třídního učitele a školního psychologa, kdy jeden z nich odůvodnil svou odpověď tak, že třídní učitel má s dětmi nejbližší vztah, ale z odborného hlediska je na druhém místě po učitelu školní psycholog. Jeden respondent uvedl kombinaci třídního učitele a odborně školeného lektora či lékaře a jiný respondent uvedl kombinaci třídního učitele se školním výchovným poradcem. Čtyři rodiče zvolili ještě navíc možnost jinou, kde dva z nich obhajovali jejich zvolenou odpověď (viz výše odůvodnění odpovědi), jeden respondent uvedl, že by to měl být učitel, který má danou problematiku vystudovanou a další respondent, který odpověděl v otázce č. 4 „ne“, uvedl možnost, že by sexuální výchovu ve škole neměl vést nikdo. Další dva respondenti, kteří zaškrtnuli ve čtvrtém dotazu odpověď „ne“, odpověděli v této otázce (5. otázka), že by sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ měl vést odborně školený lektor či lékař.

Otázka č. 6a: Kdy je V RODINĚ vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?

Graf 11: Kdy je V RODINĚ vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?

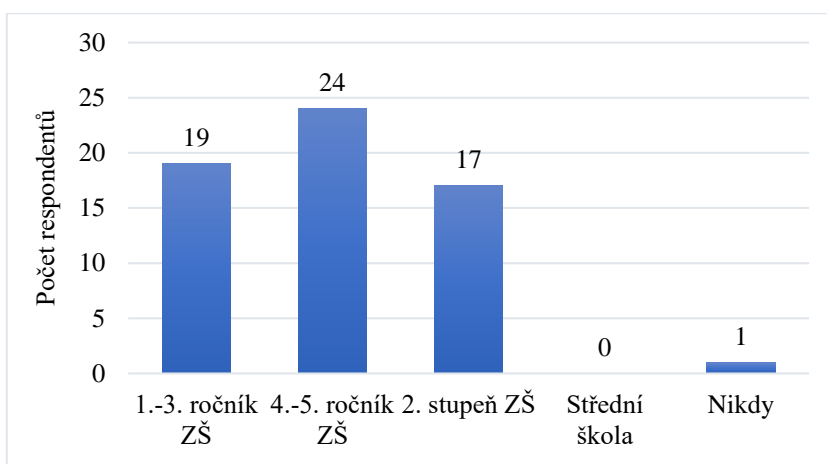
Graf 11 vypovídá o rozličnosti odpovědí vybraných rodičů na otázku č. 6a. Nejvíce je zastoupena odpověď, že by v rodině měla začít sexuální výchova ve 4.–5. ročníku ZŠ. Tuto odpověď zvolilo přes 29 % rodičů. Ihned za zmíněnou odpověď stojí názor, že by sexuální výchova v rodině měla začít v průběhu mateřské školy, kterou zastupuje asi 24 % rodičů. Zhruba 16 % respondentů zvolilo, že by sexuální výchova v rodině měla započít až na 2. stupni ZŠ, a poté se také objevuje v přibližně 14 % odpověď „od narození“, stejně tak odpověď „1.–3. ročník ZŠ“. Nikdo z respondentů nevedl, že vhodný čas pro započítí sexuální výchovy v rodině je střední škola. Nikdo z rodičů také nezvolil možnost, že by sexuální výchova v rodině neměla začít nikdy. Respondenti měli svou odpověď také zdůvodnit. 17 respondentů svou odpověď odůvodnilo. Tyto odpovědi jsou zaznamenány v tabulce 1 pro lepší přehlednost. Pokud nějaká možnost odpovědi v tabulce chybí, znamená to, že respondenti tuto volbu nezdůvodnili.

Tabulka 1: Zdůvodnění odpovědí respondentů na otázku č. 6a

Od narození	<p>„Je to snazší než začínat v pubertě.“</p> <p>„Od narození začínat rodinným životem a postupně se poté dostávat k dalším tématům dle potřeby a věku dítěte (menstruace apod.).“</p> <p>„Oblast sexuální výchovy je široká. Již od narození dítě poznává své tělo, rozdíly mezi mužem a ženou. To vše je se sexuální výchovou provázané.“</p> <p>„Když se dítě začne zajímat.“</p> <p>„Už to začíná tím, jaký je rozdíl mezi holkou a klukem a postupně přidávat.“</p>
Mateřská škola	<p>„Co nejdříve, když se děti začnou zajímat.“</p> <p>„Od chvíle, kdy dítě začne více vnímat, co se kolem něj děje. Když začne klást otázky.“</p> <p>„V okamžiku, kdy se dítě začne ptát, chce vysvětlení pro odlišnosti, kterých si všímá. Informace se postupně zpřesňují a přibývají.“</p> <p>„Je to ale individuální, dle vyspělosti dítěte.“</p> <p>„Již při prvních zmínkách o pohlaví, v následujících letech se na to dá lépe navazovat. Vždyť se i rodiče i děti učí na toto téma otevřeně mluvit.“</p> <p>„Odpovím kdykoliv, kdy se mě mé dítě zeptá na otázky týkající se sexuální výchovy.“</p> <p>„Přiměřené odpovědi na zvědavé otázky, rozdíly mezi pohlavími, jak se dostane miminko do břicha.“</p>

1.–3. ročník ZŠ	„Děti jsou více otevřené všemu, co neznají.“ „Děti mají školní povinnosti, zvykají si na řád, jsou častěji sami doma, mají určitou zodpovědnost.“ „V této době se děti začínají zajímat o danou problematiku.“
2. stupeň ZŠ	„V tomto věku se dítě setkává se sexuální problematikou.“ „V tuto dobu už by měl žák dané problematice porozumět.“

Otázka č. 6b: Kdy je VE ŠKOLE vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?

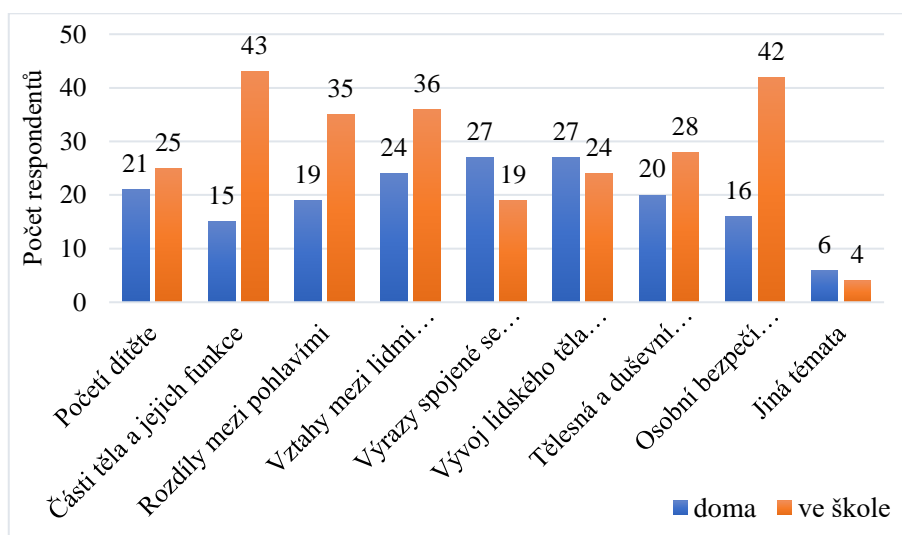

Graf 12: Kdy je VE ŠKOLE vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?

Z grafu 12 je patrné, že nejvíce rodičů zastává názor, že by se sexuální výchova ve škole měla začít vyučovat od 4.–5. ročníku. Zmíněnou odpověď zvolilo přibližně 39 % respondentů. Tato odpověď byla i nejčastěji volenou odpovědí v otázce č. 6a, která se dotazovala na započítí sexuální výchovy v rodině. To, že by sexuální výchova ve škole měla být zahájena v 1.–3. ročníku, zvolilo asi 31 % rodičů a možnost 2. stupně ZŠ zvolilo přes 27 % respondentů. Jeden respondent se přiklání k tomu, aby sexuální výchova ve škole nezačala nikdy. Je to respondent, který odpověděl negativně na otázku č. 4 i na otázku č. 5. Nikdo z respondentů neuvedl, že by měla sexuální výchova ve škole začít na střední škole. Svou odpověď měli respondenti také zdůvodnit, což provedlo 10 rodičů. Nejvíce rodiče obhajovali názor, že by sexuální výchova ve škole měla započít v 1.–3. ročníku, a to zvědavostí, přístupem k internetu, zodpovědností dětí, konkrétním tématem nebo tím, že je sexuální výchova přirozenou součástí života (např. „*Sexuální výchova je*

přirozenou součástí života člověka. Tak jako se učí základy matematiky a českého jazyka, měly by se učit i informace o lidském těle.“). Možnost začít se sexuální výchovou ve škole na 2. stupni ZŠ obhajovali respondenti virtuální dobou, návazností na obecné informace, které děti již vědí, dozvídaním se informací od vrstevníků nebo neúspěšnou sexuální výchovou v rodině. Jeden respondent zdůvodnil svou odpověď „4.–5. ročník ZŠ“ tím, že děti začínají používat sociální sítě, kde číhá nebezpečí, či že se dívkám blíží menstruace. Z výsledků vyplývá, že nejvíce rodičů by bylo spokojeno s možností započít sexuální výchovu ve škole od 4.–5. ročníku, avšak v těsném závěsu stojí také odpověď „1.–3. ročník ZŠ“ a „2. stupeň ZŠ“, ale všichni respondenti, kromě jednoho, zastávají názor, že by se sexuální výchova ve škole měla vyučovat.

Otázka č. 7: Jaká témata preferujete, aby se dítě učilo spíše doma než na prvním stupni ZŠ? + Otázka č. 8: Jaká témata preferujete, aby se dítě učilo na prvním stupni ZŠ?

Graf 13: Porovnání otázek č. 7 a č. 8

Otázka č. 7 a č. 8 jsou zaznamenány do jednoho grafu pro snazší přehlednost a lepší porovnání, která témata by rodiče uvítali ve škole, a která by chtěli spíše v domácím prostředí. Graf 13 ukazuje, že téma ohledně částí těla a jejich funkcí a téma osobního bezpečí (chování v krizových situacích, služby odborné pomoci apod.) jsou nejčastěji volenými tématy, která by rodiče preferovali, aby byla vyučována na prvním stupni ZŠ. U těchto zmíněných témat je také největší rozdíl mezi učením o tématech doma a ve škole. Zatímco s tématem částí těla a jejich funkcí by souhlasilo přes 70 %

respondentů při školní výuce, pro učení se o tom v domácím prostředí se rozhodlo pouze okolo 24 % rodičů. Stejně tak je tomu s tématem osobního bezpečí, které volilo skoro 69 % dotazovaných pro školní výuku a pouze kolem 26 % pro učení se o něm doma. Nejméně respondentů (asi 31 %) zvolilo pro školní vzdělávání téma výrazů spojených se sexuální tematikou (vulgarismy, neznámá slova, na která se dítě zeptá apod.), přitom toto téma bylo zvoleno nejvíce (volilo asi 42 % dotazovaných) pro výuku v domácím prostředí. Nejčastěji voleným tématem pro domácí prostředí (také vybralo asi 42 %) bylo rovněž téma vývoje lidského těla (menstruace, změna těla v dospívání, ochlupení apod.). Někteří rodiče nezvolili žádná témata (kolem 8 % respondentů) a vybrali si možnost jinou, kde se zmiňovali o tom, že všechna uvedená témata by měla být probírána jak v rodině, tak ve škole. Jeden respondent uvedl u obou otázek, že by se neměla probírat žádná témata ve škole ani v rodině (respondent, který u otázky č. 4 nesouhlasil s výukou sexuální výchovy ve škole) a doplnil to o zdůvodnění, že by se sexuální výchova dětí měla učit pouze v rodině, a to až od 2. stupně ZŠ.

Otázka č. 9: S jakými tématy byste měli problém, kdyby se Vaše dítě učilo na prvním stupni ZŠ?

Otázka č. 9 byla otevřená a rodiče měli možnost vyjádřit svůj postoj k tématům, se kterými by měli problém, kdyby se je jejich dítě učilo na prvním stupni ZŠ. 22 respondentů uvedlo, že by nemělo problém s žádným tématem a někteří tuto možnost ještě doplňovali slovy, že ale všechna témata musí být dětem vysvětlena odpovídající formou vzhledem k jejich věku. Tato možnost odpovědi se objevovala nejčastěji. Mezi další častěji uváděná témata lze zařadit pohlavní styk, což odpovědělo 11 respondentů a početí dítěte, což odpovědělo 8 respondentů. Následně se názory poměrně lišily. Dva respondenti by měli problém s výrazy spojenými se sexuální tematikou, další dva rodiče by měli problém se sexuálním životem obecně a jeden respondent uvedl, že by měl problém s celou sexuální výchovou. Pět respondentů uvedlo téma sexuálních odchylek, do kterých někteří radili homosexualitu či zoofilii a nekrofilii. Po dvou respondentech se objevovala témata porod či menstruace a vždy jeden respondent zmínil témata třetí pohlaví, pornografie, ochlupení, prostituce, násilí a masturbace. Někteří rodiče také zdůvodňovali svou odpověď tím, že by dané téma dítě v jeho věku nemuselo pochopit, nebo že může být nějaké téma pro nepřipravené dítě frustrující. Níže je uvedena tabulka 2 s odpověďmi respondentů na otázku č. 9 pro lepší přehlednost.

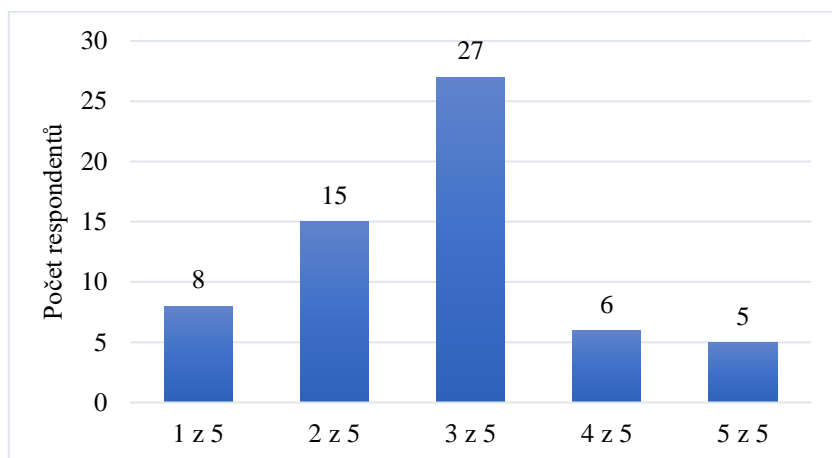
Tabulka 2: Přehled odpovědí respondentů na otázku č. 9

Žádné téma mi nevadí.	22 respondentů	Násilí	1 respondent
Pohlavní styk	11 respondentů	Sexuální výchova	1 respondent
Početí	8 respondentů	Třetí pohlaví	1 respondent
Sexuální odchylky	5 respondentů	Pornografie	1 respondent
Výrazy spojené se sexuální tematikou	2 respondenti	Ochlupení	1 respondent
Sexuální život	2 respondenti	Prostituce	1 respondent
Porod	2 respondenti	Masturbace	1 respondent
Menstruace	2 respondenti		

Otázka č. 10: Co považujete v sexuální výchově za důležité?

Otázka č. 10 bylo otevřená, takže se respondenti mohli vyjadřovat svými slovy a představit svůj názor či postoj k tomu, co považují v sexuální výchově za důležité. Nejčastěji se v odpovědích objevovala otevřenost v komunikaci, kterou rodiče považují v sexuální výchově za velmi podstatnou. Tento aspekt také doprovázela slova jako pravdivost odpovědí, upřímnost, nemít blok mluvit o tomto tématu, odpovídat na dotazy dětí, aby dítě vědělo, za kým může přijít, na koho se může obrátit apod. V souvislosti s tím rovněž přizpůsobovat informace a vysvětlení věku a schopnostem dítěte (např. „Každé dítě to vnímá úplně jinak.“), porozumět psychologii dítěte. Častou odpovědí bylo i téma bezpečnosti, s čímž souvisela prevence či ochrana (při pohlavním styku, pohlavní nemoci) a různá nebezpečí, ať už v životě, na internetu či na sociálních sítích. Dále z úst rodičů přicházela slova jako důvěra, respekt či úcta k sobě samému i k druhému. Vše již uvedené je pro mnoho rodičů důležité v sexuální výchově. Pro některé respondenty je rovněž důležité téma hygieny (intimní, duševní), vztahů (rodinných, partnerských a manželských) a změn v dospívání (menstruace apod.). Pro pár respondentů je důležitá proškolená a empatická osoba, která ví, jak předat informace, vést výuku a uzpůsobit prezentaci. Zmiňováno také bylo, aby dětem nebyly předávány předsudky, aby se dítě za sebe nestydělo a aby vědělo, že je sexualita přirozená. Jeden respondent se zaměřil i na osvětu jak v rodině, tak i ve škole.

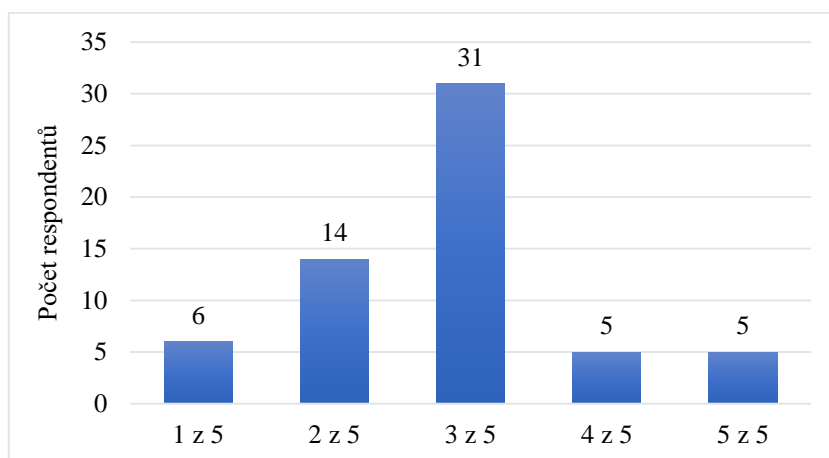
Otázka č. 11a: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy Z HLEDISKA VOLBY TÉMAT? (Prosím přiřadíte body.)

Graf 14: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni ZŠ Z HLEDISKA VOLBY TÉMAT?

V otázce č. 11a měli respondenti přiřadit hvězdičky (body) podle toho, jak byli spokojeni se sexuální výchovou jejich dítěte na prvním stupni základní školy z hlediska volby témat. Nejméně bodů představovala 1 hvězdička a nejvíce bodů představovalo 5 hvězdiček. Graf 13 znázorňuje odpovědi rodičů na zmíněnou otázku. Je patrné, že nejvíce respondentů zvolilo hodnocení tři hvězdiček z pěti. Tuto možnost hodnocení vybralo asi 44 % dotazovaných. Zhruba 24 % rodičů zhodnotilo sexuální výchovu svých dětí dvěma hvězdičkami z pěti. 13 % respondentů zvolilo nejmenší možnou hodnotu, a to jednu hvězdičku z pěti. Skoro 10 % ohodnotilo čtyřmi hvězdičkami z pěti a 8 % dalo plný počet bodů, což odpovídá pěti hvězdičkám z pěti možných. Z výsledků vyplývá, že větší část rodičů není zcela spokojena se sexuální výchovou jejich dětí na prvním stupni ZŠ z hlediska volby témat, jelikož častěji volili menší počet hvězdiček. Odůvodnění odpovědí respondentů je popsáno v otázce č. 11d.

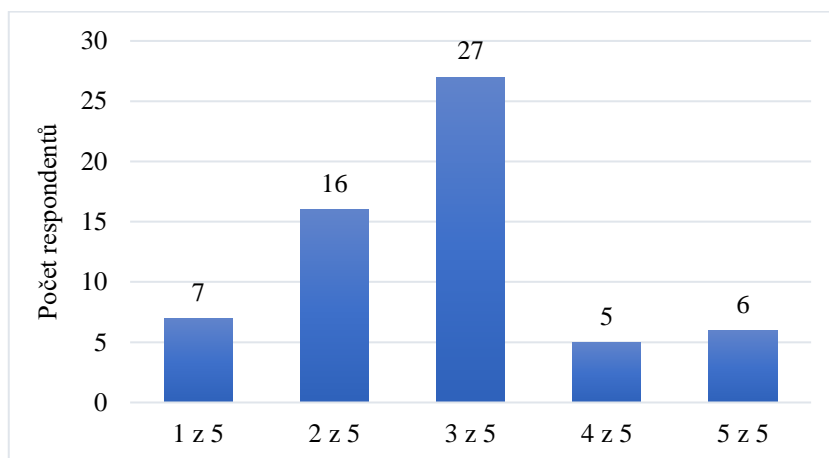
Otázka č. 11b: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy Z HLEDISKA PŮSOBENÍ UČITELE? (Prosím přiřadíte body.)

Graf 15: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni ZŠ Z HLEDISKA PŮSOBENÍ UČITELE?

V otázce č. 11b měli respondenti přiřadit hvězdičky (body) podle toho, jak byli spokojeni se sexuální výchovou jejich dítěte na prvním stupni základní školy z hlediska působení učitele. Nejméně bodů představovala 1 hvězdička a nejvíce bodů představovalo 5 hvězdiček. Graf 14 ukazuje, že nejvíce rodičů hodnotilo sexuální výchovu jejich dětí na prvním stupni ZŠ z hlediska působení učitele třemi hvězdičkami. Tuto variantu zvolilo zhruba 50 % rodičů. Skoro 23 % zhodnotilo působení učitele dvěma hvězdičkami z pěti a necelých 10 % vybralo nejmenší možné hodnocení (1 hvězdičku z pěti). 8 % respondentů hodnotilo působení učitele při sexuální výchově vcelku kladně, a to čtyřmi hvězdičkami z pěti a taktéž pěti hvězdičkami z pěti. Z výsledků vyplývá, že asi polovina rodičů z dotazovaných není spokojena ani nespokojena s působením učitele při sexuální výchově jejich dětí na prvním stupni ZŠ. Avšak dotazovaní se přikláněli spíše k volbě méně hvězdiček, z čehož lze usuzovat, že rodiče nejsou zcela spokojeni. Odůvodnění odpovědí respondentů je popsáno v otázce č. 11d.

Otázka č. 11c: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy Z HLEDISKA ZNALOSTÍ DĚTÍ? (Prosím přiřadte body.)

Graf 16: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni ZŠ Z HLEDISKA ZNALOSTÍ DĚTÍ?

V otázce č. 11c měli respondenti přiřadit hvězdičky (body) podle toho, jak byli spokojeni se sexuální výchovou jejich dítěte na prvním stupni základní školy z hlediska znalostí dětí. Nejméně bodů představovala 1 hvězdička a nejvíce bodů představovalo 5 hvězdiček. Graf 15 uvádí odpovědi respondentů, které jsou podobné předešlým otázkám č. 11. Nejvíce respondentů (cca 44 %) opět hodnotilo sexuální výchovu jejich dětí z hlediska znalosti dětí třemi hvězdičkami z pěti. Asi 26 % tuto oblast zhodnotilo dvěma hvězdičkami z pěti a nejmenší možný počet hvězdiček zvolilo přibližně 11 %. Čtyři hvězdičky z pěti zvolilo 8 % respondentů. Nejlepším možným počtem, tzn. pěti hvězdičkami z pěti, hodnotilo skoro 10 % dotazovaných. Z výsledků je patrné, že rodiče se přiklání více k tomu, že jsou se sexuální výchovou svých dětí na prvním stupni ZŠ z hlediska znalostí dětí spíše nespokojeni. Výsledky jsou usuzovány dle většího počtu respondentů hodnotících malým počtem hvězdiček (bodů). Odůvodnění odpovědí respondentů je popsáno v otázce č. 11d.

Otázka č. 11d: Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy? (Zhodnoťte slovy.)

Otázka č. 11d byla otevřená a rodiče se zde mohli vyjádřit vlastními slovy k předchozím otázkám č. 11. Nejčtenější odpovědí rodičů bylo, že nemají žádnou zkušenost se sexuální výchovou svého dítěte na prvním stupni základní školy. Toto

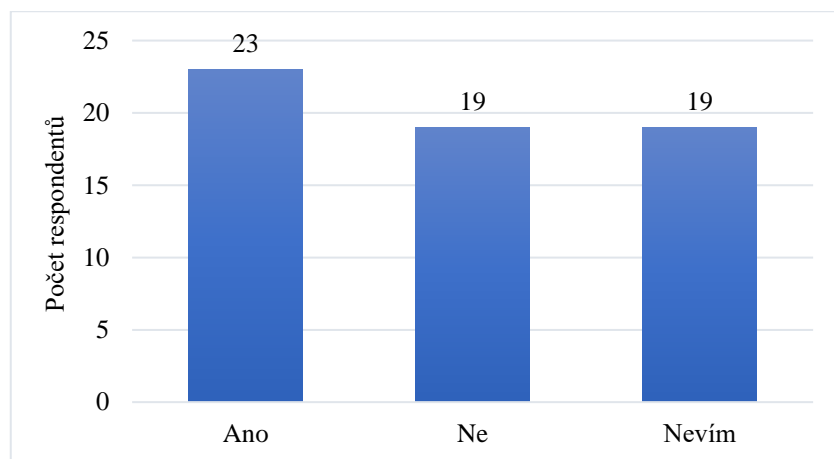
zhodnocení uvedlo 26 rodičů a někteří ještě doplňovali slovy, že o tom, co společně probírají doma, ve škole ještě nemluví. Také se objevil názor, že na prvním stupni ZŠ mají o této problematice komunikovat zejména rodiče a ne škola, nebo že se na toto téma hovoří až na druhém stupni ZŠ. Někteří rodiče by také uvítali větší informovanost, protože nevědí, do jaké míry se sexuální výchova na prvním stupni ZŠ probírá. Jeden respondent se zmínil o tom, že sexuální výchovu ve škole nedokáže posoudit, protože se na toto téma baví s dítětem doma. Jiný rodič uvedl, že jeho zkušenost se sexuální výchovou na prvním stupni ZŠ je spíše horší, protože se jeho děti necítí při této výuce dobře, jelikož učitel nedokáže vytvořit správné prostředí odpovídající tématu. Někteří z dotazovaných odpověděli „nevím“ nebo se k otázce vůbec nevyjádřili. V odpovědích se ale také objevovala chvála ať už na učitele (např. „*Třídní učitelka přistupovala k tématu zodpovědně.*“) nebo na celkovou sexuální výchovu (např. „*dobrou zkušenost, průměrnou zkušenost, velmi dobrou zkušenost, přiměřenou zkušenost*“). Rodiče zmiňovali, že děti mají ze školy dostatečné informace podané jemně, nenásilně a přiměřeně věku. V souvislosti s tím nejvíce podotýkali témata jako rozdíly mezi pohlavími, dospívání, rozmnožovací orgány či hygiena. Ze zmíněných odpovědí rodičů vyplývá, proč u předchozích otázek č. 11 hodně rodičů hodnotilo menším počtem hvězdiček. Rodiče dětí z 5. ročníku hodnotili tuto výchovu více kladně (12 kladných odpovědí, 18 záporných odpovědí) než rodiče dětí ze 4. ročníků (9 kladných odpovědí, 22 záporných odpovědí).

Otázka č. 12: Co byste navrhovali změnit v sexuální výchově ve škole?

Otázka č. 12 byla otevřená, tudíž mohli respondenti popsat změny v sexuální výchově ve škole, které by navrhovali, dle vlastních slov. Nejvíce se však objevovala odpověď, že rodiče nevědí, co by změnili v sexuální výchově ve škole. Takto odpovědělo 18 respondentů. Dále se častěji opakoval návrh změn rozsahu, aby děti měly více informací o této problematice. Rodiče také navrhovali více hodin na dané téma, více se tomu věnovat či dokonce mít předmět navíc. Dotazovaným by se rovněž líbilo, kdyby se o této problematice vedla s dětmi diskuse, aby učitel zjistil, co děti vědí a popovídal si s nimi o tom, co je zajímavé. Taktéž aby bylo využíváno dostupných materiálů z médií, uváděly se příklady, nebo aby se interaktivním způsobem s ohledem na věk dětí, odborně a postupně informovalo o všem. Někteří z rodičů uváděli též změnu témat (více témat) či metod využívaných při sexuální výchově. Respondenti však i navrhovali neměnit nic, vše

se jim líbí. Jeden respondent naopak uvedl, že by změnil vše. Tři respondenti chtěli, aby se sexuální výchova do školy vůbec zavedla, protože měli pocit, že ve škole žádná sexuální výchova neprobíhá. Někdo také uvedl, aby se výuka sexuální výchovy přenechala odborníkovi, a aby byla více komunikována s rodiči. Jeden respondent by si přál, aby měly děti možnost volby, když jim je nějaké téma nepříjemné, aby měly možnost odejít z hodiny.

Otázka č. 13: Byli byste ochotni spolupracovat se školou ohledně výuky sexuální výchovy?

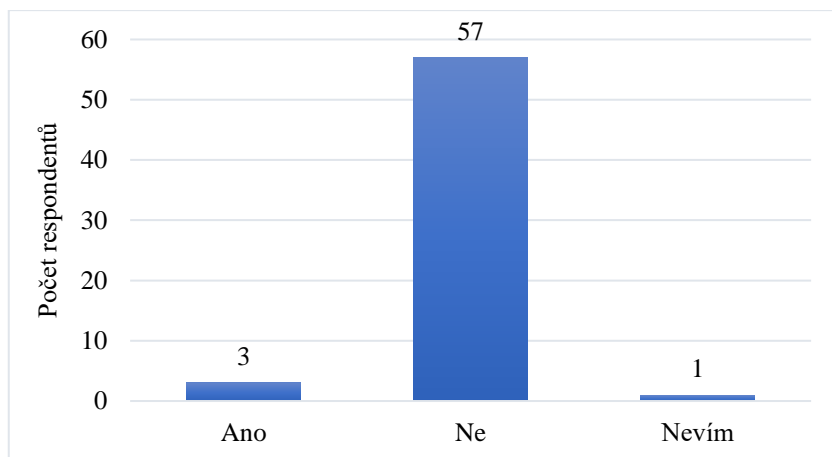
Graf 17: Byli byste ochotni spolupracovat se školou ohledně výuky sexuální výchovy?

Graf 16 představuje odpovědi respondentů na to, zda by byli ochotni nějakým způsobem spolupracovat se školou ohledně sexuální výchovy. Přes 37 % rodičů by bylo ochotno určitým způsobem spolupracovat se školou a zapojit se do sexuální výchovy svých dětí. Uvedená odpověď byla nejpočetnější, avšak ostatní odpovědi se k ní přibližují počtem respondentů. Asi 31 % by se školou nechtělo spolupracovat ohledně sexuální výchovy vůbec a stejný počet respondentů si není jistý, zda by chtěl v této problematice se školou spolupracovat, proto zvolili odpověď „nevím“. Dotazovaní, kteří reagovali na tuto otázku „ano“, měli popsat, jakým způsobem by si takovou spolupráci představovali. Pouze 6 respondentů zdůvodnilo svou volbu odpovědi. Rodiče by chtěli spolupracovat zejména tím způsobem, aby mohli konzultovat s učiteli jednotlivá témata či je společně navrhnout, domluvit se na nich, aby učitel rodiče více zapojil do výběru témat sexuální výchovy. Rodiče také uváděli, že na základě témat probíraných ve škole by s dětmi vedli diskuse i v domácím prostředí, dovysvětlovali by jim témata či dětem pomáhali s úkoly.

Jeden respondent uvedl, že by se i rád zapojil do projektů, které by byly realizovány ve třídě s dětmi.

Otázka č. 18: Myslíte si, že jsou Vaše postoje k otázkám sexuality, partnerství / manželství / rodičovství ovlivněny Vaší vírou?

Otázce č. 18 (mezi otázkou č. 13 a č. 18) předcházely otázky pro charakterizování respondentů (věk, pohlaví, víra apod.), které jsou popsány v kapitole 5.4.1 této práce.

Graf 18: Myslíte si, že jsou Vaše postoje k otázkám sexuality, partnerství / manželství / rodičovství ovlivněny Vaší vírou?

Z grafu 17 a jeho výsledků jasně vyplývá, že postoje většiny rodičů k otázkám sexuality, partnerství, manželství, rodičovství nejsou ovlivněny vírou rodičů. Toto stanovisko zastává přes 93 % respondentů. Skoro 5 % uvedlo, že jejich postoje k této problematice jsou ovlivněny jejich vírou a jeden respondent si tím není jistý.

5.6.2 Rozhovory s rodiči

Po sběru dat z dotazníků byly provedeny tři polostrukturované rozhovory s vybranými rodiči, které sloužily zejména pro doplnění a obohacení informací z dotazníku. Tito rodiče byli vybráni s pomocí třídních učitelů 4. a 5. ročníků ZŠ a MŠ Byšice především na základě dobrovolnosti a motivovanosti ke spolupráci. S rozhovorem souhlasily tři matky žáků 4. ročníku. Před rozhovorem byly matky obeznámeny s tématem a s tím, že je to zcela anonymní rozhovor a v diplomové práci nebudou použita jejich jména. Také byl dán od všech souhlas s nahráváním rozhovoru. Doslovně přepsané rozhovory lze nalézt v příloze C, D a E této práce.

Paní C je matkou chlapce, který má staršího bratra v dospívajícím věku, má středoškolské vzdělání s maturitou a nevyznává žádné náboženství. Paní P je matkou chlapce, který má staršího bratra v dospívajícím věku, má středoškolské vzdělání s maturitou a také nevyznává žádné náboženství. Paní R je matkou dívky, která má sourozence již odrostlé, má středoškolské vzdělání s maturitou a opět nevyznává žádné náboženství.

Každý polostrukturovaný rozhovor trval přibližně 30 minut. Každá z matek se při rozhovoru chovala zcela jinak a díky videohovoru bylo snadné postihnout jejich vnější reakce. U paní C byl patrný lehký ostych na začátku rozhovoru, zejména při různých názvech souvisejících se sexualitou. Její komunikace byla však od počátku velmi otevřená a neměla problém se zmiňovat i o různých historkách přímo z jejich rodiny a byla velmi komunikativní. U paní P byl patrný ostych po celou dobu rozhovoru. Často se také odkazovala na to, co již zmiňovala v předchozích odpovědích, avšak lze říci, že byla také komunikativní, vše dobře vysvětlovala a bylo patrné, co je pro ni důležité. Paní R neměla problém mluvit o všem bez ostychu, avšak v odpovědích byla často velmi stručná. Její odpovědi byly krátké a nerozvedené v porovnání s předešlými rozhovory. Odpovědi uvedených matek jsou zpracovány dohromady ve shrnutí níže. Jsou rozděleny do různých kategorií dle otázek pokládaných při rozhovoru (viz příloha B).

Sexuální výchova v rodině se objevuje u paní C i u paní P, zatímco paní R se tomuto tématu zatím příliš nevěnuje. Paní C je této problematice otevřená a mluví se svým synem velmi otevřeně. Je pro ni důležité, aby tuto problematiku děti vnímaly pozitivně, aby vše bylo vysvětlováno přiměřeně věku a přirozeně, i když se její syn o to momentálně tolik nezajímá. Paní P k důležitosti ještě dodává, aby byly informace dětem podávány pravdivě. Obě matky si zvolily na pomoc k vysvětlování knihu pro děti na téma sexuální výchovy, na kterou poté navazovaly, případně ji doplňovaly. V jednom případě však kniha přinesla spíše opačný výsledek, kdy o tomto tématu nechtěl syn mluvit v souvislosti s vyobrazením v knize. Obě si myslí, že sexuální výchově v rodině by se měla věnovat pozornost již od útlého věku, načež zmiňovaly nejčastěji téma spojené s nebezpečím internetu, sociálních sítí a podobně. Paní R se shoduje s oběma matkami v tom, že v rodině by měl rodič s dítětem mluvit otevřeně, ale přiměřeně věku, avšak ona sama témata sexuální výchovy se svou dcerou neřešila, protože se o to zatím dcera nezajímá a z vlastní iniciativy se do těchto diskusí nepouští.

Postoje těchto respondentek **k sexuální výchově v rodině jsou ovlivněny** převážně prožitkem z výchovy rodičů, kterou měly matky, když byly malé. Pouze paní P svou nynější výchovu aplikuje ve větší míře než její rodiče u ní, což odůvodňuje tím, že se mění doba, posouvá se dopředu, děti mají možnost si vše najít na internetu, sexualita je všude kolem nich zobrazována, tudíž se těmto tématům nelze zcela vyhnout a je třeba o nich mluvit a upozornit děti na různá nebezpečí.

Postoj vybraných matek **k sexuální výchově na prvním stupni základní školy** je vcelku kladný. Nemají problém s tím, že se o různých tématech děti ve škole učí. Pouze paní R se zmínila, že by sexuální výchova na prvním stupni ZŠ měla být spíše obecně pojata a měla by se vyučovat více až od počátku druhého stupně ZŠ, protože se domnívá, že děti v mladším školním věku o tuto problematiku ještě nejeví zájem. Matky zdůvodňovaly svůj kladný postoj tím, že pro některé rodiče je toto téma tabu, proto je dobré, že se o tom učí děti i ve škole, když informace nemohou získat z rodiny. Paní C ještě dodala, že by sexuální výchova ve škole měla jít ruku v ruce s tou v rodině a paní P se zmínila o tom, že sexuální výchova ve škole může dítěti přinést lepší pohled na různá témata, protože je budou brát vážněji od jiné autority (učitele, odborníka) než od rodiče. Pro paní C je **v sexuální výchově na prvním stupni důležité**, aby děti věděly, že je podstatné se chránit, zatímco paní P se od ochrany spíše odklání (v rámci prvního stupně ZŠ) a je pro ni důležité varovat děti před nebezpečím na sociálních sítích. Paní R shledává důležitost v tématech osobního bezpečí, ale základ sexuální výchovy by měl dle ní vycházet z rodiny.

Úskalí sexuální výchovy ve škole spatřují matky zejména pro roli učitele, kdy děti z dané problematiky mohou mít legraci či každý z rodiny může přinést jiný pohled na věc a různorodé informace. Dle matek by však **měl sexuální výchovu na prvním stupni ZŠ vést** třídní učitel v rámci přírodovědy ve spolupráci s odborníkem v rámci besed. Třídního učitele by chtěly z důvodu určité vypěstované důvěry mezi žáky a učitelem a ten by se měl zabývat obecnými tématy jako například vývojem těla. Odborník by dle matek měl s dětmi řešit například již zmiňované nebezpečí internetu a sociálních sítí, protože s tím může mít zkušenosti a může jim to předat pomocí různých autentických příkladů a přiměřeně věku dítěte. Paní C se však nejvíce přiklání k tomu, aby na prvním stupni sexuální výchovu probíral s dětmi třídní učitel. Naopak paní P a paní R se přiklíněly spíše k vedení odborníkem.

Ani jedna z matek vůbec nevěděla, co se **na prvním stupni ZŠ učí v rámci sexuální výchovy za témata**. Než zjistily, jaká témata jsou tam obsažena, napadlo je, že by bylo dobré, aby se děti učily zejména základy, a to o vývoji lidského těla (spojené i se změnami těla v období puberty) či o nebezpečí spojené s internetem. Po zjištění vybraných témat sexuální výchovy v rámci prvního stupně ZŠ souhlasily se všemi tématy, s žádným neměly problém. Nejvíce pak vyzdvihovaly důležitost tématu osobního bezpečí a bezpečí v krizových situacích (např. šikana, týrání, sexuální zneužívání).

6 DISKUSE

Výzkumné šetření bylo provedeno za pomoci dotazníku a rozhovoru. Dvě metody byly zvoleny především pro ověření výsledků a pro případné doplnění. Dotazník byl předán respondentům online formou, v čemž lze spatřit úskalí menší návratnosti dotazníků. Procento návratnosti dosáhlo přibližně 55 %. Dalším aspektem nižší návratnosti by mohl být také vyšší počet otázek v dotazníku, který mohl odradit některé respondenty při vyplňování. Bylo by vhodné předat dotazník rodičům osobně, například na třídních schůzkách, a seznámit je s jeho významem či důležitostí zapojení respondentů, což byl i původní plán. Avšak situace ohledně pandemie COVID-19 neumožnila uskutečnění osobního setkání, proto se zvolila náhradní metoda, a to metoda elektronického dotazníku. Druhou metodou výzkumného šetření byl rozhovor, který se mohl uskutečnit jen pomocí videohovoru. Výhodou bylo, že respondenty odpovídaly na otázky v domácím prostředí, kde lze předpokládat, že se cítí bezpečně, jsou uvolněné apod., časová flexibilita možnosti uskutečnění a také možnost sledovat vnější reakce matek. Nevýhodou se ukázal občasný výpadek online spojení a rovněž to, že je mohl poslouchat někdo z rodinných příslušníků, tudíž se respondenty nemusely cítit zcela komfortně. Bylo by vhodné, kdyby rozhovor mohl proběhnout osobně dle původního plánu, avšak pandemie COVID-19 situaci nepřála. Dotazník i rozhovor se však daly přehledně vyhodnotit, proto by autorka práce zvolené metody výzkumného šetření neměnila.

Výzkumné šetření proběhlo ve vybrané základní škole vesnického typu, tudíž lze říci, že se jednalo o lokální výzkum, a proto výsledky tohoto šetření nelze zobecňovat. Výsledky výzkumného šetření mají větší význam zejména pro vybranou školu ZŠ a MŠ Byšice. Spolehlivost dotazníků a jeho výsledků však mohla být ovlivněna mnoha faktory. Jelikož dotazník vyplnilo jen něco málo přes polovinu rodičů, je možné, že dotazník mohli vyplnit pouze ti, kteří jsou nějakým způsobem zaměřeni, kteří jsou pro to motivováni. Dotazníkem se například nemuseli vůbec zabývat rodiče, kteří se sexuální výchovou ve škole nesouhlasí či rodiče, kteří se o problematiku nezajímají apod. Vzorek respondentů pro rozhovor, ale i pro dotazník, byl vybrán zejména na základě dobrovolnosti, čímž mohly být výsledky rovněž ovlivněny. Jinak by jistě proběhl rozhovor s rodičem, který se školou příliš nespouluje a nemá o tuto problematiku

zájem. Dalším ovlivňujícím faktorem by mohla být také pandemie COVID-19, která v průběhu výzkumného šetření působila ve společnosti již delší čas. V této době se škola zaměřuje zejména na jiná témata a sexuální výchova tak není jedním z hlavních cílů vzdělávání. V popředí jsou hlavně vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace či Matematika a její aplikace, což se značně promítá do výuky sexuální výchovy. Také někteří učitelé nechtějí probírat témata sexuální výchovy distanční formou a čekají s touto problematikou na otevření škol. Výuka sexuální výchovy online formou může být totiž značně náročnější (nelze dobře postřehnout reakce žáků apod.), proto lze předpokládat, že toto je také jeden z ovlivňujících faktorů.

Vyhodnocení výzkumných otázek

První výzkumná otázka se zabývala tím, zda **rodiče souhlasí se sexuální výchovou na základní škole či ji preferují spíše v domácím prostředí**. Dle rodičů má být hlavním zdrojem informací z oblasti sexuální výchovy zejména rodina (uvedlo 78 % rodičů v otázce č. 3), avšak z výzkumného šetření vyplývá, že většina rodičů (95 %) dětí ze ZŠ a MŠ Byšice souhlasí s tím, aby se i škola podílela na sexuální výchově. Pouze tři respondenti uvedli, že by nechtěli, aby se škola na této problematice podílela (viz otázka č. 4). Dle rodičů škola může informace z rodiny podpořit, doplnit je a také učitel má jiný přístup k dětem a dokáže jim předat a vysvětlit informace přiměřeně jejich věku a schopnostem. Tyto výsledky také podporují provedené rozhovory s vybranými matkami, které se sexuální výchově na škole nebrání a chtějí, aby to na prvním stupni probíhalo zejména přiměřeně věku dítěte (viz některé otázky v přílohách C, D a E).

Sexuální výchova ve škole je také důležitá z pohledu dětí, které takovou výchovu z různých důvodů doma nemají. Tento názor sdílí i mnoho z vybraných rodičů, což uvedli v dotazníku. Je však nutné si uvědomit, že i když jen malá část rodičů nesouhlasí se sexuální výchovou na základní škole, je třeba brát ohledy na názory rodičů a postupovat proto ohleduplně. Učitel by měl s rodiči o této problematice mluvit a najít společný kompromis, který bude vyhovovat oběma stranám. Tyto negativní postoje k sexuální výchově na škole mohou často plynout z nevědomosti rodičů, jak sexuální výchova probíhá či jakým tématům se učitel s dětmi věnuje. Proto je důležitá informovanost rodičů, a to zejména při zmíněné sexuální výchově jejich dětí.

Druhá výzkumná otázka se zaměřovala na **témata sexuální výchovy, na ta, která probíhají ve škole a na ta, která by rodiče uvítali spíše v domácím prostředí**. Témata byla vybrána do dotazníku i rozhovoru v souladu s RVP ZV tak, aby se o tématech děti na prvním stupni opravdu učily. Z výsledků vyplývá, že nejvíce rodičů by nechtělo, aby se na prvním stupni ZŠ mluvilo o výrazech spojených se sexuální tematikou (vulgarismy, neznáma slova, na která se dítě zeptá apod.), toto téma by preferovali spíše v domácím prostředí. Rodiče by ve škole nejvíce uvítali téma části těla a jejich funkce a také téma osobního bezpečí (chování v krizových situacích, služby odborné pomoci apod.). Tato dvě témata by rodiče přenechali spíše škole, než aby je probírali doma (viz otázka č. 7 a č. 8). Témata, která rodiče uváděli, že by s nimi měli problém, pokud by se učila na prvním stupni ZŠ, byla pohlavní styk, početí či sexuální odchylky, avšak názory se velmi lišily a každý si našel své téma. Nejvíce rodičů (asi 36 %) ale uvedlo, že by neměli problém s žádným tématem, aby se učilo ve škole, pokud by bylo dětem podáno vhodnou formou a přiměřeně jejich věku (viz otázka č. 9). Výsledky dotazníku lze stvrdit i proběhlými rozhovory, kdy vybrané matky nejvíce mluvily o důležitosti tématu osobního bezpečí, které ještě doplňovaly o bezpečí na internetu. Témata, která se učí na prvním stupni ZŠ, jsou pro matky také v pořádku a nevadí jim, že se jejich děti o nich učí ve škole (viz některé otázky v přílohách C, D a E).

Je patrné, že rodiče s tématy, která se na prvním stupni ZŠ učí, problém ve většině nemají, avšak chtějí, aby byla vysvětlena dětem přiměřeně věku a jejich schopnostem. Největší problém by měli s mluvením o výrazech spojených se sexuální tematikou ve škole. Autorka práce se domnívá, že tento nesouhlas může plynout z toho, že si rodiče myslí, že by se dětem vysvětlovala nějaká nová slova, respektive vulgarismy, avšak v této problematice šlo spíše o to, vysvětlovat dětem výrazy, které používají a neznají jejich význam, o kultivaci slovníku. Bylo by lepší zmíněné téma v dotazníku lépe specifikovat. Se sexuální výchovou celkově, tudíž i s jejími tématy, zcela nesouhlasil pouze jeden respondent (na začátku dotazníku 3 rodiče nesouhlasili s výukou sexuální výchovy ve škole, avšak v průběhu vyplňování dva z nich souhlasili s určitými tématy vyučovanými na prvním stupni ZŠ a v dalších otázkách nebyli proti sexuální výchově ve škole), a to ve všech otázkách v dotazníku. Chtěl, aby sexuální výchova probíhala pouze v rodině, a to až ve věku od 2. stupně ZŠ. Je nutné, jak již bylo zmiňováno výše, s rodiči mluvit o tomto tématu, vysvětlovat jim důležitost a přínos sexuální výchovy i ve školním prostředí

a jemně je tak přivádět ke změně názoru. Pokud ani tak rodiče svůj přístup nezmění, je nutné tento názor respektovat a přizpůsobit tomu také výuku, například dát možnost, aby mohlo jejich dítě na tyto hodiny odejít do jiné třídy.

Třetí výzkumná otázka se zabývala **hodnocením sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ z pohledu vybraných rodičů**. Ti měli zhodnotit sexuální výchovu jejich dětí na ZŠ a MŠ Byšice z hlediska volby témat, působení učitele a z hlediska znalostí dětí. Nejvíce rodičů hodnotilo každou položku třemi hvězdičkami z pěti, avšak větší počet rodičů se vždy přikláněl k hodnocení menším počtem hvězdiček (viz otázky č. 11). Své hodnocení rodiče nejčastěji zdůvodňovali tím, že vůbec nevědí, že sexuální výchova na prvním stupni ZŠ probíhá, a proto by uvítali větší informovanost ze strany školy či učitele. V menší míře se však od rodičů objevovalo i kladné zhodnocení. Nejčastěji uváděli, že témata byla podána žákům přiměřeně jejich věku, a že k této problematice učitel přistupoval zodpovědně (viz otázka č. 11d). Rodiče měli proto možnost uvést, co by změnili na sexuální výchově ve škole. Někteří předložili přání změny rozsahu, aby se s dětmi mluvilo na toto téma více, aby děti získávaly více informací, ale přiměřeně jejich věku a nejlépe formou diskuse, uvádět jim příklady, zapojit interaktivní způsob výuky apod. (viz otázka č. 12). To, že si rodiče nejsou vědomi toho, že je sexuální výchova zastoupena i na prvním stupni ZŠ, dokládají i odpovědi na některé otázky v rozhovorech, kde matky neměly žádnou představu o tom, co se děti v rámci této problematiky na prvním stupni ZŠ opravdu učí (viz příloha C, D a E).

Z otázek číslo 11a, 11b a 11c je patrné, že se rodiče při zhodnocení sexuální výchovy jejich dětí z různých hledisek nad tím zcela nezamýšleli, což dokládá otázka 11d, kde nejvíce rodičů uvedlo jako důvod jejich hodnocení hvězdičkami, že si nejsou vědomi toho, že by sexuální výchova na prvním stupni ZŠ vůbec probíhala. Nelze tedy zcela jasně vymezit výsledky bodování hvězdičkami, spíše lze nejlépe zhodnotit tyto výsledky pomocí otázky 11d, kde se rodiče vyjadřovali k sexuální výchově jejich dětí slovně. Je možné usuzovat na to, že nejvíce rodiče volili tři hvězdičky z důvodu toho, že o této problematice moc nevědí či se o to doposud sami nezajímali. Zajímavé je, že by rodiče chtěli změnit rozsah sexuální výchovy a to tak, aby se na prvním stupni ZŠ probíralo ještě více témat, než se probírá doposud, přitom nová varianta RVP ZV vydaná v lednu 2021 zredukovala témata sexuální výchovy a zúžila jejich výběr. Výsledky však

nelze zobecňovat pro všechny existující rodiče dětí na základních školách, proto nelze vyvozovat domněnky, proč byla tato varianta RVP ZV takto omezena.

Čtvrtá a poslední výzkumná otázka zjišťovala **ochotu vybraných rodičů ke spolupráci se školou ohledně sexuální výchovy**. Výsledky z výzkumného šetření byly celkem vyrovnané. Kolem 37 % rodičů by bylo ochotno se podílet na sexuální výchově svých dětí ve škole, a to zejména formou domluvy s učitelem, výběrem témat či diskusí o probíraných tématech i v domácím prostředí. Avšak ostatní respondenti by buď nechtěli spolupracovat vůbec nebo nevěděli, zda by se na tom chtěli nějakým způsobem podílet (viz otázka č. 13). Tyto výsledky mohou být ovlivněny právě již zmíněnou nevědomostí rodičů, špatnou komunikací a spoluprací mezi školou a rodinou nebo tím, že je to i v dnešní době celkem ožehavé téma a někteří rodiče by mohli mít problém o daných tématech mluvit na veřejnosti, přede všemi.

Výsledky této diplomové práce lze porovnat s několika již proběhlými výzkumy ohledně postojů rodičů k sexuální výchově ve škole. Proběhlé výzkumy jsou však povětšinou pouze ze studentských prací. Je tedy patrné, že postoje rodičů k sexuální výchově ve škole nebyly zkoumány do hloubky výzkumníky, kteří se sexuální výchovou zabývají, a nelze dohledat více různých odborných publikací k těmto výzkumům. Výsledky již proběhlých výzkumů, nejen ohledně postojů rodičů k sexuální výchově ve škole, jsou přínosně shrnuty v odborném časopise Adiktologie, a to v jeho 18. ročníku v prvním čísle. Autorka článku Sadková (2018) poukazuje na proběhlé výzkumy zejména ze studentských prací a jejich výsledky shrnuje a porovnává.

Toto shrnutí výsledků ukázalo, že rodiče jsou sexuální výchově ve škole otevření, ale primární funkci by měla mít v dané problematice rodina. Rodiče by chtěli být také informováni o průběhu sexuální výchovy ve škole. Ačkoliv je spolupráce rodiny a školy nesmírně důležitá při výuce sexuální výchovy, je často nefunkční. Následující výsledky se shodují také s výsledky této diplomové práce. Jsou zde však i závěry, které se liší v porovnání se sepsaným článkem. Rodiče zastávají názor, že by témata sexuální výchovy ve škole měl s dětmi probírat zejména třídní učitel (případně s doplněním odborníka). Avšak ve výzkumném šetření této diplomové práce bylo zjištěno, že by si rodiče přáli spíše odborně školeného lektora či lékaře pro vedení sexuální výchovy ve škole. Lze usuzovat na to, že rodiče volili na základě dobré či špatné zkušenosti se sexuální

výchovou jejich dítěte ve škole. Jelikož na prvním stupni ZŠ ve většině případů tuto problematiku vyučuje třídní učitel, mohli mít rodiče určitou zkušenost s jeho výukou na základě níž volili zprostředkovatele této výuky.

V odborné literatuře, která se zabývá zmiňovanou problematikou, je určitým ideálem spolupráce rodiny a školy, což vyplývá i z teoretické části této práce. Výsledky tohoto šetření však poukazují na to, že rodiče příliš často neuvádějí, že by docházelo ke spolupráci mezi školou a rodinou. Rodiče tak nejsou informováni o průběhu výuky sexuální výchovy ve škole. Ze strany rodičů však o spolupráci na sexuální výchově také příliš velký zájem není. Rodiče by ocenili větší informovanost ze strany školy, což je důležitý aspekt pro utvoření si určitého postoje rodiče k sexuální výchově ve škole. Autorka práce se domnívá, že pokud by učitelé rodičům vysvětlili důležitost zařazení sexuální výchovy ve škole, rodiče by témata sexuální výchovy bez větších problémů přijali a mohli by se zapojit i do tak kýžené spolupráce.

6.1 Návrhy na změnu situace

Výsledky výzkumného šetření mají význam zejména pro vybranou školu ZŠ a MŠ Byšice, proto je v plánu předat tuto diplomovou práci a poznatky z ní zmíněné škole. Práce může škole poskytnout obraz o tom, jak rodiče přistupují k sexuální výchově, jak ji hodnotí či jaký na ni mají pohled apod. Na základě výsledků je také možné navrhnout určitá zlepšení, která by se dala v dané škole zrealizovat.

Jelikož z výsledků vyplývá, že rodiče nevědí, s jakými tématy se děti na prvním stupni ZŠ setkávají, a že tam vůbec nějaká sexuální výchova probíhá, tak by autorka práce navrhovala zlepšit zejména spolupráci rodiny a školy, což je nesmírně důležitý faktor pro sexuální výchovu v rámci školní výuky a také jeden z jejích podstatných principů. Nejdříve by bylo vhodné si promluvit s rodiči žáků a zjistit jejich postoje k výuce sexuální výchovy ve škole, vést na toto téma diskuzi, popřípadě pracovat v součinnosti učitel a rodič na informovanosti o dané problematice. Bylo by třeba rodiče více do této oblasti zasvětit, aby měli přehled o tom, co se s dětmi na prvním stupni ZŠ probírá za témata, jaké metody jsou k vysvětlování použity, jaké pomůcky či materiály jsou dětem poskytovány a podobně.

Další možností by také bylo spolupracovat s rodiči na výběru témat, která by s dětmi měla být probírána. Důležité je i upozornit rodiče na to, že některá témata jsou zahrnuta v rámcovém vzdělávacím programu, popř. ve školním vzdělávacím programu, a nelze je tak vyškrtnout z povinného vzdělání dětí. Proto by byla navrhována zejména vzájemná komunikace rodičů a učitele či školy. To by mohlo přispět k větší spokojenosti obou stran a předejít tak nesouhlasu rodičů se sexuální výchovou z důvodu jejich nevědomosti.

Zlepšení, které by také mohlo pomoci, je dát možnost rodičům podívat se přímo do hodin výuky přírodovědy, v rámci které probíhá sexuální výchova na prvním stupni ZŠ, nebo se přijít podívat na besedu pro děti realizovanou odborníky ohledně této problematiky. To by mohlo rodičům poskytnout lepší obraz o tom, jak sexuální výchova ve škole probíhá, jak jsou do ní děti zapojeny, jak učitel s dětmi pracuje apod. Také by mohla sexuální výchova probíhat jak v rámci výuky na prvním stupni ZŠ s třídním učitelem, tak zároveň v kombinaci s odborníkem v rámci besed, diskusí apod., vzájemně se tak prolínat a systematicky na sebe navazovat. Rodiče by tuto možnost uvítali, což vyplývá i z výzkumného šetření.

7 ZÁVĚR

Nelze odepřít fakt, že sexuální výchova je všude kolem nás a provází celý život člověka od raného věku až do stáří. Proto je nesmírně důležitou součástí učení, které by mělo probíhat již od dětství a mělo by být celoživotní. Nezastupitelnou roli tedy hraje při sexuální výchově rodina, avšak i škola je důležitou součástí této problematiky. Cílem diplomové práce bylo obecně vymezit sexuální výchovu i s přihlédnutím na zařazení sexuální výchovy ve škole. Na základě těchto znalostí bylo realizováno výzkumné šetření, které si kladlo za cíl zjistit postoje rodičů žáků prvního stupně vybrané základní školy k realizaci sexuální výchovy ve škole.

Z teoretické části této práce vyplynulo, že sexuální výchova je zařazena ve školských dokumentech, a to v RVP ZV, které je specifikováno v jednotlivých ŠVP. Je to tedy povinné učivo pro žáky základních škol a mělo by se zařazovat již od prvního ročníku. Sexuální výchova má být brána jako komplexní výchova, která má zahrnovat nejen biologickou oblast, ale i sociální a mezilidské vztahy. Měla by u žáků vytvářet znalosti, dovednosti, postoje, názory a chování, které budou důležitými prvky pro jejich současný i budoucí život partnerský, manželský a rodičovský. Měla by jim předávat zejména pravdivé informace tak, aby byli žáci schopni otevřeně komunikovat, umět si vytvářet vztahy s ostatními lidmi, chránit sebe i své okolí apod.

Je zřejmé, že společnost se staví k sexuální výchově ve škole různě. Někteří tuto výchovu podporují, ale je i mnoho odpůrců, kteří zastávají opačný názor. Z teoretické části je však patrné, že i škola hraje velmi významnou roli v sexuální výchově dětí. Rodina je základním stavebním kamenem pro sexuální výchovu, avšak bohužel ne vždy je tato výchova v rodinách otevřená a děti tak nemusejí mít přístup k pravdivým informacím týkající se této problematiky. Už jen z tohoto důvodu je škola velmi důležitým elementem sexuální výchovy, která může dětem prohlubovat a doplňovat informace z rodiny, ale může být právě i základním stavebním kamenem pro děti, které nemají informace z rodiny, či které mohou přejímat negativní vzory chování z rodiny. Proto je také velmi důležitá spolupráce rodiny a školy, kde by měl učitel znát postoje rodičů k sexuální výchově ve škole, ale zároveň informovat rodiče o průběhu sexuální výchovy ve škole, která má probíhat přiměřeně věku a schopnostem dítěte.

V rámci diplomové práce bylo realizováno výzkumné šetření, které zjišťovalo postoje rodičů k výuce a tématům sexuální výchovy na vybrané základní škole. Toto šetření proběhlo pomocí elektronického dotazníku a rozhovoru. Většina rodičů (asi 95 %) žáků docházejících do vybrané základní školy souhlasila s tím, aby se základní škola podílela na sexuální výchově. Z toho lze usuzovat, že si rodiče uvědomují důležitost zařazení sexuální výchovy ve škole, a že se s tou v rodině vzájemně ovlivňují a doplňují. Z konečných výsledků vyplynulo, že pouze jeden respondent se sexuální výchovou ve škole nesouhlasí. Jelikož je z výzkumného šetření zřejmé, že rodiče nevědí o realizaci sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ, je třeba posílit spolupráci rodiny a školy v tomto ohledu, což je důležité pro správné vedení a plnění cílů úspěšné sexuální výchovy. Cíle diplomové práce, jak je popsáno výše, byly naplněny.

Na základě analýzy teorie autorka práce usuzuje na to, že se odborníci postojům rodičů k sexuální výchově ve škole příliš nevěnují. Bylo by vhodné se tomuto tématu věnovat více z důvodu důležitosti tématu. Tato práce zjišťuje pouze postoje rodičů k výuce sexuální výchovy na vybrané základní škole. Možností, kam by se práce mohla ještě posunout, je mnoho. Bylo by vhodné udělat další rozšiřující výzkum s větším počtem respondentů například z jednoho vybraného kraje České republiky. Tím by bylo možné zjistit zmiňované postoje z širšího spektra rodičů, což by jistě přineslo lepší obraz o této problematice.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ANCHELL, M., 2010. *Důvody, proč neučit sexuální výchovu*. Zkrác. vyd. Praha: Hnutí Pro život ČR. ISBN 978-80-904144-1-9.

EAGLY, A. H., CHAIKEN, S., 1993. *The Psychology of Attitudes*. Fort Worth: H. B. Jovanovich. ISBN 0-15-500097-7.

FIFKOVÁ, H., aj., 2009. *Sexuální výchova: vybraná témata: výchova ke zdraví: příručka pro učitele*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s VÚP v Praze. ISBN 978-80-87000-29-8.

GAVORA, P., 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

JANIŠ, K., TÄUBNER, V., 1999. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-902-4.

KAŇÁK, J., aj., 2014. *Děti a jejich sexualita – rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-0290-9.

KOLIBA, P., aj., 2019. *Sexuální výchova pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-2039-0.

LANGMEIER, J., KREJČÍKOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Z., 2013. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0519-7.

NAKONEČNÝ, M., 2009. *Sociální psychologie*. 2. rozš. a přepr. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.

NAKONEČNÝ, M., 2013. *Lexikon psychologie*. 2. rozš. vyd. Praha: Vodnář. ISBN 978-7439-056-2.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J., 1990. *Nezralá sexualita: o sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Avicenum. ISBN 80-201-0008-3.

PŠENIČKA, O., 1994. *Sexuální výchova v rodině: radost být matkou a také otcem*. 1. vyd. Pardubice: Hnutí Rodina. ISBN 80-901524-1-4.

RAŠKOVÁ, M., 2007. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3–11 let): informativní příručka o sexuální výchově nejen pro studenty, učitele, vychovatele a rodiče*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1737-0.

RAŠKOVÁ, M., 2008. *Přípravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2077-6.

SIELERT, U., aj., 1994. *Sexuální výchova: kniha netradičních metod výuky*. 1. vyd. Praha: Trizonia. ISBN 80-85573-36-9.

SMOLÍKOVÁ, K., HAJNOVÁ, R., 1997. *Než se dítě zeptá: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-132-0.

ŠILEROVÁ, L., 2003. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0291-6.

ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P. a kol., 2011. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf. ISBN 978-80-7345-238-4.

TÄUBNER, V., 1996. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Fortuna. ISBN 80-7071-029-2.

TROJAN, O., 2009. *Jak mluvit s dětmi o sexu – rádce pro rodiče a učitele*. 1. vyd. Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-0833-2.

UZEL, R., 2006. *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-69-5.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., 2008. *Sociální psychologie*. 2. rozš. a přepr. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1428-8.

Elektronické zdroje:

KALÁČKOVÁ, T., 2015. Rodina a sexuální výchova? In: MITLÖHNER, M., PROUZOVÁ, Z., eds. *23. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice*

[online]. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, s. 53–55. ISBN 978-80-905696-2-1. Dostupné z:

https://www.planovanirodiny.cz/storage/sborniky/23_kongres_15.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2017. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [vid. 6. 3. 2021]. Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2010. *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [vid. 6. 3. 2021]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/file/10974>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [vid. 6. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>

Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu [online]. [vid. 1. 3. 2021].

Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/>

PERKNEROVÁ, K., 2011. Spor o sexuální výchovu. Kdo, kdy a jak? In: *Deník.cz* [online]. 9. 11. 2011 [vid. 25. 3. 2021]. Dostupné z:

https://www.denik.cz/z_domova/spor-o-sexualni-vychovu-kdo-kdy-a-jak20111108.html

REDAKCE SVĚTLA, 2010. Nenechejme si kazit děti! K sexuální výchově ve škole. *Světlo* [online], roč. 18, č. 34, s. 12–14. [vid. 25. 3. 2021]. Dostupné z:

<https://docplayer.cz/18099315-Z-obsahu-rozsirene-vydani-34-cislo-xviii-rocnik-10-kc-0-40-29-srpna-2010.html>

REGIONÁLNÍ KANCELÁŘ WHO PRO EVROPU A BZGA, 2017. *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě: rámec pro tvůrce osnov, vzdělávací a zdravotnické instituce a odborníky* [online]. 1. vyd. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. [vid. 9. 3. 2021]. ISBN 978-80-905696-6-9. Dostupné z:

https://planovanirodiny.cz/storage/Standardy_pro_sexualni_vychovu_v_Evrope.pdf

SADKOVÁ, T., 2018. Současný stav sexuální výchovy v rámci základního vzdělávání v České republice – systematický přehled teorie a praxe. *Adiktologie* [online], roč. 18, č. 1, s. 48–58 [vid. 18. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.addictology.cz/wp-content/uploads/2018/10/Pages-from-Adiktologie_I_24-48-58-1.pdf

ŠILEROVÁ, L., 2015. Faktory sexuální výchovy v rodině. In: MITLÖHNER, M., PROUZOVÁ, Z., eds. *23. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice* [online]. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, s. 120–125. ISBN 978-80-905696-2-1. Dostupné z: https://www.planovanirodiny.cz/storage/sborniky/23_kongres_15.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník	87
Příloha B: Polostrukturovaný rozhovor	94
Příloha C: Rozhovor s matkou C	97
Příloha D: Rozhovor s matkou P	103
Příloha E: Rozhovor s matkou R	108

PŘÍLOHY

Příloha A: Dotazník

Postoje rodičů k vybraným tématům sexuální výchovy na 1. stupni ZŠ

Vážení rodiče,

jsem studentkou pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci a studuji obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy. Touto cestou bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku pro praktickou část mé diplomové práce. Dotazník se věnuje postojům rodičů k sexuální výchově jejich dětí na 1. stupni ZŠ.

Dříve než se pustíte do vyplnění dotazníku, přečtěte si, prosím, následující definici sexuální výchovy pro lepší přiblížení. „Smyslem sexuální výchovy je příprava dětí a mládeže na partnerský, manželský a rodičovský život a v nejširším slova smyslu, tedy i na život sexuální, včetně ochrany zdraví a výchovy dobrých mezilidských vztahů.“ (Janiš, Täubner, 1999, s. 3).

V dotazníku najdete jak uzavřené, tak i otevřené otázky. Při vyplňování se můžete k otázkám zpětně vracet. Veškeré odpovědi jsou anonymní a poslouží pouze k účelům zpracování diplomové práce.

Přeji hezký den a mnohokrát děkuji za pomoc,

Štěpánka Vaisová

1) Mluvíte se svým dítětem doma o sexuálních tématech?

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Pouze o některých
- Ne
- Nevím

2) Ptalo se Vás někdy dítě na otázky o sexuálních tématech, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?

Vyberte jednu odpověď a uveďte příklad.

- Ano
- Ne
- Uveďte, prosím, příklady takových dětských otázek:

3) Kdo by podle Vás měl být hlavním zdrojem informací o sexuální výchově?

Vyberte jednu odpověď.

- Rodina
- Škola
- Kamarádi
- Internet/televize atd.
- Jiná možnost (doplňte odpověď):

4) Myslíte si, že by se základní škola měla podílet na sexuální výchově (pojem definován v úvodu dotazníku)?

Vyberte jednu odpověď a zdůvodněte.

- Ano
- Ne
- Odpověď, prosím, zdůvodněte:

5) Kdo by podle Vás měl vést sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ?

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- Třídní učitel
- Školní psycholog
- Školní výchovný poradce
- Odborně školený lektor či lékař
- Jiná možnost (doplňte odpověď):

6a) Kdy je V RODINĚ vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?

Vyberte jednu odpověď a zdůvodněte.

- Od narození
- Mateřská škola
- 1.–3. ročník ZŠ
- 4.–5. ročník ZŠ
- 2. stupeň ZŠ
- Střední škola
- Nikdy
- Odpověď, prosím, zdůvodněte:

6b) Kdy je VE ŠKOLE vhodný čas začít se sexuální výchovou u dítěte dle Vašeho názoru?

Vyberte jednu odpověď a zdůvodněte.

- 1.–3. ročník ZŠ
- 4.–5. ročník ZŠ
- 2. stupeň ZŠ
- Střední škola
- Nikdy
- Odpověď, prosím, zdůvodněte:

7) Jaká témata preferujete, aby se dítě učilo spíše doma než na prvním stupni ZŠ? Je možné zaškrtnout více odpovědí. Dopište, prosím, další témata, která preferujete, a nejsou zde uvedena.

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- Početí dítěte
- Části těla a jejich funkce
- Rozdíly mezi pohlavími
- Vztahy mezi lidmi (rodina, přátelství apod.)
- Výrazy spojené se sexuální tematikou (vulgarismy, neznámá slova, na která se dítě zeptá apod.)
- Vývoj lidského těla (menstruace, změna těla v dospívání, ochlupení apod.)
- Tělesná a duševní hygiena
- Osobní bezpečí (chování v krizových situacích, služby odborné pomoci apod.)
- Jiná témata (doplnit odpověď):

8) Jaká témata preferujete, aby se dítě učilo na prvním stupni ZŠ? Je možné zaškrtnout více odpovědí. Dopište, prosím, další témata, která preferujete, a nejsou zde uvedena.

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- Početí dítěte
- Části těla a jejich funkce
- Rozdíly mezi pohlavími
- Vztahy mezi lidmi (rodina, přátelství apod.)
- Výrazy spojené se sexuální tematikou (vulgarismy, neznámá slova, na která se dítě zeptá apod.)
- Vývoj lidského těla (menstruace, změna těla v dospívání, ochlupení apod.)
- Tělesná a duševní hygiena
- Osobní bezpečí (chování v krizových situacích, služby odborné pomoci apod.)
- Jiná témata (doplnit odpověď):

9) S jakými tématy byste měli problém, kdyby se Vaše dítě učilo na prvním stupni ZŠ?

Témata z předešlých dvou otázek i další doplněná, vypište je, prosím.

10) Co považujete v sexuální výchově za důležité?

11a) Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy Z HLEDISKA VOLBY TÉMAT? (Prosím přiřadte body.)

Hodnocení: 1 hvězdička – velmi špatná zkušenost, 5 hvězdiček – výborná zkušenost

1 2 3 4 5

11b) Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy Z HLEDISKA PŮSOBENÍ UČITELE? (Prosím přiřadte body.)

Hodnocení: 1 hvězdička – velmi špatná zkušenost, 5 hvězdiček – výborná zkušenost

1 2 3 4 5

11c) Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy Z HLEDISKA ZNALOSTÍ DĚTÍ? (Prosím přiřadte body.)

Hodnocení: 1 hvězdička – velmi špatná zkušenost, 5 hvězdiček – výborná zkušenost

1 2 3 4 5

11d) Jakou máte zkušenost se sexuální výchovou Vašeho dítěte na prvním stupni základní školy?

Prosím zhodnoťte slovy:

12) Co byste navrhovali změnit v sexuální výchově ve škole?

(př.: rozsah, témata, úkoly, metody...)

13) Byli byste ochotni spolupracovat se školou ohledně výuky sexuální výchovy?

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nevím
- Pokud ano, jakým způsobem?:

Váš věk

Vyberte jednu odpověď.

- Do 25 let
- 25–30 let
- 31–40 let
- 41–50 let
- 51–60 let
- Nad 60 let

Vaše pohlaví

Vyberte jednu odpověď.

- Žena
- Muž

Vaše dosažené vzdělání

Vyberte jednu odpověď.

- Základní
- Středoškolské s výučním listem
- Středoškolské s maturitou
- Vyšší odborné

- Vysokoškolské

Vyznáváte nějaké náboženství?

Vyberte jednu odpověď.

- Ano, doplňte jaké.
- Ne

Myslíte si, že jsou Vaše postoje k otázkám sexuality, partnerství / manželství / rodičovství ovlivněny Vaší vírou?

Vyberte jednu odpověď.

- Ano
- Ne
- Nevím

Třída, ve které je Vaše dítě?

Vyberte jednu odpověď.

- 4.
- 5.

Mockrát děkuji za vyplnění dotazníku. Přeji hezký den.

Příloha B: Polostrukturovaný rozhovor

1) Jak byste popsala Váš vztah s dítětem z hlediska komunikace o intimních tématech?

2) Má Vaše dítě zájem o otázky týkající se sexuální výchovy? (Přichází s nimi samo?)

a) Bavíte se doma o takových tématech?

b) O jakých například?

3) Co dítě, teď když je více doma, zajímá z oblasti sexuální výchovy?

4) Jaký je Váš názor na sexuální výchovu v rodině? (doplňující otázky: Je potřebná? Jakým tématům se věnovat? Od jakého věku dávat dítěti takové informace?)

a) Z čeho vyplývá váš názor? Je podložený vašimi zkušenostmi z vlastní výchovy, vzděláním, náboženstvím?

5) Co se dozvídají děti v sexuální výchově na prvním stupni ZŠ?

6) Co by podle Vás mělo být v SEV na prvním stupni ZŠ? Jaká témata?

7) Co si myslíte o tom, že se děti na prvním stupni ZŠ učí o soužití lidí, o mezilidských vztazích, komunikaci?

8) Co si myslíte o tom, že se děti na prvním stupni ZŠ učí o lidském těle, jeho stavbě a funkci?

9) Co si myslíte o tom, že se děti na prvním stupni ZŠ učí o rozdílech mezi pohlavími?

10) Co si myslíte o tom, že se děti na prvním stupni ZŠ učí o vývoji jedince (př.: změny v dospívání)?

11) Co si myslíte o tom, že se děti na prvním stupni ZŠ učí o tělesné a duševní hygieně, o péči o zdraví?

12) Co si myslíte o tom, že se děti na prvním stupni ZŠ učí o osobní bezpečí (bezpečí v krizových situacích jako je př.: šikana, týrání, sexuální zneužívání apod.)?

13) Jaký je obecně celkově Váš názor na výuku sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ?

14) Řešila jste někdy s dítětem nějaké téma sexuální výchovy, o kterém se učilo ve škole a ptalo se Vás na něj?

a) Pokud ano, jaké?

b) Pokud ano, vadilo Vám, že se o tom učilo ve škole?

15) Co je pro Vás důležité v sexuální výchově, když se ji dítě učí ve škole?

a) Co by se tam mělo učit nebo která témata by tam měla určitě být?

b) Co tam dítě může získat jiného než v SEV v rodině?

c) Jaká jsou úskalí?

16) Co je pro Vás důležité v sexuální výchově v domácím prostředí zejména z hlediska témat a formy podání? (Co používají? Video, filmy, knížky?)

17) Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

18) Vyznáváte nějaké náboženství?

Příloha C: Rozhovor s matkou C

- syn – 4. ročník (má staršího bratra, 13 let)

1) Jak byste popsala Váš vztah se synem hlavně z hlediska komunikace o intimních tématech?

Troufnu si říct, že nemám problém probrat cokoliv. Určitě svým způsobem tak, aby to pro to dítě bylo příjemný, aby to bylo příjemný pro mě a určitě nějakou lehkou formou, bez vulgarismů, aby všechny tyhle věci okolo vnímali pozitivně, ne jako někteří pubertáči. Myslím si, že je to celkově, časově i za mě, tak spousta kluků, někdy bohužel i holek, tyhle věci nekomunikují zrovna hezkým způsobem, takže aby to bylo jako uchopitelný pro všechny strany a hezký, aby to vnímali všechno hezky.

2) Má Váš syn zájem o otázky, které by se mohly týkat sexuální výchovy? Může být i v mladším věku.

Ano, nějaké otázky určitě padly, ale syn je už delší dobu v takovém stavu, kdy je stydlivý a jakmile se řekne někde sex, anebo samozřejmě v televizi, aniž by tomu člověk zabránil, tak jsou seriály, ať v České republice nebo v zahraničních filmech, kdy ty milostné scény běží v jakoukoliv hodinu, že to není jako za našich dob, kdy to bylo po osmé nebo po desáté hodině. On je spíš takovej stydlín a spíš jakoby odchází nebo to téma úplně nenačíná, to spíš začíná občas ten třináctiletý, ale syn se spíš straní toho. Joo, že první vnoučata budeme mít až jemu bude 50, že prostě tohle nechce provozovat.

3) Máte pocit, že se o to tedy zajímal více dřív?

Nooo, on si dlouho myslel, že se děti rodí z břicha, protože jeho neteř se narodila císařským řezem, tak jsem jim teda jako vysvětlila, že ty cesty jsou dvě. Ten císařský řez je pro někoho praktičtější, ale přece jenom je to jiný zásah než přirozený porod, takže samozřejmě jsme se bavili o té reprodukci jako takový, o pohlavních orgánech, že šourek byl jako hrozná sranda. Že by byl vyloženě zvědavý a ptal se do detailů, to ani ne, ale dostal asi dva tři roky knížku od prarodičů, kde bylo i pár stránek o sexuální výchově nebo vlastně vůbec tohle téma obrázkově, takže najednou se tam zděsil toho vyobrazení, kdy teda jakože malovaná postava pán a holka byli spojeni, takže od té doby to nerad komunikuje, protože si spojil ty obrázky a úplně mu to pohodlný téma není. Takže u nás je to obráceně (smích).

4) Nemáte tedy pocit, že když je teď často doma, že by se ptal více? Spíše se toho tedy strani?

Delší dobu se toho strani. Ale myslím si, že je to spíš tou jeho povahou.

5) Jaký je Váš názor na sexuální výchovu v rodině? Například jestli si myslíte, že je potřebná nebo jakým tématům by se mělo věnovat nebo v jakém věku začít o takových věcech mluvit?

Myslím si, že je těžký to hodnotit, kdy jako začít, protože setkala jsem se s kamarádkama, který měly už nějaký počátek u dětí ve školce, třeba v předškolácích tam naznačovali ty základy. Asi nemám problém komunikovat v jakýmkoliv věku. Je to spíš o tom okolí, protože právě ta kamarádka, když doma teda si říkali nějaký relativní „details“, jak to teda jakože funguje, tak jí volalo asi osm maminek a měla jako problém, že je teda otevřená vůči dítěti, takže spíš je to o tom, jak to ta rodina vnímá, si myslím, a potom jak to dítě to prezentuje, co si z toho vezme, jestli to uchopí v tom hezkým smyslu a nevykládá potom, jako některý děti, vulgarismy a připodobňuje to, já nevím, bůh ví k čemu. Protože bohužel dnešní doba, možnost internetu, i když člověk se tam snaží mít nějaký stránky zakázaný, tak stejně, vemte si, spousta stránek má: jestli je ti 18, tak klikni, a v podstatě si myslím, že všichni se dostanou na neskutečný zvěrstva, a to si troufnu říct, že to u nás zatím neprobíhá (smích). Ale je to jakoby myslím všeobecně. Ten postoj toho rodiče, dítěte a potom toho okolí, jak to zavnímá a nejenom ty vrstevníci těch dětí, ale i ty rodiče, protože zase víte, jak to kolikrát funguje jako tichá pošta, si to mezi sebou řeknou, potom to dítě vypráví doma bůh ví co, takže je to jako ožehavý téma.

6) Takže si myslíte, že to je potřebné?

Tak nějak jo, ale vždycky přiměřeně k tomu věku. Nevysvětlovat kytičky a pestík do 15, ale tak prostě přirozeně.

7) Z čeho vyplývá tento Váš názor? Ze zkušenosti z výchovy, když vy jste byla malá? Nebo z náboženství, které vyznáváte?

Tak náboženství nevyznávám, nepřikláním se k ničemu, bezvěvec bych řekla, spíš někdy kacír (smích). Myslím si, že to je zakořeněno už s mojí mamkou. Jsem z rozvedený rodiny, takže jsme byli, já nevím, asi rok a půl, když jsem byla, tak se rodiče rozvedli a s tou mamkou mam jako hodně úzkej a kamarádskej vztah, takže vždycky jsme se bavily poměrně otevřeně. Taky si myslím, že to je vlastně to převedení z toho, co mi bylo jako

příjemný a pohodlný, tak se snažím i do toho svého života té matky přenést těm dětem. Samozřejmě přijde stud, přijde všechno časem, ale tak nějak, aby potom zavnímali, že můžou přijít s čímkoliv, ať je to vod bolavejch lásek až přes tu sexuální tematiku.

8) Co se dozvídají děti v sexuální výchově na prvním stupni základní školy, dokázala byste říct?

Přiznám se, že úplně 100 % Vám neřeknu, možná ani tak na těch 50 %, protože ty děti byly jakoby spokojený s informacema, který dostaly, a víceméně jako doma to syn rozhodně rozvádět nechtěl, tomu to stačilo, jak to ve škole bylo. Ale jak říkám, to je ovlivněný díky tomu, že má toho staršího bráchu a ty zvědavý otázky má spíš ten starší bratr no.

9) Takže jste někdy se synem řešila nějakou otázku, co se třeba učil ve škole, že za Vámi přišel, že se o tom učil?

Syn moc jako ne, spíš jakože tak naznačil nebo se jakože zachichtal, ale potom pamatuju si situaci, kdy oni si měli vybrat nějaký téma o lidským těle a on zrovna čerpal z té knížky, jak jsem říkala, že tam jsou ty kreslený postavičky spojený, tak vlastně z toho on potom čerpal do nějakýho referátu nebo do nějaký prezentace. Měli nějaký zadání ve škole a on vlastně tam měl mluvit o té reprodukci, čímž mě překvapil a vlastně je to o tom, že jsme vzali knížku, přečetli si, řekli jsme si něco k tomu, ale že by vyloženě ty zvědavý otázky, tak to teda, si myslím, že ne. Je vlažný (smích).

10) Co by podle Vás mělo být v sexuální výchově na prvním stupni? Jaká témata by tam podle Vás měla být obsažená?

No tak myslím si, že ten základ, vůbec teda jak co probíhá, k jakému přenosu tam...co vznikne, co se vyvíjí. Tak nějak, aby to prostě zavnímali tu přirozenost, a to hezký z toho no.

Nyní přejdeme k jednotlivým vybraným tématům, která se na prvním stupni tak nějak učí a já se Vás budu ptát, co si o nich myslíte.

11) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o soužití lidí, o mezilidských vztazích, o komunikaci? (také patří do sexuální výchovy)

Určitě mi to nevadí. Nejhorší na tom je, že nikdo nepřijde na ten správný kód těch mezilidských vztahů a určitě si myslím, že je důležitý, bohužel teda v dnešní době, že spousta těch rodičů spolu nežije nebo žije v takovym zvláštním, pro mě úplně

nepřirozeným, prostředí a nebo žijí odděleně, tak spíš, aby ty děti vnímaly to, že pořád by tam měli být ty dva partneři a pokud to teda jako nefunguje, tak nemít smysl života dítě být nešťastný, ale aby pořád vnímaly ten základ té rodiny a myslím si, že od toho se odvíjí hodně těch mezilidských vztahů, jak potom oni si uchopí zbytek toho všeho. Mam pocit, že jsem dneska taková filozofická (smích).

12) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o lidském těle, o jeho stavbě, funkci?

No určitě je to dobře. Hlavně že ví, že nám nekoluje v žilách voda, ale krev a základní informace...myslím si, že to je dobře. Ty děti by to měly vědět už hned od začátku a já, když jsem byla malá, viděla zahraniční seriál, který jsem se snažila dětem taky vnutit, něco život. Takže mé děti to úplně nenadchlo jako kdysi mě, ale nějaké ty díly viděly a myslím si, že to je tak jako školně uchopený pro ty malý děti, že to mají prostě formou té pohádky a viděj, jak to všechno funguje. Takže prostě za mě tak.

13) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o rozdílech mezi pohlavími?

Tak myslím si, že je to v pohodě, protože zase si myslím, že by mohli vědět, že to nemá funkci jenom na čůrání, a že je teda rozdíl mezi ženskou a mužem, takže si myslím, že jako tyhle informace...Díky tomu, kde já jsem jako vyrůstala, často jsme se bavili o všem možným, takže pro mě to je přirozený a nevidím na tom nic špatnýho. Myslím si, že je to dobře.

14) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o vývoji jedince (od narození do dospělosti), o změnách v dospívání apod.?

Tak myslím, že teď je to i zrovna dobrý období, kdy vidí na tom starším bráchovi, jak se to dětský tělo mění v toho pomalu začínajícího chlapa. Myslím si, že teď je to období na to takový šikovný, co se týče pohlaví, ochlupení, vousy, jejich změnou hlasu, tak myslím si, že je dobrý, aby ty děti byly připraveny na to, co je čeká. Protože si troufnu dát ještě takovou malou vsuvku. V deváté třídě jsem měla spolužačku a dostala menstruaci poprvé v životě. Ona se hrozně děsila toho, že se jí něco stalo a spolužáci kluci toho věděli víc než ona sama. Takže si myslím, že tohleto je dobrý vědět ať teda z té školy nebo z té rodiny, aby se ty děti prostě nebály, co se s nima děje, a že je to prostě v pohodě, a že je to přirozený.

15) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o osobním bezpečí, bezpečí v krizových situacích (př.: šikana, týrání, sexuální zneužívání)?

Tak to beru jako velký plus. Myslím si, že zneužívání všeobecně je málo, já bych řekla, že je málo probíraný oproti té šikaně, protože si myslím, že to je ještě daleko větší nebezpečí kort v této době internetové, kdy zase dítě tam nakliká prostě je mi tolik a tolik, otevřou se mu účty od facebooku přes jakoukoliv tuhleto sociální síť a myslím si, že je to možná mnohem nebezpečnější, v určitých chvílích samozřejmě než ta šikana. Protože si myslím, pokud to dítě není uzavřený a umí komunikovat, tak o tý šikaně se dozvíte daleko dřív projevem toho chování, že se nechce mu do školy nebo o někom nemluví nebo mluví víc, tak si myslím, že to se dá podchytit daleko „líp“ než potom ty problémy s tím zneužíváním přes síť.

16) Jaký je obecně Váš názor na to, že se sexuální výchova učí na prvním stupni?

Myslím si, že je to dobře, protože zase řeknu, bohužel spoustu rodičů to téma nebere otevřeně nebo naopak k ní má jako tabu a ty děti nemaj možnost jakymkoliv jiným způsobem si to zjistit, protože některý dítě si sedne k internetu a napíše si nějaký takovýhle téma, tak tam vyběhají pomalu nějaký zvěrstva, a takže si myslím, že je to dobře, že se to učí, že ten počátek, když to dítě nemá z té rodiny, tak alespoň to má z té školy.

17) Kdyby to tedy mělo dítě z rodiny, tak byla byste pro, aby se o tom učilo následně i ve škole?

Ano, určitě. Mělo by to jít, si myslím, ruku v ruce.

18) Co je pro Vás důležité v sexuální výchově ve škole?

Tak určitě aby zavnímali zodpovědnost, a i z toho důvodu pohlavně přenosnejch nemocí, i když jsou malý, tak aby prostě věděli, v televizi často, buď tam jsou vaginální krémy nebo já nevím co všechno, jsou tam i kondomy, tak aby ty děti zavnímaly i to, že je důležitý se chránit.

19) Co může dítě získat jiného v sexuální výchově ve škole než v rodině?

To nevím. To se přiznám, že nevím, protože za nás se to učilo ještě trošku jinak, a přece jenom nevyužila jsem nikdy té situace, když to ještě šlo před covidovou dobou, abych zasedla do školních lavic a poslouchala výuku. Nedokážu zhodnotit, to se přiznám, že Vás zklamam (smích).

20) Jaká myslíte, že by mohla být úskalí sexuální výchovy ve škole?

Myslím si, že už jenom ten název bere velké úskalí, protože každé to dítě slyší doma něco jiného a jinak, takže když se to jakože sejde, tak si myslím, že když každé dítě řekne to, co slyší doma, tak si myslím, že paní učitelka má nelehkou situaci nebo pedagog všeobecně, který učí tu sexuální výchovu, noo.

21) Co je důležité v sexuální výchově v domácím prostředí například z hlediska témat, formy podání?

Tak forma podání hlavně nejpřirozenější. Já teda třeba můžu říct, že teda s klukama, když začla koronavirová doba, byla dlouhá chvíle, starší syn si zlomil ruku nehezky, takže člověk byl na dvorečku a co. Takže aby vnímali tu ochranu před jakoukoliv pohlavní nemocí, tak jsme měli doma kondomy, ted' si to prohlídli, nafoukli, aby jako zjistili, že teda jako, že se říká, že je to malý, že se to tam nevejde, tak zjistili najednou, že balónek měl najednou asi 70 centimetrů, takže i formou jako hry, možná bych to tak řekla, i jako srandy z toho, aby to prostě nevnímali jako nějaký trest, aby to prostě měli jakože v pohodě zažitý. My jsme takový to, sociálka nás zavrou (smích). Obecně nemám problém o tom mluvit ať už s dětma nebo veřejně.

22) Kdo by podle Vás měl učit sexuální výchovu na prvním stupni?

Asi si myslím, že je jedno, jako jestli myslíte, jestli žena nebo muž, protože každé z toho pohlaví tomu může přinést něco jiného. Muž vnímá tyhle věci jinak než žena, protože prostě jinak myslíme a vždycky myslet budem, takže si myslím, že by třeba bylo fajn, kdyby byl tandem muž a žena a každé by o tom mohli mluvit jakoby po svém.

23) A z hlediska, jestli spíše třídní učitel nebo by se tomu měl věnovat školní psycholog, odborný lékař a podobně?

Myslím si, že pro ty děti na tom prvním stupni bude asi přirozenější spíš ten třídní učitel, protože toho mají od první třídy a myslím si, že tam bude nějaká důvěra a třeba tam nebudou nějaký obavy ptát se na nějaký další otázky. I když samozřejmě odborník by byl asi taky šikovnej, ale pro mě osobně by byl taky lepší ten třídní učitel, kterýho znám.

24) Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Středoškolské s maturitou

Příloha D: Rozhovor s matkou P

- syn – 4. ročník (má staršího bratra, 13 let)

1) Jak byste popsala Váš vztah se synem hlavně z hlediska komunikace o intimních tématech?

Noo, tak já mám takovej dojem, že oni toho možná vědí víc než si myslím, ale co se týče sexuálních témat, tak jsme se snažili vlastně už od malička jim říkat, že třeba děti nepřines čáp nebo vrána, ale tak nějak přizpůsobit, říkat jim pravdu a přizpůsobit nějak tomu věku a vlastně on asi spoustu informací má i od staršího bratra. Když ale začali mít nějaký detailnější otázky, tak jsem to vyřešila tak, že jsem vlastně koupila nějakou tu knihu, která se vlastně týká té sexuální výchovy pro děti, která to vlastně všechno vysvětluje přiměřeně tomu věku a na to jsme potom navázali. Takže oni samozřejmě přeskočili všechny ty první kapitoly, aby se dostali k tomu, co je nejvíc zajímavé (smích), ale v podstatě na to jsme pak navázali. Takže občas přijdou s nějakou zajímavou otázkou, ale tak snažím se jim na to odpovídat pravdivě a nějak tak přiměřeně.

2) Má Váš syn zájem o otázky, které by se mohly týkat sexuální výchovy? Může být i v mladším věku.

Noo, já si myslím, že tím, že to přečetl... Samozřejmě je tam taky nějaká stydlivost, ale občas na to narazíme. Oni mají už i takový narážky, co se týče homosexuality a tak podobně (smích). Takže o tom se samozřejmě tak nějak bavíme nebo snažím se s nima mluvit otevřeně, ale že by vyloženě chodil a ptal se na nějaký details, tak to asi ne, to se spíš stydí asi nebo se o tom baví s kamarádama ve škole nebo nevím.

3) Máte teď pocit, že když je častěji doma, že by se ptal více? Co ho zajímá? Zda pozorujete nějakou změnu?

To ani ne.

4) Jaký je Váš názor na sexuální výchovu v rodině? Například jestli si myslíte, že je potřebná nebo jakým tématům by se mělo věnovat nebo v jakém věku začít o takových věcech mluvit?

No já si myslím, že od té doby, co začnou mít otázky. Jo, takže já nevím, u nás to bylo třeba někdy v tom předškolním věku, třeba nevím od těch 5 let. Právě jsme na to navázali těma knihama, ale myslím si, že by se jim mělo odpovídat na to, co se ptají a samozřejmě

upozornit na nějaký nebezpečí, co se týče třeba toho, že se teď mnohem víc pohybují na internetu a samozřejmě i na sociálních sítích i mnohem dřív než bylo běžný, protože používají je i dá se říct v rámci výuky, třeba messenger a tak, takže s tím souvisí i ten facebook, s kterým jsem úplně nesouhlasila. Ale nakonec teda Instagram samozřejmě, tak už má taky, takže jsem se snažila jim vysvětlit nějaký ty nebezpečí, který se toho týkají, aby nikomu neposílali žádné svoje fotky a s nikým si nedopisovali a tak podobně. Takže spíš tímhle směrem.

5) Z čeho vyplývá tento Váš názor? Ze zkušenosti z výchovy, když vy jste byla malá? Nebo z náboženství, které vyznáváte?

Uf, náboženství nevyznávám. Rodiče se semnou o tom v podstatě moc nebavili. Vyřešili to opravdu tím, že tenkrát jsem měla taky nějakou knížku „Děvčátka na slovíčko“ nebo jak se to jmenovalo. Takže my jsme i dá se říct otevřenější, než byli naše rodiče. Hlavně je k tomu úplně jiný přístup všude, než když já jsem byla malá že jo, takže prostě ty nahý obrázky a tak podobně jsou všude že jo, reklamy a tak podobně, samozřejmě se stane i, když si stahují nějakou hru, tak že jim tam potom něco vyskočí, tak to jsme se snažili taky vysvětlit nebo zamezit tomu, aby vůbec něco takovýho si stahovali z internetu nebo řekli nám, když něco chtějí, takhle nějakou hru, takže právě tím, že to vyskakuje na ně úplně všude, takže už si myslím, že ani nejde o tom mlčet, že by na to měli být připravený no.

6) Co se dozvídají děti v sexuální výchově na prvním stupni základní školy, dokázala byste říct?

No, já jsem se ptala teď před tím rozhovorem, takže syn mi k tomu moc neřekl, že by měli nějakou sexuální výchovu nebo něco nebo ani o tom nevím. Ten starší syn říkal, že až v páté třídě, že měli snad nějakou přednášku, a že se o tom bavili asi v rámci přírodovědy a tak podobně. Jo, takže do té 4. třídy nevím o tom, že by se toho nějakým způsobem dotkli, ale možná, že jo, ale zatím se to ke mně nedostalo. Informace nemám.

7) Co by tedy podle Vás mělo být v sexuální výchově na prvním stupni? Jaká témata?

No já si nemyslím, že by museli mít sexuální výchovu úplně jako předmět, že by to právě mohlo být v rámci nějaký ty výuky k občanství a zdraví nebo jak se ten předmět teď nazývá nebo právě ty přírodovědy, co teď mají, že by to mohlo být třeba v rámci nějakých

besed. Co se týče nějakýho toho nebezpečí na tom internetu, toho, co tam na ně vyskakuje, nějakých všech možných pedofilů a tak podobně, tak to si myslím, že by právě mohla bejt nějaká ta beseda vyloženě s odborníky nebo s psychologem. To bych třeba nenechávala úplně na paní učitelku. A pak si myslím, že třeba v rámci tý přírodovědy by se tomu mohli věnovat nějakou hodinu, vůbec co se týče toho vývoje vlastně toho jejich těla, protože si myslím, že třeba holčičky, co se týče menstruace, že už to vědí třeba od rodičů, ale že by i kluci se to mohli takhle dozvědět, ty, co nemaj takhle ty informace od maminek, že to je vlastně nějaká běžná přirozená věc. Ty holčičky teď už asi dospívaj i dřív, takže když něco takovýho nastane, třeba nějakej trapas takovej nebo něco, tak aby ty kluci už to brali jako běžnou věc, prostě že to je součást života a tak, jo. Takže bych to vlastně spojila s těma předmětama, co už maj v tý škole a vyloženě bych asi nevytvářela nějaký nový předmět sexuální výchova v rámci toho prvního stupně.

Ono to na prvním stupni právě není jako samostatný předmět, je to začleněné hlavně do té přírodovědy, jak jste zmiňovala. Nyní přejdeme k jednotlivým vybraným tématům, která se na prvním stupni tak nějak učí a já se Vás budu ptát, co si o nich myslíte.

8) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o soužití lidí, o mezilidských vztazích, o komunikaci?

To je asi v pořádku. Nevadí mi to.

9) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o lidském těle, o jeho stavbě, funkci?

To mi taky přijde v pořádku.

10) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o rozdílech mezi pohlavími?

No tak samozřejmě to je taky v pořádku.

11) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o vývoji jedince, o změnách v dospívání apod.?

Tak to s tím souvisí. Samozřejmě i s tím, co už jsem říkala, takže to by se asi měli učit.

12) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o intimní, duševní a tělesné hygieně, o péči o zdraví?

Tak to je taky v pořádku.

13) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o osobním bezpečí, bezpečí v krizových situacích (př.: šikana, týrání, sexuální zneužívání)?

Tak to už taky, jak jsem říkala, tak to mi přijde jako důležité téma.

14) Jaký je obecně Váš názor na to, že se sexuální výchova učí na prvním stupni?

Jak říkám, že by to asi mělo bejt v rámci nějakých besed nebo zaklíněno do tý přírodovědy, což jste říkala, že asi teda je, ale úplně nemam načtený ty osnovy, co se učí nebo co se budou učit. Myslím si, že na nějakou antikoncepci a tak podobně, na nějaký sexuální chování a tak, že maj asi dost času, ale tady ten základ právě o tom vývoji a nebezpečí, který na ně číhají už dřív a dřív, tak na to by bylo dobrý se zaměřit a nějak s ohledem na ten jejich věk a na to, jak to dokážou pochopit, tak jim to prostě vysvětlit. Aby měli vlastně ty informace všichni stejný, protože někdo je z té rodiny má, někdo ne, a potom to, co si samozřejmě říkají mezi sebou a vyslechnou od starších spolužáků, tak ne úplně vždycky se zakládá na pravdě nebo je podaný tak, jak by to asi měli mít vysvětlený.

15) Řešila jste někdy se svým synem téma, o kterém se učil ve škole, a poté se Vás na něj doma ptal?

Právě ne, proto jsem ani nevěděla, že by nějakou sexuální výchovou na škole prošel.

16) Co je pro Vás důležité v sexuální výchově ve škole?

No tak asi to, co už jsem zmínila. To nebezpečí těch sociálních sítí, protože vlastně na tom počítači a vlastně i online stráví teď půl dne minimálně. A jinak si myslím to, o čem jsem mluvila, nějaký ten vývoj těla, těch vztahů, dospívání a tak, tak to asi něco vědí i z rodiny, ale... Vlastně to, co jsem říkala.

17) Co může dítě získat jiného v sexuální výchově ve škole než v rodině?

Noo, myslím si, že když to bude mít od někoho jinýho, od jiný autority než od rodiče, a že vlastně to bude brát trochu jinak, než když maminka mi něco říkala, ta se o mě bojí, tak to nebudu brát až tak vážně, ale když právě tam přijde nějaký ten psycholog nebo někdo, kdo s tím bude mít nějaký zkušenosti už prostě, že se něco takovýho stalo, a třeba jim řekne i nějaký příklad nebo na co si dát vyloženě pozor, tak mi přijde, že to bude přínosnější.

18) Takže si myslíte, že by sexuální výchovu měl učit spíš nějaký odborník než třídní učitel?

No co se týče toho vývoje toho těla a tak podobně, tak to si myslím, že klidně paní učitelka v rámci té přírodovědy, ale co se týče toho jim nějak podat nějakým vhodným způsobem právě tady ty různé pedofily a tak podobně, co od nich můžou něco požadovat v rámci toho, a co na ten internet nemaj dávat a na co si dávat pozor, tak to si myslím, že by právě měl v rámci té besedy říct nějaký odborník nebo třeba ten školní psycholog, pokud s tím bude mít nějaký zkušenosti prostě nebo někdo, kdo jakoby by měl zkušenosti s tou dětskou duší nebo jak to nazvat. Jak jim to podat jo nebo kdo se s tím třeba i setkal, kdo by měl nějaký zkušenosti takový z praxe, že něco takovýho třeba řešil.

19) Jaká myslíte, že by mohla být úskalí sexuální výchovy ve škole?

No...úskalí...Upřímně bych ji asi nechtěla vyučovat (smích). Úskalí to budou asi hlavně pro paní učitelku, protože to bude hahaha hihhi jo, hrozná sranda. Jinak si nemyslím, že by je to mělo nějakým způsobem poznamenat, protože právě v dnešní době tím, jak je ta sexualita znázorňovaná všude kolem nás, tak prostě se s tím setkávají už v podstatě od malička, takže možná že jim paní učitelka bude říkat něco, co už dávno vědí jo, ale myslím si právě, že by se ty vědomosti měly nějak sejít na nějaký stejný úroveň, aby se pak někomu nesmáli třeba, že něco neví, nebo že si myslí něco, jak to není a tak podobně.

20) Co je důležité v sexuální výchově v domácím prostředí například z hlediska témat, formy podání?

Tak já bych hlavně byla ráda, aby se nebáli vlastně na cokoli zeptat, aby s tím, když chtěj něco vědět, tak aby s tím za mnou přišli, ať už by měli jakýkoliv problém. Takže když s něčím přijdou, tak jim odpovím. Bavili jsme se třeba o té homosexualitě. Spíš takhle když použijou třeba nějakou nadávku nebo něco, tak že se toho chytanu a snažím se jim vlastně vysvětlit, že to třeba není nic špatnýho nebo tak. Vlastně jsem na to i trošku připravená jo, ale kdyby nedej bože, protože bych se ráda dočkala vnoučat, a kdyby jeden z nich třeba přišel s tím, že má radši jiný pohlaví než to opačný, tak asi bych to prostě taky přijala jo, takže teď je na to ještě brzo, ale prostě jim říct, že se nic neděje, a že opravdu můžou přijít s čímkoliv.

21) Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Středoškolské s maturitou

Příloha E: Rozhovor s matkou R

- dcera – 4. ročník (má již odrostlé sourozence)

1) Jak byste popsala Váš vztah s dcerou hlavně z hlediska komunikace o intimních tématech?

No my spolu o těchle věcech zatím moc nemluvíme. Dcera se zatím o tyhle věci moc nezajímá, takže zatím to jako nepřišlo jakoby na předřez a upřímně já o tom zatím taky úplně nemluvim. Zatím jako že bych z vlastní iniciativy vyhledávala tohleto téma.

2) Má Vaše dcera zájem o otázky, které by se mohly týkat sexuální výchovy? Může být i v mladším věku.

Zatím moc ne no.

3) Jaký je Váš názor na sexuální výchovu v rodině? Například jestli si myslíte, že je potřebná nebo jakým tématům by se mělo věnovat nebo v jakém věku začít o takových věcech mluvit?

Noo, nad tímhle já jsem úplně nepřemýšlela, spíš tak jako rodič čekám, až to přijde od toho dítěte, tak pak by k tomu člověk asi nějak přistoupil, ale jako že bych si určila nějakou hranici, od kdy je potřeba tohle téma s téma dětma probírat tooo... Upřímně jako ještě jsem se nad tím nějak nepozastavila.

4) A myslíte si, že je to v té rodině potřebné?

Jako asi určitě by jako rodič měl s tím dítětem tyhle věci nějak trošku probrat. Jako jak k tomu to dítě přijde? Kde tyhle věci získá? Já nevím, jestli teďka škola nějakou takovouhle osvětu má. Já si teda nepamatuju, že nás by jako někdo učil ve škole a něco nám k tomu říkal, fakt, že teda ani rodiče nás nějak nepřipravovali, jsem trošku z jiný doby (smích).

5) Z čeho vyplývá tento Váš názor? Ze zkušenosti z výchovy, když vy jste byla malá? Nebo z náboženství, které vyznáváte?

No z náboženství určitě ne (smích). Jakože asi taky z toho, jak jsem já byla vychovávána nebo jak k tomu přistupovali možná taky moje rodiče, že si to člověk jakoby nese to z toho svého dětství si nese zase do toho svého modelu tý rodiny.

6) Máte představu o tom, co se dozvídají děti v sexuální výchově na prvním stupni základní školy?

Vůbec, vůbec netuším.

7) Co by tedy podle Vás mělo být v sexuální výchově na prvním stupni? Jaká témata?

Noo, vůbec netuším (smích). Nemam vůbec představu. To je nějak do 5. třídy ten první stupeň? (Ano, do páté třídy.) Tam bych to jako asi viděla jenom spíš hodně obecně a jako dál bych se asi...dál si myslím, že spíš ten druhý stupeň, začátek toho druhého stupně, že by se tomu měl jako věnovat trošku blíže, ale ten první stupeň...Já si myslím, že jako děti v tomhle věku ještě vo tohle jako zájem nejeví nebo já nevím, jak ostatní děti, jestli se o to nějak zajímaj nebo samozřejmě, že je to asi zajímavá, ale ono dneska v televizi prostě tyhle věci jsou že jo, takže oni určitě to povědomí, takový to základní maj že jo už z těch médií. Můj názor.

Nyní přejdeme k jednotlivým vybraným tématům, která se na prvním stupni tak nějak učí a já se Vás budu ptát, co si o nich myslíte.

8) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o soužití lidí, o mezilidských vztazích, o komunikaci?

To mi určitě nevadí, jako já s tím souhlasím. Určitě.

9) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o lidském těle, o jeho stavbě, funkci?

No tak to určitě, to jako je v pořádku. Trošku musej děti vědět, z čeho se to tělo skládá.

10) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o rozdílech mezi pohlavími?

Taky v pořádku. Děti tohle potřebujou vědět. Přece to nemůžou vědět až v momentě, když začnou mít takový ty první intimní poznávání sami sebe a vzájemně. Musej už dopředu vědět, co je čeká (smích).

11) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o vývoji jedince o změnách v dospívání apod.?

Tak určitě taky v pořádku.

12) Co si myslíte o tom, že se děti učí na prvním stupni o intimní, duševní a tělesné hygieně, o péči o zdraví?

To je taky v pořádku.

13) Co si myslíte o tom, že se děti učí o osobním bezpečí, bezpečí v krizových situacích (př.: šikana, týrání, sexuální zneužívání)?

Tak s tím taky souhlasím určitě.

14) Jaký je obecně Váš názor na to, že se sexuální výchova učí na prvním stupni?

Tak pokud se tam učí to, co jste teďka jmenovala, tak si myslím, že to je tak akorát adekvátní tomu věku těch dětí.

15) Řešila jste někdy se svou dcerou téma, o kterém se učila ve škole, a poté se Vás na něj doma ptala?

Ne, zatím se mě na nic takovýho neptala. Ani nevím že se něco takovýho učej právě (smích). To je jako někde v učebnicích nebo jako nevím, z čeho se to...Prostě takové ty základní věci že jo.

16) Co je pro Vás důležité v sexuální výchově ve škole?

No určitě by ve škole měli mluvit o tý šikaně a o takovym tom zneužívání, to si myslím, že to spíš hrozí někde takhle v tom kolektivu těch dětí, tak tam si myslím, že to je důležitý tahleta osvěta. A jinak takový to ostatní, já si jako myslím, že to je jako dobrý, když vědí takovýto okolo, ale pak si myslím, že ten základ by měl asi bejt z tý rodiny nebo nevím, myslím si to takhle no. Tak samozřejmě když to přehodí rodiče na ty učitele, tak je to pro ně jednodušší že jo. Ono přece jenom se s vlastníma dětma o těchletěch věcech ne úplně dobře mluví no nebo já nevím, asi jsem třeba stará škola že jo, tak taky mam k tomu jinej názor, než když budete vést rozhovor s nějakou, já nevím, třeba třicetiletou maminkou, tak tam se pak k tomu bude stavit jinak než já. Nevím.

17) Co může dítě získat jiného v sexuální výchově ve škole než v rodině?

Hmmm, tak to netuším teda. Asi mě nic nenapadá. S takovouhle otázkou jsem ani nepočítala, takže netuším no.

18) Napadla by Vás nějaká úskalí sexuální výchovy ve škole?

To asi ne. Samozřejmě, že asi záleží na tom učiteli, kterej to vyučuje, ale tak já předpokládám, že to maj nějak v osnovách, že už se tím zabývali nějaký prostě renomovaný lidi, tak to už by fakt musel bejt...Já nevím, myslím si, že tam nejsou žádný

až tak velký úskalí. Jedině, že by to třeba některý dítě...nevím, fakt nemyslím si, úplně si nemyslím no.

19) Co je důležité v sexuální výchově v domácím prostředí například z hlediska témat, formy podání?

Aby to člověk jakoby...určitě před tím dítětem nic neskrývat, mluvit s ním jakoby narovinu, ale přizpůsobit to téma tomu jeho věku, aby to bylo schopný pochopit. Takže toť otázka, jestli ten člověk dokáže, ten rodič, nějak odhadnout, jak to tomu dítěti podat v tom konkrétním věku. Jinak to budu vysvětlovat dítěti, já nevím, třeba ve třetí třídě, jinak dítěti, který už je třeba v šestý nebo v sedmý že jo. Přece jenom to dítě v tom vyšším ročníku má trošku větší povědomí a už dokáže víc pochopit, asi se i víc zajímá nebo možná už ani se nezajímá, já nevím (smích).

20) Kdo by podle Vás měl učit sexuální výchovu na prvním stupni?

No úplně ideální by bylo, kdyby to byl třeba nějaký sexuolog, kterej má zkušenosti s tímhle tématem, ale zas na druhou stranu ten učitel, ten třídní učitel, ty děti zná nejlíp že jo, takže on ví, jak to těm dětem podat tak, aby to chápaly, aby tomu rozuměly, aby si z toho třeba nedělaly legraci, tak oni stejně budou že jo v tomhleto věku to prostě budou brát jako legraci, ale nevím, možná ten učitel nějak ve spolupráci. Nebo já nevím, jestli má taky nějaký školení ten učitel na tohleto téma jako jak to učit, nevím no. Něco mezi by byl ideál si myslím.

21) V dotazníku mi vyšlo, že podle rodičů by měl učit sexuální výchovu na prvním stupni odborník. Tak co si o tom myslíte, proč nejvíce lidí hlasovalo pro tuhle možnost?

No, to si taky myslím no, že v podstatě by to měl bejt odborník, kterej vo tom něco ví a ten dokáže...Podle mě takovej člověk dokáže jakoby to podat tou formou těm dětem a adekvátně tomu jejich věku.

22) Takže si myslíte, že by to třídní učitel neuměl podat jako odborník?

Ale asi uměl, ale tak my máme paní učitelku J., takže ta prostě je dobrá že jo (smích), takže ono se to těžko jakoby obecně takhle říká. Jako pak už záleží na tom učiteli, jak to dokáže těm dětem podat a jak dobře jim to dokáže vysvětlit.

23) Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Středoškolské s maturitou